

Inter-Parliamentary Union
For democracy. For everyone.

MKCK

Međunarodno humanitarno pravo

Priručnik za članove parlamenta br. 25

© Inter-Parliamentary Union (IPU) and International Committee of the Red Cross (ICRC) 2016

©Interparlamentarna unija (IPU) i Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) 2016

Publikaciju su izdali zajedno IPU i MKCK

Čitava publikacija ili njeni delovi se mogu reproducovati u lične i nekomercijalne svrhe pod uslovom da su autorska prava i izvor navedeni i bez ikakvih izmena. Molimo da se upotrebi sadržaja publikacije obavesti Interparlamentarna unija.

Ovaj rad je nezvanični prevod prof. dr Vesne Knežević Predić za koji ona prihvata punu odgovornost.

Grafička priprema: Dragomir Bilalević

Prelom i štampa: Crveni krst Voždovac

ISBN: 978-92-9142-794-9

Crveni krst Srbije, 2020. godina

Naslovna strana: Taiz, Jemen, U sred razaranja, civilno stanovništvo se bori za opstanak.

Svaki dan donosi nove izazove i nove opasnosti. © MKCK/Aness Mahyoub

Contents

Izjave zahvalnosti	3
Uvod	4
Šta sadrži ovaj priručnik?	6
Prvi deo: Pitanja i odgovori o međunarodnom humanitarnom pravu	7
Šta je međunarodno humanitarno pravo?	8
Koji su to najvažniji ugovori MHP-a i za njih vezani instrumenti?	12
Kada se primenjuje MHP?	17
Koga štiti MHP i kako?	21
Koja mesta i koje objekte štiti MHP i kako?	27
Koga obavezuje MHP?	29
Kako se sprečavaju povrede MHP-a?	30
Kako se kažnjavaju povrede MHP-a?	30
Koja je razlika između MHP-a i MPLJP?	36
Drugi deo: Uloga članova parlamenta u primeni MHP	39
Kako se sprovodi MHP?	40
Koje mere mogu preduzeti članovi parlamenta kako bi se stvorio sveobuhvatan nacionalni okvir za MHP?	40
Koje praktične mere mogu preduzeti članovi parlamenta kako bi osigurali primenu MHP-a na nacionalnom nivou?	43
Koje mere mogu preduzeti članovi parlamenta kako bi osigurali kažnjavanje povreda MHP-a?	49
Kakva je uloga članova parlamenta u podsticanju nacionalne primene MHP-a?	51
Koje druge mere primene predviđa MHP?	58
Šta članovi parlamenta mogu učiniti kako bi olakšali humanitarno delovanje?	60
Kako članovi parlamenta mogu fleksibilnim, predvidivim i održivim finansiranjem humanitarnog delovanja umanjiti ranjivost u državama koje su pogodene sukobima?	62
Treći deo: Tematski pristup	65
MHP i terorizam	66
Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja tokom oružanih sukoba	69
Zaštita pružanja zdravstvene pomoći tokom oružanih sukoba	72
MHP i izazovi novih tehnologija	76
Humanitarne aktivnosti i zaštita ličnih podataka	82
Deca	85

Izbeglice	88
Interno raseljena lica	89
Nestala lica	90
Lica sa posebnim potrebama	92
Privatne vojne i bezbednosne kompanije	93
Nuklearno naoružanje	95
Četvrti deo: Modeli instrumenata i za njih vezani materijali	97
Aneks 1: Model instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju međunarodnim konvencijama	98
Aneks 2: Model instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju ugovorima MHP-a	99
Aneks 3: Predlozi deklaracija	101
Aneks 4: Modeli zakona	102
MKCK i IPU ukratko	123
MKCK	124
IPU	127
Akronimi	128

Izjave zahvalnosti

Ovaj priručnik je rezultat zajedničkih naporu Interparlamentarne unije (IPU) i Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK). Parlamentarci Komiteta za unapređenje poštovanja međunarodnog humanitarnog prava IPU su takođe dali značajan doprinos.

Ovo izdanje priručnika zamenjuje izvorni priručnik koji se pojavio 1999. godine. I dok struktura priručnika nije značajno izmenjena, njen sadržaj je temeljno osavremenjen obzirom na savremeni razvoj u oblasti međunarodnog humanitarnog prava.

Odbor za pisanje i izdavanje:

Kareen Jabre i Norah Babic (IPU)
Antoine Bouvier (MKCK)

Priloge su dali i sledeći savetnici MKCK-a: A. Breitegger, T. Ferraro, G. Giacca, L. Gisel, M. Londono, L. Maresca, M. Marelli, M.-J. Eby, C. Pellandini and C. Sabga; te sljedeći članovi Savjetodavne službe MKCK za međunarodno humanitarno pravo: A. Tobalagba, M. L. Tapp, L. Ladouceur, A. MacKay, C. Apercé i J. Aeschimann.

Uvod

U sve složenijem svetu sukobi su, ne samo rasprostranjeniji i sve skloniji prelivaju preko nacionalnih granica već pokazuju i sve više nekonvencionalnih oblika nasilja. Kako se pojavi oblici i praksa savremenog ratovanja dramatično menja, poštovanje i zaštita civila je potrebnije nego ikada pre.

Prva ženevska konvencija usvojena pre 150 godina bila je najznačajniji iskorak u pravcu zaštite bolesnih i ranjenih boraca. Od tada do danas međunarodno humanitarno pravo (MHP) se razvilo tako da obuhvata mnoge druge ugovore i protokole čiji je cilj da regulišu vođenje rata i da ograniče njegove efekte.

Nažalost, oružani sukob i dalje prati zastrašujuća patnja ljudi, koja je prečesto rezultat kršenja MHP. Ona ne pogađa samo borce već i civile koji su sve više na udaru sukoba. Ponekad su civili posebna meta napada i trpe užasne zločine, što predstavlja grubo kršenje Ženevske konvencije čiji je cilj zaštita onih koji ne učestvuju u neprijateljstvima. Ipak, te patnje nisu same po sebi neizbežne: mi smo sposobni i raspolažemo sredstvima da ih sprečimo. Ženevske konvencije i njihovi Dopunski protokoli predstavljaju moćan mehanizam koji je stvoren kako bi se zaštitili oni koji ne učestvuju ili više ne učestvuju u borbama. U svetu u kome se razvija opasna popustljivost prema nepoštovanju MHP, značaj i značenje ovog korpusa prava možda nikada nije bio tako veliki.

I dok su sve države ratifikovale Ženevske konvencije iz 1949. godine, mnoge tek treba da ratifikuju Dopunske protokole iz 1977. godine i druge ugovore MHP. Univerzalna ratifikacija instrumenata MHP predstavlja prvi kritični korak kojim se osigurava da oni kojima pravo obezbeđuje zaštitu tu zaštitu i uživaju.

Uloga članova parlamenta u preduzimanju ovog prvog neizbežnog koraka je od suštinskog značaja, kako što je to slučaj i u pogledu preduzimanja potonjih koraka koji su neophodni kako bi se omogućilo delotvorno sprovođenje. Pravila MHP treba uključiti u nacionalno zakonodavstvo i regulativu svake države. Sprovođenje ugovora iz oblasti MHP domaćem zakonodavstvu je suštinski važno za njihovo veće poštovanje.

Zakonodavstvo samo po sebi nije dovoljno. Parlament i članovi parlamenta mogu kroz svoja kontrolna ovlašćenja da osiguraju da vojne snage i snage bezbednosti dobiju odgovarajuću obuku i poznavanje MHP. Svojim vođstvom i promoterstvom oni mogu i da povećaju svest o MHP u javnosti. Ako su koncepti koji leže u temelju MHP poznati i shvaćeni u doba mira, veća je verovatnoća da će biti primenjeni u ratu.

Ovaj priručnik je najnoviji rezultat višegodišnje plodne saradnje i partnerstva Interparlamentarne unije (IPU) i Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, čuvara i promotera MHP. On je osmišljen upravo da bi članove parlamenta upoznao sa opštim principima Ženevske konvencije i Dopunskih protokola i uputio ih u proces primene ovog korpusa prava u njihovim zemljama. Priručnik donosi detaljne informacije o

merama koje strane ugovornice Ženevskih konvencija moraju preuzeti kako bi ispunile obavezu koju su preuzele, "da poštuju i obezbede poštovanje" MHP. To je veoma politizovana oblast u kojoj članovi parlamenta, kao političke vođe i predstavnici naroda, moraju prednjačiti u naporima da se obezbedi dosledna primena MHP.

Ovaj priručnik, takođe, treba da pomogne članovima parlamenta u državama koje još uvek nisu strane ugovornice svih MHP ugovora da uvere lidere svojih vlada u absolutnu potrebu zaštite civila koji su pogodjeni sukobom i da osiguraju da počiniovi ratnih zločina odgovaraju za svoja dela.

Žrtve rata širom sveta svakodnevno podsećaju da je odgovornost da se zaštitи najranjivija populacija i okončaju ljudske patnje – kolektivna. Moć svetskih parlamenta da dovede do globalnih promena kroz pojedinačno nacionalno delovanje je ogromna. Ovaj priručnik treba da im pomogne da tu moć upotrebe.

Martin Chungong
generalni sekretar
Interparlamentarna unija

Peter Maurer
predsednik
Međunarodni komitet
Crvenog krsta

Šta sadrži ovaj priručnik?

Prvi deo nudi **opšti pregled međunarodnog humanitarnog prava (MHP)** kroz analizu devet opštih pitanja. Ona se odnose na: izvore MHP-a; situacije u kojima se ono primenjuje; kategorije lica koja štite pravila MHP-a; mehanizme sprovođenja MHP-a i suzbijanja njegovog kršenja; i veze između MHP i drugih grana međunarodnog prava.

Drući deo je u celini posvećen **ulozi članova parlamenta u sprovođenju MHP-a**. On sadrži pregled različitih tipova mera koje članovi parlamenta treba da razmotre kako bi se unapredilo poštovanje MHP-a od strane država. Ove mere su usmerene na: sprečavanje kršenja obaveza koje su države prihvatile; unapređenje nadzora nad primenom pravila MHP-a; i kažnjavanje onih koji su odgovorni za kršenje pravila MHP-a. Svaku od ovih mera prati detaljna kontrolna lista za članove parlamenta.

Treći deo sadrži pregled nekih **ključnih pitanja** koja preovlađuju u savremenim sukobima, a kreću se od terorističkih akata do seksualnog nasilja; i od upotrebe novih tehnologija do zaštite ličnih podataka žrtava oružanih sukoba.

Četvrti deo donosi **modele instrumenata i za njih vezane materijale**. Ovi izvori mogu pomoći članovima parlamenta u naporima da njihove zemlje pristupe MHP-a ugovorima i u njihovom zakonodavnom delovanju koje je neophodno za odgovarajuću primenu i sprovođenje ovih ugovora na unutrašnjem planu.

Peti deo detaljnije opisuje rad IPU i MKCK.

Deo 1: Pitanja i odgovori o međunarodnom humanitarnom pravu

Zatvor Anajansi, Kvibdo, Kolumbija. Privatni razgovor sa zatvorenikom. ©MKCK/ Boris Heger

Šta je međunarodno humanitarno pravo?

Međunarodno humanitarno pravo (MHP), koje se ponekad naziva „ratno pravo“ ili „pravo oružanih sukoba“, uređuje odnos između država, međunarodnih organizacija i drugih subjekata međunarodnog prava u doba oružanog sukoba. To je grana međunarodnog prava koju čine pravila usmerena na zaštitu lica koja ne učestvuju ili više ne učestvuju u neprijateljstvima i na ograničenja sredstava i metoda ratovanja. Drugim rečima, MHP čine međunarodni ugovori i običajna pravila koja su usmerena na rešavanje humanitarnih problema neposredno proisteklih iz oružanog sukoba, međunarodnog ili nemeđunarodnog karaktera.

Sedam osnovnih pravila na kojima počivaju Ženevske konvencije i njihovi Dopunski protokoli iz 1977. i 2006. godine

1. Lica koja su izbačena iz stroja i koja ne učestvuju direktno u neprijateljstvima uživaju pravo na zaštitu života i moralnog i fizičkog integriteta. Oni će biti zaštićeni i sa njima će se postupati humano bez diskriminacije u svim situacijama.
2. Zabranjeno je ubiti ili raniti neprijatelja koji se predao ili je izbačen iz stroja.
3. Strane u sukobu će prikupiti i zbrinuti ranjenike i bolesnike koji su pod njihovom vlašću. Zaštita se proteže i na medicinsko osoblje, objekte, transport i opremu. Crveni krst i crveni polumesec su znakovi te zaštite i moraju se poštovati.
4. Zarobljeni borci i civilna lica koja se nalaze pod vlašću suprotne strane uživaju pravo na poštovanje života, dostojanstva, ličnih prava i uverenja. Oni su zaštićeni od svake vrste nasilja i represalija. Oni imaju pravo na prepisku sa porodicama i pravo da primaju pomoć.
5. Svako ima pravo na osnovnu pravosudnu zaštitu. Niko se neće smatrati odgovornim za dela koja nije počinio. Niko neće biti podvrgnut fizičkom ili mentalnom zlostavljanju, kolektivnom kažnjavanju ili okrutnom i ponižavajućem tretmanu.

MHP ima dve grane:

„Ženevska pravo“ je korpus pravila koja štite žrtve oružanog sukoba kao što je vojno osoblje izbačeno iz stroja (kao što su ranjeni vojnici i ratni zarobljenici) i civilna lica koja ne učestvuju ili više ne učestvuju u neprijateljstvima.

„Haško pravo“ je korpus pravila koja utvrđuju prava i obaveze zaraćenih strana u vođenju neprijateljstava i koja ograničavaju sredstva i metode ratovanja.

6. Strane u sukobu i pripadnici njihovih oružanih snaga su ograničeni u pogledu izbora sredstava i metoda ratovanja. Zabranjeno je koristiti oružje i metode ratovanja koji po svojoj prirodi izazivaju prekomerne povrede ili nepotrebnu patnju.
7. Strane u sukobu će uvek praviti razliku između civilnog stanovništva i boraca kako bi poštovale civilna lica i civilnu svojinu. Napadi se usmeravaju isključivo protiv vojnih ciljeva.

MHP ne određuje da li država ima pravo da vodi rat ili upotrebljava oružanu silu protiv druge države. To pitanje reguliše druga grana međunarodnog prava koja se naziva ***jus ad bellum*** i uređena je Poveljom Ujedinjenih nacija. Sa druge strane, sinonim za MHP je ***jus in bello***. Ovaj drugi korpus prava reguliše ponašanje strana koje učestvuju u oružanom sukobu, bez obzira na razlog sukoba ili na to ko je otpočeo neprijateljstva. On je, takođe, osmišljen sa ciljem da se zaštite žrtve oružanog sukoba, bez obzira na to kome su odane.

Jus ad bellum

Određuje pravo da se pribegne oružanoj sili.

Jus in bello

Primenjuje se na sve strane i uređuje njihove odnose pošto je izbio oružani sukob.

Zabrana rata

Član 2(4) Povelje Ujedinjenih nacija propisuje „svi članovi se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavaju od pretnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti svake države“. Drugim rečima, rat nije prihvatljivo sredstvo za rešavanje sporova između država.

Povelja, ipak, predviđa dva izuzetka od ovog pravila:

- u slučajevima individualne ili kolektivne samoodbrane kao odgovora na agresiju druge države ili država; i
- po ovlašećenju Saveta bezbednosti (kada deluje na osnovu Glave VII Povelje Ujedinjenih nacija) kako bi održao međunarodni mir i bezbednost.

Zabrana upotrebe sile se ne primenjuje na nemeđunarodne oružane sukobe..

Rat je stvarnost

MHP se primenjuje nezavisno od razloga za sukob i valjanosti osnovnih uzroka.

Uspostavljanje ravnoteže između vojne potrebe i humanosti

MHP predstavlja kompromis između dva principa koji leže u njegovoј osnovi: vojne potrebe i humanosti. Ta dva principa oblikuju sva njegova pravila.

Prema principu **vojne potrebe**, strane u sukobu mogu pribeti samo onim sredstvima i metodama ratovanja koja su neophodna da bi se postigao legitimni vojni cilj sukoba i koja inače MHP ne zabranjuje. Stepen i vrsta sile koju strane mogu upotrebiti je time ograničena na meru koja je potrebna da bi se neprijatelj savladao što je brže moguće i sa najmanjim gubicima ljudskih života i resursa.

Princip **humanosti** zabranjuje stranama u sukobu da prouzrokuju bilo kakvu patnju ili razaranja koja nije potrebna da bi se postigao legitimni cilj sukoba.

Razlikovanje, proporcionalnost i predostrožnost

MHP teži da zaštitи civilna lica u doba sukoba tako što uređuje vođenje neprijateljstava, tj. način na koji strane u oružanom sukobu izvode svoje vojne operacije. MHP postavlja tri principa:

Razlikovanje: strane u sukobu moraju uvek praviti razliku između civilnih lica i civilnih objekata, na jednoj strani i boraca i vojnih ciljeva na drugoj. Drugim rečima, strane u sukobu mogu usmeriti napad protiv boraca i vojnih objekata. Zabranjeni su napadi usmereni na civilna lica i civilne objekte. Nediskriminatorični napadi su, takođe, zabranjeni: to su napadi koji nisu usmereni na određeni vojni objekat, napadi u kojima se koriste metodi ili sredstva ratovanja koji se ne mogu usmeriti na određeni vojni objekat ili se koriste metodi ili sredstva borbe čije se dejstvo ne može ograničiti kako to zahteva MHP.

Proporcionalnost: povrede koje se nanose civilnim licima i slučajni gubici njihovih života, kao i šteta na civilnim objekatima ne smeju biti prekomerni u odnosu na konkretnu i neposrednu vojnu prednost koja se očekuje od napada.

Predostrožnost: strane u sukobu moraju neprekidno nastojati da poštede civilna lica i civilne objekte tokom vojnih operacija. To uključuje dvostruku proveru da li je cilj zaista vojni objekat ili delotvorno upozoravanje civilnog stanovništva pre napada.

Zbrane i ograničenja nekih sredstava i metoda ratovanja

Opšte zabrane i ograničenja

MHP zabranjuje sredstva (naoružanje) i metode ratovanja koji:

- su prevashodno usmereni na širenje straha među stanovništvom;
- ne prave razliku između boraca i civilnih lica (i njihove imovine);
- izazivaju prekomerne povrede i nepotrebnu patnju;
- izazivaju ozbiljnu i prekomernu štetu životnoj sredini.

Posebne zabrane i ograničenja

Upotreba nekog **oružja** je ograničena ili potpuno zabranjena ugovornim i običajnim MHP, uključujući:

- otrove i otrovno oružje;
- hemijsko i biološko oružje;
- metke koji se šire ili eksplodiraju u telu (dum-dum meci);
- oružje čije je prevashodo dejstvo da nanesu povrede delovima koji se ne mogu otkriti rendgenskim zracima;
- eksplozivni i zapaljivi projektili;
- mine, mine iznenađenja i slična sredstva;
- zapaljivo oružje i oružje koje je prevashodno namenjeno za spaljivanje objekata i lica,
- oslepljujuće lasersko oružje;
- eksplozivni ostaci rata;
- antipersonalne mine;
- kasetna municija.

Ugovor o trgovini oružjem iz 2013. godine zabranjuje državi da ovlasti bilo kakav transfer konvencionalnog naoružanja, njihove osnovne komponente ili municiju ako poseduje saznanja da oni mogu biti upotrebljeni za izvršenje krivičnog dela genocida, zločina protiv čovečnosti, teških kršenja Ženevske konvencije, napade usmerene na civilne objekte ili civilna lica koji uživaju zaštitu ili druge ratne zločine. Od države izvoznika se takođe zahteva da izvrši procenu rizika da li bi takvo oružje ili delovi mogli biti upotrebljeni kako bi se izvršilo ili bi se olakšalo izvršenje teškog kršenja MHP ili međunarodnog prava ljudskih prava (MPLJP).

Neke **metode ratovanja** su posebno zabranjene ugovornim i običajnim MHP, uključujući:

- uskraćivanje milosti: protivnička sila mora imati mogućnost da se preda i da bude zarobljena;
- krađa privatne imovine;
- izglađnjivanje civilnog stanovništva; i
- pribegavanje perfidnim postupcima da bi se ubio, povredio ili zadobio protivnik. Perfidija je definisana članom 37 Dopunskog protokola kao "(A)kti kojima se uliva poverenje protivniku da ga naveže da veruje da ima pravo, ili da je obavezan da prihvati zaštitu po pravilima međunarodnog prava koja se primenjuje u oružanom sukobu, s namerom da se izneveri to poverenje". Tu spada i, na primer, pretvaranje da je neko ranjen ili bolestan kako bi se napao neprijatelj.

Koji su to najznačajniji ugovori MHP i za njih vezani instrumenti?

Ugovori o zaštiti žrtava oružanih sukoba

Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu (Prva Ženevska konvencija)	Štiti ranjene i bolesne borce, osoblje koje ih prati, skloništa u kojima se nalaze i opremu, uključujući transportna sredstva koja se za njih koriste. Uređuje upotrebu znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala.
Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru (Druga Ženevska konvencija)	Proširuje zaštitu na borce brodolomnike i uređuje postupanje sa njima.
12. avgust 1949.	
Konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima (Treća Ženevska konvencija)	Štiti pripadnike oružanih snaga koji su zarobljeni. Uspostavlja prava i obaveze sile u čijoj se vlasti nalaze, uključujući i način postupanja sa zarobljenicima.
12. avgust 1949.	
Konvencija o zaštiti građanskih lica za vreme rata (Četvrta Ženevska konvencija)	Propisuje pravila koja uređuju zaštitu civilnog stanovništva, a posebno postupanje sa civilnim licima na okupiranim teritorijama i licima koja su lišena slobode, kao i pitanja vezana za okupaciju uopšte.
12. avgust 1949.	
Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Dopunski protokol I)	Sadrži osnovne garancije za lica koja ne učestuju u neprijateljstvima tokom međunarodnog oružanog sukoba i ustanovljava pravilo o zaštiti civilnih lica, civilnih objekata i instalacija koje su od suštinskog značaja za opstanak civilnih lica.
8. jun 1977.	

Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba	Sadrži osnovne garancije za lica koja ne učestuju u neprijateljstvima tokom nemeđunarodnog oružanog sukoba i ustanovljava pravilo o zaštiti civilnih lica, civilnih objekata i instalacija koje su od suštinskog značaja za opstanak civilnih lica.
(Dopunski protokol II)	
8. jun 1977.	
Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o usvajanju dodatnog znaka raspoznavanja	Dodaje crveni kristal kao znak raspoznavanja pored crvenog krsta i crvenog polumeseca.
(Dopunski protokol III)	
8. decembar 2005.	
Konvencija o pravima deteta	Član 38 proširuje zaštitu dece na situacije oružanih sukoba. Član 43 predviđa osnivanje komiteta koji bi pratilo napredak u izvršavanju obaveza strana ugovornica koje za njih proističu iz Konvencije.
20. novembar 1989.	
Dopunski protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima	Zahteva od država članica da se uzdrže od prinudnog regrutovanja dece mlađe od 18 godina u svoje oružane snage i da spreče neposredno učešće svakog pripadnika svojih oružanih snaga mlađeg od 18 godina u neprijateljstvima.
25. maj 2000.	Poziva nedržavne oružane grupe da se uzdrže od regrutovanja ili upotrebe dece mlađe od 18 godina u neprijateljstvima.
Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka	Usmerena je na sprečavanje nestanaka ljudi, uključujući i situacije oružanih sukoba.
20. decembar 2006.	
Ugovori koji ograničavaju upotrebu ili zabranjuju određene vrste naoružanja	
Protokol o zabrani upotrebe u ratu zagušljivih, otrovnih ili drugih gasova, kao i bakterioloških metoda ratovanja	Zabranjuje upotrebu zagušljivih, otrovnih i drugih gasova i tečnosti, materijala i sredstava takve prirode.
17. jun 1925.	

Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksikološkog oružja i njegovom uništavanju	Zabranjuje razvoj, proizvodnju, skladištenje, pribavljanje i držanje mikroba i drugih bioloških agenasa i otrova koji se ne mogu opravdati upotrebom u preventivne, zaštitne ili druge miroljubive svrhe.
10. april 1972.	Zabranjuje, takođe, oružje, opremu i sredstva isporuke kojima se omogućava upotreba tih agenasa ili toksina u neprijateljske svrhe ili u oružanom sukobu.
Konvencija o zabrani ili ograničenju upotrebe izvesnih vrsta klasičnog oružja za koja se može smatrati da imaju prekomerne traumatske efekte ili da deluju bez razlike u pogledu ciljeva (Konvencija o klasičnom oružju, KKO)	Ustanovljava okvir za zabranu određenog oružja (vidi protokole uz Konvenciju u nastavku)
10. oktobar 1980. izmenjena 21. decembra 2001.	
Protokol uz KKO o fragmentima oružja koji se ne mogu otkriti (Protokol I)	Zabranjuje upotrebu oružja koje nanosi povrede fragmentima koji se ne mogu otkriti rendgenskim zracima.
10. oktobar 1980.	
Protokol uz KKO o zabrani ili ograničavanju upotrebe mina, mina iznenađenja ili drugih sredstava (Protokol II)	Zabranjuje upotrebu mina, mina iznenađenja i drugih sredstava protiv civilnog stanovništva i ograničava njihovu upotrebu protiv vojnih ciljeva.
10. oktobar 1980. izmenjen 3. maja 1996.	Izmenama protokola proširena je zabrana ovih sredstava i proširen domen njegove primene na nemeđunarodne oružane sukobe.
Protokol uz KKO o zabrani ili ograničavanju upotrebe zapaljivog oružja (Protokol III)	Zabranjuje upotrebu zapaljivog oružja protiv civila i civilnih objekata i ograničava njihovu upotrebu protiv vojnih ciljeva.
10. oktobar 1980.	
Protokol o oslepljujućem laserskom oružju (Protokol IV)	Zabranjuje upotrebu laserskog oružja koje je posebno namenjeno da izazove trajno slepilo.
13. oktobar 1995..	

Protokol uz KKO o eksplozivnim ostacima rata (Protokol V)	Čini strane ugovornice, kao i nedržavne aktere odgovornim za eksplozivne ostatke rata na teritoriji pod njihovom kontrolom i podstiče korisnike eksplozivnih sredstava da pruže pomoć kako bi se olakšalo označavanje i čišćenje, uklanjanje ili uništavanje neeksploziranih eksplozivnih ostataka rata.
Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja i o njegovom uništavanju	Zabranjuje razvoj, proizvodnju, skladištenje i upotrebu hemijskog oružja.
13. januar 2003.	
Konvencija o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i prometa antipersonalnih mina i o njihovom uništavanju	Zabranjuje upotrebu, skladištenje, proizvodnju i promet antipersonalnih mina (kopnenih mina).
18. septembar 1997.	
Konvencija o kasetnoj municiji	Zabranjuje upotrebu, proizvodnju, nabavku, skladištenje, zadržavanje i transfer kasetne municije i zabranjuje pomoć i podsticanje aktivnosti koje Konvencija zabranjuje.
30. maj 2008.	
Ugovor o trgovini oružjem	Uređuje međunarodne transfere konvencionalnog oružja, municije, delova i komponenata.
2. februar 2013.	
Ugovori o zaštiti kulturnih dobara i životne sredine	
Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba	Štiti kulturna dobra, uključujući dobra od arhitektonskog, umetničkog ili istorijskog značaja; primenjuje se i u nemeđunarodim oružanim sukobima.
14. maj 1954.	
Prvi protokol uz Hašku konvenciju iz 1954. godine za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanih sukoba	Usmeren na sprečavanje izvoza kulturnih dobara sa okupiranih teritorija i obezbeđivanje zaštite i vraćanje takvih dobara.
14. maj 1954.	

Drugi protokol uz Hašku konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba

26. mart 1999.

Konvencije o zabrani vojne ili bilo koje druge neprijateljske upotrebe tehnika koje menjaju životnu sredinu

10. decembar 1976.

Širi pravila o zaštiti kulturnih dobara i jača mehanizam primene; primenjuje se i u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

Međunarodna krivična pravda

Statut Mađunarodnog krivičnog suda (Statut MKS)

17. jul 1998, izmenjen i dopunjeno 11. juna 2010. (Amandmani iz Kampale)

Zabranjuje upotrebu u vojne ili druge neprijateljske svrhe tehnika kojima se menja životna sredina ili geofizičke karakteristike, a koje proizvode opsežne, dugotrajne i ozbiljne efekte.

Da li želite da naučite više o ugovorima MHP i instrumentima koji su za njih vezani?

Kontaktirajte MKCK direktno ili posetite internet stranicu MKCK "Ugovori i običajno pravo" na: <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law>.

Da li vas interesuje da li je vaša država potpisala dati ugovor?

Kontaktirajte državu koja je depozitar ili posetite bazu podataka ugovora (<https://www.icrc.org/ihl>).

Šta je običajno MHP?

MHP su razvile države i putem ugovora i putem običajnog prava. Običajno pravo nastaje kada je praksa dovoljno učestala (raširena, reprezentativna, česta i jednoobrazna) i kada nju prati uverenje država (*opinio juris*) da postoji pravna obaveza da se ponašaju – ili postoji zabrana da se ponašaju – na određeni način. Običaj obavezuje sve države osim onih koje su se dosledno protivile datoju praksi ili pravilu od njegovog nastanka.

Veze između ugovornog i običajnog prava su brojne i složene. Smatra se da mnoge ugovorne odredbe koje smo gore naveli potiču iz oblasti običajnog prava i da su brojne odredbe koje su predstavljale novinu u razvoju kada su usvojene kao ugovorne odredbe postepeno sticale običajnu vrednost. Uz to, za mnoge ugovorne odredbe za koje se izvorno smatralo da su primenljive samo u međunarodnim oružanim sukobima danas se smatra da su primenljive u svim tipovima oružanih sukoba kao običajno pravo.

¹ MKS neće imati nadležnost nad zločinom agresije dok je strane ugovornice ne aktiviraju, što se može desiti posle 1. januara 2017. godine..

Da li ste zainteresovani da saznote više?

MKCK je 1995. godine započeo izradu detaljne studije običajnih pravila MHP. Studija, za čiju je izradu bilo potrebno deset godina, se može pronaći na vebajtu MKCK: <https://www.icrc.org/customary-ihl>.

Kada se MHP primenjuje?

MHP se primenjuje samo u situaciji oružanog sukoba. Ono nudi dva sistema zaštite: jedan za međunarodni oružani sukob i drugi za nemeđunarodni oružani sukob. Pravila koja se primenjuju u konkretnoj situaciji će stoga zavisiti od klasifikacije oružanog sukoba. MHP se ne primenjuje u situacijama nasilja koje ne dosežu oružani sukob; te situacije se nazivaju unutrašnjim nemirima i zategnutostima i njih uređuje pravo ljudskih prava i unutrašnje zakonodavstvo.

Međunarodni oružani sukobi (MOS) su oni sukobi u kojoj jedna ili više država pribegava upotrebi oružane sile protiv druge države ili država. Pravila koja se primenjuju u međunarodnim sukobima se primenjuju i tokom:

- oružanog sukoba između jedne ili više država i međunarodne organizacije (npr. multinacionalne snage)
- rata za nacionalno oslobođenje (pod određenim uslovima); i
- okupacije.

Nemeđunarodni oružani sukobi (NMOS) su sukobi koji se odvijaju unutar teritorije jedne države između vladinih oružanih snaga i jedne ili više nedržavnih oružanih grupa, ili između samih takvih grupa. Mnogi oružani sukobi su danas nemeđunarodni po svojoj prirodi. Da bi se neprijateljstva smatrala NMOS ona moraju doseći izvestan stepen intenziteta i grupe koje u njemu učestvuju moraju biti dovoljno organizovane.

Koje se pravo primenjuje?

Pravila koja se primenjuju u određenom sukobi zavise od toga da li je to međunarodni ili nemeđunarodni oružani sukob. Međunarodni oružani sukobi su podvrnuti širokom spektru pravila, uključujući i ona koja se nalaze u četiri Ženevske konvencije i Dopunskom protokolu I. Značajno ograničeniji skup pravila se primenjuje u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Oni se nalaze u **članu 3 zajedničkom sve četiri Ženevske konvencije i u Dopunskom protokolu II**.

- Zajednički član 3 se primenjuje „u slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog oružanog sukoba i koji izbjie na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica“ (videti zajednički član 3, stav 1 Ženevske konvencije). To uključuje oružane sukobe u koje je uključena jedna ili više oružanih grupa. NMOS se može odvijati između oružanih snaga države i organizovanih nedržavnih oružanih grupa ili samo između takvih grupa.

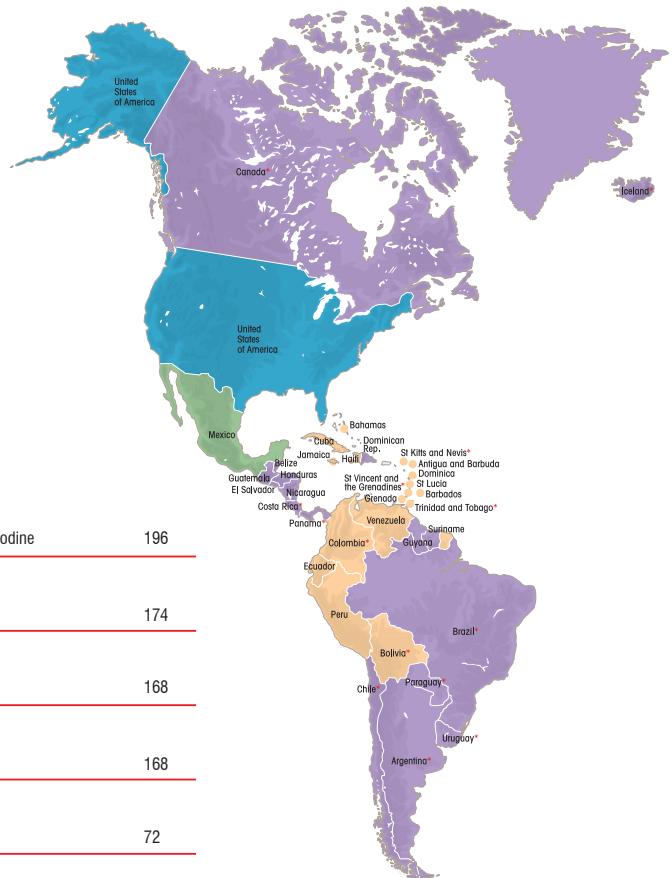
Šta su unutrašnji nemiri i zategnutosti?

Unutrašnji nemiri i zategnutosti (kao što su pobune i izolovani i sporadični akti nasilja) remete javni poredak ne dosežući do oružanog sukoba; oni se ne mogu smatrati oružanim sukobima jer nivo nasilja nije dovoljno visok ili stoga što lica koja pribegavaju nasilju nisu organizovana u oružane grupe.

Države ugovornice Ženevskih konvencija

Ova mapa pokazuje koje su države bile ugovornice Ženevskih konvencija i njenih Dopunskih protokola 31. decembra 2015. godine. Ona, takođe, pokazuje koje su države dale deklaraciju po članu 90 Dopunskog protokola I o prihvatanju nadležnosti Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja.

NB: Nazivi zemalja koji su na mapi mogu se razlikovati od njihovih zvaničnih naziva

Države ugovornice Ženevskih konvencija iz 1949. godine 196

Države ugovornice Ženevskih konvencija iz 1949. i Dopunskog protokola I iz 1977. godine 174

Države ugovornice Ženevskih konvencija iz 1949. i Dopunskog protokola II iz 1977. godine 168

Države ugovornice Ženevskih konvencija iz 1949. i Dopunskog protokola III iz 2005. godine 168

Države ugovornice Ženevskih konvencija iz 1949. i Dopunskih protokola iz 1977. i 2005. godine 68

Države koje su dale izjavu po članu 90 Dopunskog protokola I 76

Izvor: Godišnji izveštaj MKCK za 2015.

Za ažuriran spisak država ugovornica videti: <https://www.icrc.org/ihl>.

i njihovih dopunskih protokola

Države ugovornice Ženevske konvencije iz 1949. godine

Države ugovornice Ženevske konvencije iz 1949. i Dopunskog protokola iz 1977. godine

Države ugovornice Ženevske konvencije iz 1949. i Dopunskog protokola III iz 2005. godine

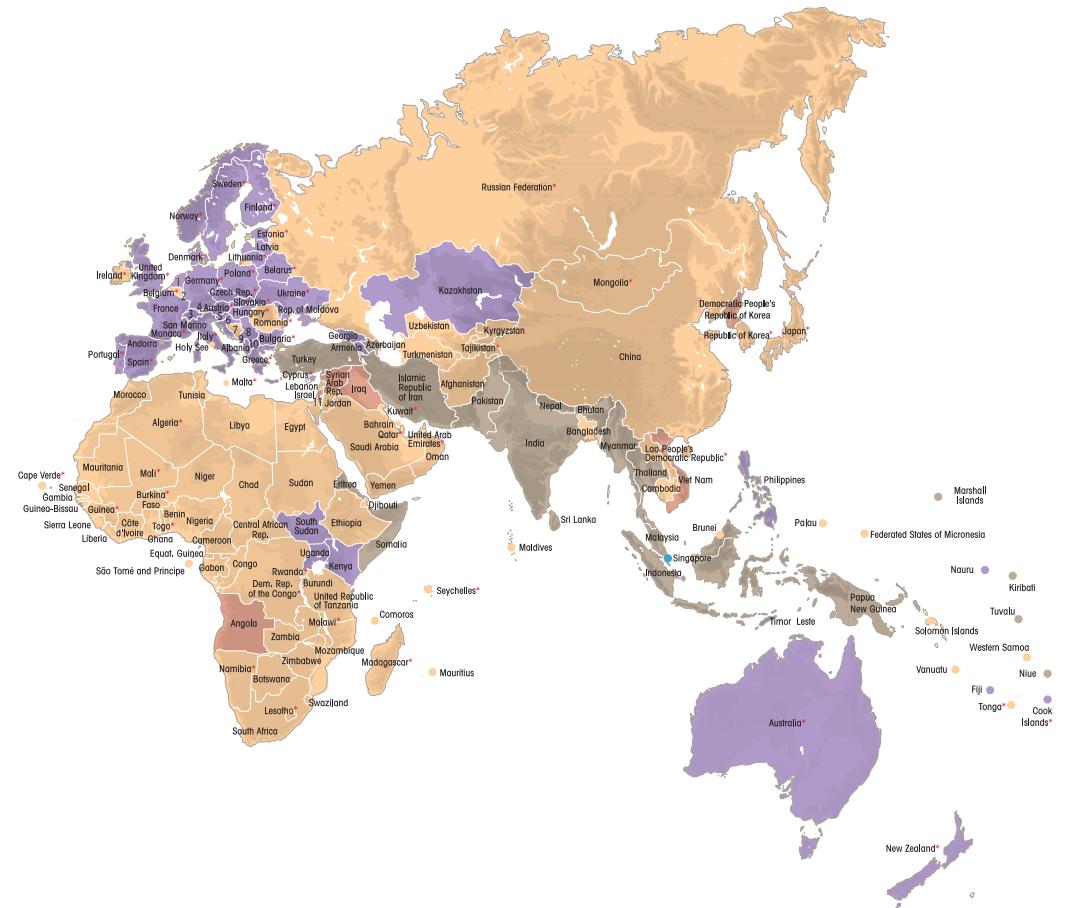
Države ugovornice Ženevske konvencije iz 1949. i Dopunskih protokola I i II iz 1977. godine

Države ugovornice Ženevske konvencije iz 1949. oba Dopunska protokola iz 1977. i Dopunskog protokola III iz 2005. godine

Države ugovornice Ženevske konvencije iz 1949. Dopunskog protokola iz 1977. i Dopunskog protokola III iz 2005. godine

Države *

Države koje su dale deklaraciju po članu 90 Dopunskog protokola I iz 1977. godine

1. Holandija*
2. Luksemburg*
3. Švajcarska*
4. Lihtenštajn*
5. Slovenija *
6. Hrvatska *
7. Bosna i Hercegovina *
8. Srbija *
9. Crna Gora *
10. Severna Makedonija *
11. Palestina *

- **Dopunski protokol II** se primjenjuje na oružane sukobe „koji se odvijaju na teritoriji visoke strane ugovornice između njenih oružanih snaga i otpadničkih oružanih snaga ili drugih organizovanih naoružanih grupa koje, pod odgovornom komandom, vrše takvu kontrolu nad delom njene teritorije koja im omogućuje da vode neprekidne i usmerene vojne operacije i da primjenjuju ovaj Protokol“ (videti član 1 stav 1 Dopunskog protokola II). Definicija NMOS u Dopunskom protokolu II je otuda uža od definicije u zajedničkom članu 3. Za više informacija videti „Koga MHP štiti i kako?“

Razlika između ugovornih pravila koja se primjenjuju u međunarodnim sukobima i ugovornih pravila koja se primjenjuju u nemedunarodnim oružanim sukobima se postepeno smanjivala kroz običajno pravo koje se, generalno govoreći, primjenjuje na sve tipove oružanih sukoba.² Ugovori o naoružanju se takođe primjenjuju bez obzira na tip oružanog sukoba.

Klasifikacija tipa oružanog sukoba nije ostavljena stranama u sukobu već zavisi od objektivnih faktora; ne zahteva se ni formalna objava rata ili priznanje situacije. Postojanje oružanog sukoba – i posledična primena MHP – zavisi od toga što se zaista dešava na terenu. Izuzimajući malobrajna pravila koja se već primjenjuju i u doba mira, MHP počinje da se primjenjuje čim izbjie oružani sukob. To u **međunarodnim sukobima** znači onda kada je prvo zaštićeno lice pogodjeno sukobom, kada je prvi deo teritorije okupiran ili je otpočeo prvi napad; u **nemedunarodnim oružanim sukobima** to znači onda kada je postignut neophodni nivo nasilja i organizovanosti strana u sukobu.

Zajednički član 3(4) Ženevske konvencije jasno kaže da primena člana 3 „neće imati uticaj na **pravni položaj strana u sukobu**“. Stoga primena MHP na nemedunarodne sukobe nikada ne internacionalizuje sukob, niti daje bilo kakav status strani u sukobu (osim međunarodnopravnog subjektiviteta koji je neophodan da bi se posedovala prava i obaveze po MHP-u).

Ipak, klasifikovanje sukoba kao međunarodnog ili nemedunarodnog je često veliki izazov. Poslednjih godina pojavljuju se situacije u kojima se i međunarodni i nemedunarodni sukob odvijaju u isto vreme i na istoj teritoriji. Veći broj strana i njihovi sukobljeni odnosi predstavljaju važnu karakteristiku savremenih oružanih sukoba. Kada je o državi reč, broj stranih intervencija u oružanim sukobima doprinosi porastu broja aktera koji su uključeni. Na strani nedržavnih aktera veliki broj fluidnih, multiplikovanih i fragmentiranih oružanih grupa često uzima učešće u borbama. U mnogim situacijama intervenišu treće države i/ili međunarodne organizacije, postajući ponekad i same strane u sukobu. Pitanja u vezi sa klasifikacijom sukoba se često javljaju kada nema preciznih informacija o prirodi uključenosti treće strane i kada treća strana uopšte ne priznaje svoje učešće u neprijateljstvima. U takvim slučajevima pravo koje se primjenjuje zavisi od prirode odnosa strana u sukobu.

² Za više informacija o običajnom MHP videti Žan Mari Henkarts (Jean-Marie Henckaerts) i Luiz Dosvald Bek (Louise Doswald-Beck), Običajno medunarodno pravo, Deo I, Pravila, MKCK, Geneva/Cambridge University Press, Cambridge, 2005, dostupno na <http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home>.

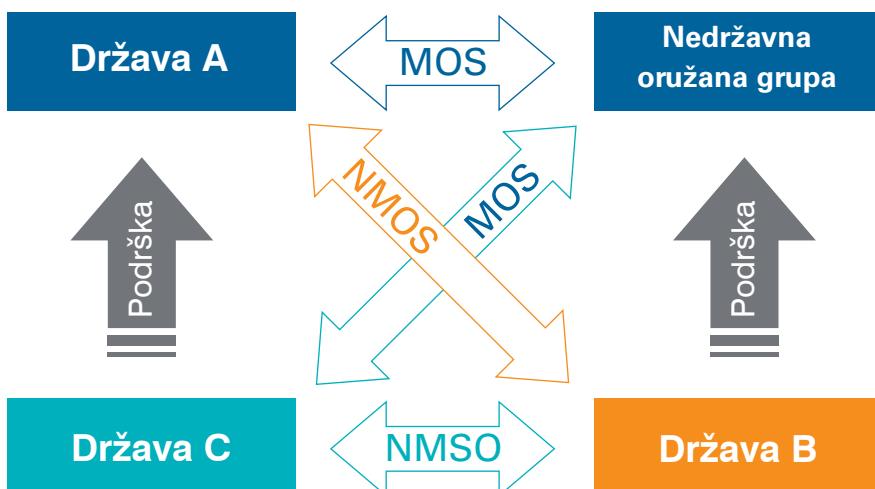
Kako međunarodni i nemedunarodni sukob mogu da se podudare³

Zamislite situaciju u kojoj:

- država A učestvuje u nemedunarodnom oružanom sukobu (NMOS) sa nedržavnom oružanom grupom;
- država B se uključuje u oružani sukob vršeći neprijateljske akte na strani oružane grupe;
  - država A i nedržavna oružana grupa *i dalje* učestvuju u NMOS;
  - Ipak, država A i država B sada učestvuju u međunarodnom sukobu.

Situacija se dalje razvija i:

- država C uzima učešće u sukobu na strani države A;
  - država A i nedržavna oružana grupa *i dalje* učestvuju u NMOS;
  - država C i nedržavna oružana grupa sada učestvuju u NMOS;
  - država B i C sada učestvuju u MOS ako se pojave sukobi između njih.

Koga štiti MHP i kako?

MHP štiti određene kategorije lica od posledica neprijateljstva. U njih spadaju lica koja ne učestvuju ili više ne učestvuju u neprijateljstvima kao što su:

- ranjenici, bolesnici i brodolomnici, bilo da su vojnici ili civilni;
- medicinsko i versko osoblje, bilo da su vojnici ili civilni;
- lica lišena slobode u vezi sa oružanim sukobom, uključujući i ratne zarobljenike;
- civili.

³ Na ovom grafičkom prikazu reč „država“ može označavati i koaliciju država ili međunarodnu ili regionalnu organizaciju (tj. međunarodne snage) što ne utiče na to da li se sukob smatra međunarodnim ili nemedunarodnim.

Strane u sukobu moraju poštovati život, dostojanstvo, psihički i fizički integritet ovih ljudi, obezbediti im materijalnu pomoć i postupati sa njima humano i bez diskriminacije u svim okolnostima. To znači:

- zabranjeno je ubiti i raniti neprijatelje koji su se predali ili ne mogu da se brane;
- ranjenici i bolesnici se moraju pokupiti i mora im se obezbediti nega;
- zabranjeno je namerno napadati civile;
- civilima se mora olakšati pristup humanitarnoj pomoći; i
- zarobljenicima i licima lišenim slobode se mora obezbediti adekvatna ishrana, sklonište medicinska zaštita i razmena poruka sa porodicama; mora im se omogućiti uživanje procesnih zaštitnih mera i sudske garantije.

Direktno učešće u neprijateljstvima

Jedini izuzetak od zabrane namernog napada na civile nastupa kada civili direktno učestvuju u neprijateljstvima, kao onda kada se dignu na oružje protiv neprijatelja. U takvim situacijama oni mogu biti cilj napada, ali samo za vreme dok direktno učestvuju u neprijateljstvima. Da bi se neko delovanje kvalifikovao kao direktno učešće u neprijateljstvima potrebno je da ono ispunи sve sledeće kriterijume:

1. To delovanje mora da dosegne **određeni nivo štete**. Reč je o slučaju kada postoji verovatnoća da će to delovanje nepovoljno uticati na vojne operacije ili vojne kapacitete zaraćene strane; kao i u slučaju da postoji verovatnoća da će delovanje dovesti do ranjavanja ili ubistva civila ili da će izbaciti borce iz stroja ili uništiti civilne objekte.
2. Mora postojati direktna **uzročno-posledična veza** između delovanja i štete koja će proisteći, bilo iz tog akta ili iz koordinirane vojne operacije čiji je taj akt sastavni deo.
3. Mora postojati **veza sa neprijateljstvima**. To znači da delovanje mora biti posebno osmišljeno kako bi se neposredno postigao održeni nivo štete u korist jedne zaraćene strane, a na štetu druge.

Ranjenici, bolesnici i brodolomnici

MHP propisuje obavezu sledećeg postupanja sa ranjenicima, bolesnicima i brodolomnicima, bez obzira da li su civili ili vojnici:

- Prema njima se mora postupati humano. Stoga je izričito zabranjeno njihovo ubistvo, istrebljivanje ili izlaganje bilo kom drugom nehumanom ili ponižavajućem postupku kao što je tortura ili medicinski eksperimenti.
- Njima se mora pružiti zaštita od opasnosti i pretnji, a posebno od represalija, pljačke, krađe i zlostavljanja.
- Za njima se mora tragati i oni moraju biti pokupljeni bez odlaganja kao bi bili zaštićeni od posledica neprijateljstava.
- Njima se mora pružiti sva potrebna medicinska nega što je pre moguće. Jedino razlozi lekarske hitnosti dopuštaju prednost u pogledu pružanja nege i niko ne sme biti diskriminisan na bazi lojalnosti, državljanstva, pola, rase ili religije.

Osim obaveze da obezbede medicinsku negu ranjenicima, bolesnicima i brodolomnicima, strane ugovornice Ženevske konvencije imaju i obavezu da:

- dozvole civilnim i vojnim medicinskim jedinicama da vrše svoju delatnost u situacijama sukoba;
- se uzdrže od napada na medicinske jedinice kako bi one mogle da deluju u zonama sukoba (medicinsko osoblje se mora smatrati neutralnim);
- preduzmu slične mere kako bi zaštitile ambulante i bolnice, koje mogu biti obeležene znakom crvenog krsta, crvenog polumeseca ili crvenog kristala;
- unapred odrede koji će brodovi biti korišćeni kao bolnički brodovi u doba rata, budući da je teško izvršiti reviziciju i opremiti takve brodove pošto sukob izbjegle; i
- iste mere preduzmu u pogledu medicinskih letelica.

Lica lišena slobode ili internirana u vezi sa oružanim sukobom

Pored opšte zaštite koju MHP pruža licima koja ne učestvuju ili više ne učestvuju u sukobima, lica lišena slobode su i posebno zaštićena. Dva glavna oblika dugotrajanog lišavanja slobode u oružanim sukobima su internacija (administrativno lišavanje slobode iz bezbednosnih razloga) i pritvor (zbog krivičnih postupaka).

Ratni zarobljenici u međunarodnim oružanim sukobima

Ratni zarobljenici su obično pripadnici oružanih snaga jedne od strana u sukobu koje je zarobio neprijatelj. Treća ženevska konvencija pominje i druge kategorije lica koji imaju pravo na status ratnog zarobljenika ili na postupanje kao da su ratni zarobljenici, kao što su pripadnici milicije ili dobrovoljačkih grupa koji su pripadnici oružanih snaga ili pokreta otpora. Status ratnog zarobljenika ne postoji u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Ipak, strane takvih sukoba mogu zajednički odlučiti da po analogiji primenjuju pravila koja se primenjuju u međunarodnim oružanim sukobima.

MHP daje posebna prava i zaštitu ratnim zarobljenicima. Prema njima se mora postupati humano u svim okolnostima i mora im se pružiti zaštita od svih akata nasilja, uznemiravanja, uvreda i javne radozonalosti. Oni imaju pravo na poštovanje života, dostojanstva, ličnih prava i političkih, verskih i drugih uverenja. MHP takođe propisuje minimalne uslove za njihov smeštaj, uključujući pitanja kao što su prostorije, ishrana, odeća, higijena i medicinska nega. Ratni zarobljenici imaju pravo da razmenjuju vesti sa svojim porodicama.

Strane u sukobu moraju osloboditi sve ratne zarobljenike bez odlaganja po okončanju aktivnih neprijateljstava osim ako odluče da ih gone i liše slobode zbog ratnih zločina ili drugih kršenja MHP-a. Međutim, u tim slučajevima zarobljeniku se mora obezbediti fer suđenje i ne sme biti osuđen na nehumanu kaznu ako se dokaže da je kriv.

Internirana civilna lica u međunarodnim oružanim sukobima

Strana u sukobu može internirati civilna lica ako to apsolutno zahtevaju razlozi bezbednosti i moraju ih oslobođiti čim ti razlozi prestanu da postoje.

Internirana civilna lica moraju biti obaveštena o razlozima internacije i imaju pravo da odluku donesenu u pogledu njegove internacije u najkraćem roku ponovo razmotri sud ili administrativno telo. Ako je interniranje ostalo na snazi, internirano lice ima pravo na preispitivanje internacije najmanje dva puta godišnje.

Pravila koja uređuju postupanje sa civilnim internircima su veoma slična pravilima koja se primenjuju na ratne zarobljenike. Ponegde su uslovi za njih i povoljniji, kao kada je reč o spajanju razdvojenih porodica.

Lica lišena slobode u nemeđunarodnim oružanim sukobima

Prema licima koja su lišena slobode u nemeđunarodnim oružanim sukobima mora se postupati humano i bez diskriminacije u svim okolnostima. Njihov status uređuje član 3 zajednički za sve četiri Ženevske konvencije i članovi 4, 5 i 6 Dopunskog protokola II. Zaštita koja je predviđena Dopunskim protokolom II primenjuje se na lica internirana ili lišena slobode u vezi sa oružanim sukobom, kao i na lica koja su suočena sa gonjenjem zbog kriičnih dela povezanih sa oružanim sukobom.

Ta pravila, iako manje detaljna i jasna od pravila o zaštiti ratnih zarobljenika i civilnih interniraca u međunarodnim oružanim sukobima, ipak obavezuju sve države i nedržavne oružane grupe.

Opšta zaštita civila

Prema MHP-u, strane u sukobu moraju nastojati da zaštite civle i civilne objekte i nikada ih ne smeju napadati. Pa ipak, u oružanim sukobima koji se odvijaju danas civili obično podnose glavni udar borbenih dejstava.

U savremenim sukobima nije retkost da civilne žrtve brojčano nadmašuju vojne žrtve. Što je još gore, kontrola nad stanovništvom je često srž sukobljavanja i civilni ponekad postaju direktna meta. Do te situacije dovode brojni faktori uključujući rastući versku i etničku netrpeljivost, kolaps državnih struktura, borbu za kontrolu nad nacionalnim izvorima, široku dostupnost oružja, širenje terorizma i sve veći broj asimetričnih sukoba (sukobi u kojima strane raspolažu nejednakim vojnim kapacitetom).

Nedovoljna zaštita civila u oružanim sukobima pre proističe iz nepoštovanja MHP-a od strane strana u sukobu nego od manljivosti pravila MHP-a.

Zaštita civila, u širem smislu, znači postarati se da vlasti i oružane grupe izvršavaju obveze iz MHP-a i sa njim povezanim, pravom ljudskih prava. Četvrta ženevska konvencija i Dopunski protokoli iz 1977. godine posvećuju posebnu pažnju civilima koji su ranjivi, ne samo na vojne operacije već i na zloupotrebu vlasti i drugo nasilje. U takvom okviru MHP garantuje osnovna prava svakom pojedincu.

Posebna zaštita civila

Državljeni države koja učestvuje u sukobu koji se zateknu na neprijateljskoj teritoriji

Licima koja se nađu u takvoj situaciji mora biti dozvoljen povratak u državu njihovog porekla osim ako bi to ugrozilo bezbednost države ili njenu ekonomiju. Ako ova lica odluče da se ne vrate ili im nije dopušten povratak u njihovu državu sa njima se mora postupati kao sa strancima u doba mira. Oni mogu biti internirani ili upućeni na prinudni boravak ako je to neophodno, ali im mora biti omogućeno da traže preispitivanje odluke o tome.

Civili koji žive pod vojnom okupacijom

Na civile koji žive pod vojnom okupacijom se primenjuju posebna pravila koja imaju za cilj da ih zaštite od zlostavljanja od okupirajuće sile i da zadrže stanje na okupiranoj teritoriji koje je postojalo u vreme invazije. MHP teži da očuva status quo jer se oružana okupacija po međunarodnom pravu smatra privremenom situacijom. U toj situaciji, civilima su data određena prava i oni ne mogu biti kažnjeni zbog svog statusa. Zabranjeno je, na primer, proterivati stanovništvo sa okupiranih teritorija ili ih preseljavati sa jedne teritorije na drugu. Okupirajuća sila ne može naseljavati sopstvene državljane na okupiranoj teritoriji niti menjati teritoriju fizički uništavanjem zgrada ili infrastrukture (osim ako postoje vojni razlozi za to).

Žene i deca

Žene i deca su posebno ranjivi u situacijama oružanih sukoba i pravila koja uređuju postupanje sa njima su sačinjena da odgovore na njihove posebne potrebe. Deci se mora pružiti nega i pažnja koja im je potrebna. Za strane u oružanom sukobu to uključuje:

- obezbediti da deca ispod 15 godina ne učestvuju direktno u oružanom sukobu;
- da se detetu koje je siroče ili je odvojeno od porodice zbog oružanog sukoba pruži odgovarajuća nega;
- obezbediti da deca ne budu prepuštena sama sebi, da mogu slobodno da uživaju svoju veru i da mogu da se obrazuju;
- kada moraju biti lišena slobode, smeštaj treba biti odvojen od odraslih (osim ako su zatočena sa svojom porodicom);
- uzdržavanje od primene smrтne kazne prema svakome ko je bio mlađi od 18 godina u vreme kada je počinjen zločin;
- olakšavanje povratka njihovim porodicama i u njihovu državu ako su bila evakuisana u stranu zemlju.

Za više informacija videti „Deca“ u Delu 3.

Strane u sukobu moraju uzeti u obzir i specifične potrebe žena u pogledu njihove zaštite, zdravlja i pomoći. Trudnicama i mladim majkama mora biti posvećena posebna

pažnja i žene moraju biti zaštićene od seksualnog nasilja. Zatočene žene moraju biti pod neposrednim nadzorom drugih žena. Ako su trudnice ili majke maloletne dece uhapšene u vezi sa oružanim sukobom njihovom slučaju se mora dati prednost i one ne smeju biti osuđene na smrtnu kaznu.

Osnovne garancije za sve pogodene oružanim sukobom

Sledeća dela su zabranjena u svim okolnostima:

- nasilje nad životom, zdravljem ili fizičkim ili mentalnim blagostanjem ljudi, a naročito ubistvo, mučenje, telesna kazna i sakaćenje;
- vređanje ljudskog dostojanstva, naročito ponižavajući i degradirajući postupak, silovanje, prinudna prostitucija i svaki oblik nedoličnog napada;
- uzimanje talaca;
- kolektivne kazne;
- pretnja izvršenjem bilo kojeg od gorepomenutih dela.

Pravna zaštita i proceduralne garancije

Pravna zaštita i proceduralne garancije koje su propisane MHP-om predstavljaju skup pravila čiji je cilj da obezbede da lica koja se nalaze u vlasti jedne strane u sukobu dobiju fer suđenje i da ne budu protivzakonito ili samovoljno lišena svojih osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Ta pravila se nalaze u Ženevskim konvencijama i Dopunskom protokolu I i II i primenjuju se i u međunarodnim i u nemeđunarodnim oružanim sukobima. To su minimalni zahtevi i oni ni na koji način ne sprečavaju povoljnije postupanje.

Ova pravila se primenjuju u svako doba i na svakom mestu na strane ugovornice Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola. Strane ugovornice moraju obezbediti da se obaveze iz ovih instrumenata ugrade u njihovo unutrašnje zakonodavstvo, na primer u njihove zakonike o krivičnom postupku i pravila o postupcima i dokazima i/ili u njihove ustave.

Nije dopušteno odstupanje od ovih pravila, čak ni u onim slučajevima u kojima se čini da državna bezbednost ili vojna potreba to zahtevaju. Propuštanje da se ispunе pravne i procesne garancije predstavlja u većini slučajeva teško kršenje MHP-a.

The main judicial guarantees are the following:

Glavne pravne garancije su:

- princip individualne krivične odgovornosti;
- princip da nema krivičnog dela i kažnjavanja bez zakona;
- princip da ne postoji dvostruko suđenje (tj. nikom ne može biti suđeno više nego jednom za isto krivično delo);
- pravo optuženog da mu sudi nezavisan i nepristrasan sud i bez neopravdanog odlaganja;

- pravo optuženog da bude obavešten o prirodi i razlogu povrede koja mu se stavlja na teret;
- prava i sredstva odbrane, na primer pravo na pomoć od strane slobodno izabranog, kvalifikovanog branioca;
- pravo na besplatnu pravnu pomoć;
- pravo optuženog na pomoć tumača;
- pravo optuženog da slobodno opšti sa savetnikom;
- pravo optuženog na dovoljno vremena i korišćenje prostora za pripremu svoje odbrane;
- pravo optuženog da ispita svedoke;
- pretpostavka nevinosti;
- pravo optuženog da prisustvuje svom suđenju;
- pravo osuđenog da ne svedoči protiv sebe ili da prizna krivicu;
- pravo optuženog na javno iznošenje optužnice;
- pravo optuženog da bude upoznat sa pravom na žalbu.
- Procesna zaštita uključuje:
  - pravo da mu budu saopšteni razlozi za internaciju/hapšenja, pritvaranja;
  - pravo da bude registrovan i držan u priznatom mestu internacije/hapšenja, pritvaranja;
  - pravo na preispitivanje zakonitosti internacije/hapšenja, pritvaranja od strane nezavisnog i nepristrasnog tela;
  - pravo na periodično preispitivanje zakonitosti produženog lišavanja slobode;
  - pravo na medicinsku negu i pažnju koje zahteva stanje interniranog/uhapšenog, pritvorenom.

Koja mesta i objekte MHP štiti i kako?

Neka mesta i objekti, kao što su bolnice, ambulante i kulturna dobra (koja uključuju i verske objekte, umetnička dela i istorijske spomenike) štiti MHP i ona ne smeju biti napadana. MHP zabranjuje i napad na i uništenje objekata koji su neophodni da bi civilno stanovništvo opstalo (npr. namirnice i instalacije za vodu za piće) i građevine i instalacije koje sadrže opasne sile (brane i nuklearana postrojenja).

MHP propisuje jedan broj jasno prepoznatljivih „znakova raspoznavanja“ – kao što je crveni krst, crveni polumesec i crveni kristal – koji se koriste kako bi se označila zaštićena lica i objekti.

Medicinske jedinice i transport

Ženevske konvencije i Dopunski protokoli sadrže i obavezu država da poštuju i štite objekte za pružanje zdravstvene nege, osoblje i transport koji su namenjeni u medicinske svrhe u svim okolnostima. Ta je zaštita neophodna kako bi se osiguralo da ranjenici i bolesnici mogu da prime medicinsku negu. Objekti za pružanje medicinske nege, osoblje i transport mogu biti obeleženi crvenim krstom, crvenim polumesecom ili crvenim kristalom. Oni se ne smeju napadati, osim ukoliko se koriste za izvršenje neprijateljskog akta prema suprničkoj strani i posle upućenog upozorenja.

Kulturna dobra

U kulturna dobra spadaju mesta i objekti posvećeni veri, umetnosti, nauci ili obrazovanju, takođe uključuju istorijske i arhitektonske spomenike. Nastojanju da se izbegne šteta na kulturnim dobrima mora biti posvećena posebna pažnja. Uništavanje kulturnih dobara se može posmatrati i kao pokušaj da se uništi kulturni identitet čitavog društva. Borba da se odbrane kulturna dobra stanovništva i time unapredi poštovanje njihovog dostojanstva je stoga sastavni deo humanitarnih operacija čiji je cilj da se zaštitи stanovništvo. Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u oružanim sukobima iz 1954. godine, zajedno sa svojim Protokolima, doneta je sa ciljem da zaštitи kulturna dobra koja se mogu označitim znakom koji je određen konvencijom – štit plave i bele boje.

Prirodna okolina

Oružani sukob može dovesti do obimnog, dugotrajnog i ozbiljnog oštećenja prirodne okoline, uključujući tu i štetu nastalu upotreboru određenog oružja. MHP ima za cilj da zaštitи prirodnu okolinu od takve štete.

Građevine i instalacije koje sadrže opasne sile

U građevine i instalacije koje sadrže opasne sile spadaju takve konstrukcije kao što su brane, nasipi i nuklearna postrojenja. Čak iako su pretvoreni u vojne ciljeve oni se ne smeju napadati jer to može dovesti do oslobođanja opasnih sila i proizvesti velike gubitke života među civilnim stanovništvom. Građevine i instalacije koje sadrže opasne sile se mogu označiti znakom koji čine tri svetla narandžasta kruga.

Koga obavezuje MHP?

Strane u sukobu

Sve strane u sukobu moraju poštovati MHP u svako doba.

Države

Od svih strana ugovornica ugovora MHP i instrumenata se zvanično zahteva da postupaju u skladu sa njima, bilo da je su države strane u sukobu ili ne. One su u obavezi da učine sve što je u njihovoј moći kako bi poštovale i obezbedile poštovanje MHP-a.

Nedržavne oružane grupe

Non-State armed groups, as parties to non-international armed conflicts, are bound by Article 3 common to the Geneva Conventions and Additional Protocol II if the State to which they belong is party to these treaties. In any case, these groups are bound by the customary rules of IHL that apply to non-international armed conflicts.

Narodno oslobodilački pokreti

Narodno oslobodilački pokreti koji se bore protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije ili rasističkih režima ostvarujući svoje pravo na samoopredljenje mogu prihvatići da primenjuju Ženevske konvencije i Dopunski protokol I jednostranom deklaracijom depozitariu ovih konvencija (Švajcarskom Federalnom Savetu)

Operacije kolektivne bezbednosti

MHP obavezuje međunarodne snage koje su osnovale Ujedinjene nacije ili druge međunarodne organizacije od trenutka kada upotrebe silu protiv oružanih snaga država (u međunarodnom oružanom sukobu) ili nedržavnih oružanih grupa (u nemeđunarodnom oružanom sukobu).

Pojedinci

MHP se primenjuje na sva lica tokom sukoba – borce i civile podjednako. Pojedinci koji ne postupaju u skladu sa njim mogu biti krivično odgovorni pod određenim okolnostima. Jedan broj nacionalnih i međunarodnih sudova je priznao obavezu krivičnog gonjenja pojedinaca koji ne postupaju u skladu sa MHP.

Kako se sprečavaju povrede MHP-a?

Sprovođenje MHP-a – pretvaranje pravila u postupanje – je pre svega i iznad svega odgovornost država strana ugovornica Ženevskih konvencija i njihovih Dopunskih protokola. Ta odgovornost je propisana zajedničkim članom 1 Ženevskih konvencija koji od država zahteva da poštuju i obezbede poštovanje Konvencija u svakoj prilici.

Neke mere sprovođenja zahtevaju od države da usvoji zakon ili propise. Druge od države zahtevaju da razvije obrazovne programe za oružane snage, kao i za široku javnost, da angažuje i/ili obuči osoblje, izradi vojne knjizice ili druga dokumenta, osnuje ad hoc strukture, da uvedu procedure za planiranje i administrativne procedure. Strane moraju nastojati da spreče povrede.

Preventivne mere uključuju:

- širenje znanja o MHP-u (difuzija);
- prevodenje ugovora MHP na nacionalni jezik (jezike);
- pretvaranje MHP-a u domaće pravo kada god je to neohodno i usvajanje zakonodavnih i podzakonskih odredaba kako bi se obezbedilo poštovanje MHP;
- unošenje MHP-a u vojne priručnike;
- obučavanje lica kako bi olakašali sprovođenje i poštovanje MHP-a i imenovanje pravnih savetnika u oružanim snagama;
- obezbeđivanje poštovanja znakova crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala;
- sprečavanje ratnih zločina i kažnjavanje onih koji su ih počinili; i
- uvođenje delotvornih sankcija za druga kršenja MHP-a.

Kako se kažnjavaju kršenja MHP-a?

MHP propisuje detaljna pravila čiji je cilj zaštita žrtava oružanih sukoba i ograničavanje sredstava i metoda ratovanja. Ono, takođe, ustanavljava mehanizme koji obezbeđuju poštovanje tih pravila. MHP, posebno, čini odgovornim lica za povrede koja su učinila ili su naredila da se počine. Ono zahteva da se oni koji su odgovorni za teška kršenja gone i kažnjavaju kao kriminalci.

Ratni zločini

Od država se zahteva da spreče i zaustave sva kršenja MHP-a. Uz to, one su podvrgnute posebnim obavezama u slučaju "teških kršenja" u međunarodnim oružanim sukobima. Teška kršenja predstavljaju neke od najtežih povreda MHP-a i kao određene radnje su navedene u Ženevskim konvencijama i Dopunskim protokolima. Ona uključuju namerno ubistvo, nečovečno postupanje i namerno nanošenje suvišne patnje, teških telesnih povreda ili narušavanje zdravlja. Teške povrede se smatraju ratnim zločinima.

Ratni zločini obuhvataju i druga treška kršenja zakona i običaja rata, uključujući i ona

koja su učinjena u nemeđunarodnom oružanom sukobu. Najpotpunija kodifikovana lista ratnih zločina je određena članom 8 Statuta Međunarodnog krivičnog suda.

Nacionalno gonjenje

Države imaju primarnu odgovornost da uhapse, gone i kazne počinioce ratnih zločina. Kada države postanu strane ugovornice Ženevskih konvencija ili Dopunskog protokola I one prihvataju da usvoje zakone koji su potrebni na unutrašnjem nivou kako bi gonile pojedince osumnjičene da su počinili teška kršenja ili naredili njihovo izvršenje. Od njih se, takođe, zahteva da ta lica gone pred svojim sopstvenim sudovima ili, ako je to izvodljivo, da ih u cilju suđenja predaju drugoj državi i da krivično gone zbog drugih ratnih zločina. I zaista, prema zajedničkom članu 1 Ženevskih konvencija države su prihvatile obavezu da poštuju i obezbede poštovanje pravila MHP-a.

U pogledu inkriminisanja teških povreda MHP-a, strane ugovornice sve četiri Ženevske konvencije i Dopunskog protokola I su posebno prihvatile da "preduzmu svaku zakonodavnu meru potrebnu radi propisivanja odgovarajućih krivičnih sankcija protiv lica koja su izvršila ili koja su izdala naređenje da se izvrši koja od teških povreda"⁴ ovih instrumenata. Pravni režim teških povreda propisuje da su strane ugovornice u obavezi da tragaju za licima koja su osumnjičena da su počinila ili naredila da se počine kršenja Konvencija i Dopunskog protokola I definisana kao "teške povrede". Od država se zahteva i da ta lica, bez obzira na njihovo državljanstvo, izvedu pred svoje sudove ili ih predaju radi suđenja drugoj zainteresovanoj strani ugovornici.

Prema običajnom međunarodnom pravu države imaju obavezu da istraže sve ratne zločine koji su navodno počinili njihovi državljanji ili oružane snage ili su počinjeni na njihovoj teritoriji, kao i druge ratne zločine nad kojima imaju nadležnost i, ako je moguće, da gone osumnjičene.⁵

Primeri ratnih zločina

- Namerno ubistvo;
- Mučenje ili nečovečno postupanje;
- Namerno nanošenje suvišne patnje, teških telesnih povreda ili narušavanje zdravlja;
- namerno usmeravanje napada protiv civilnog stanovništva ili protiv pojedinačnih civilnih lica;
- Upotreba ljudskih štitova;
- Nezakonito proterivanje ili preseljavanje i nezakonito zatvaranje lica;
- Uzimanje talaca;
- Namerno lišavanje ratnih zarobljenika ili drugih zaštićenih lica njihovog prava na fer i pravično suđenje;
- Zloupotreba amblema crvenog krsta, crvenog polumeseda, crvenog kristala ili drugih znakova zaštite, koje je dovelo do smrti ili teških telesnih povreda;
- Perfidno ranjavanje ili ubistvo lica koji pripadaju neprijateljskom narodu ili vojsci;
- Pljačkanje javne ili privatne svojine:

4 Čl. 49 ŽKI, čl. 50 ŽKII, čl. 129 ŽKIII, čl. 146 ŽKIV i čl. 85(1) API

5 Videti pravilo 158 Studije MKCK o običajnom MHP, Žan Mari Henkerst (Jean-Marie Henckarst) i Luiz Dosvald Bek (Louise Doswald-Beck) Običajno međunarodno humanitarno pravo, Deo I: Pravila, Geneva/Cambridge University Press, Cambridge, 2005, dostupno na <http://www.icrc.org/customary-ihl/docs/home>.

Pored posebnih obaveza u pogledu teških kršenja i drugih ratnih zločina, svaka strana ugovornica sve četiri Ženevske konvencije “preduzeće potrebne mere u cilju suzbijanja dela protivnih odredbama (ovih Konvencija), a koja ne predstavljaju teške povrede”⁶. Suzbijanje može biti u obliku krivičnih ili disciplinskih sankcija, na primer.

Univerzalna nadležnost

Generalno govoreći, unutrašnje krivično pravo se primjenjuje samo na zločine koji su počinjeni na teritoriji države ili od strane njenih državljana. Ipak, neki zločini – uključujući ratne zločine – su toliko teški da za svakim licem koje je osumnjičeno da ih je počinilo bilo u međunarodnom ili u međunarodnom oružanom sukobu treba tragati i goniti ga bez obzira na njegovo državljanstvo i mesto gde je zločin počinjen. Ovaj princip, poznat kao univerzalna nadležnost, je od suštinskog značaja u naporima da se okončaju ratni zločini, sprecavi da oni prođu nekažnjeno i uskrići zaštita navodnim počiniocima. Sve više država usvaja unutrašnje zakonodavstvo koje omogućava njihovim sudovima da gone lica koja su počinila međunarodne zločine – kao što su ratni zločini počinjeni u međunarodnim ili nemeđunarodnim sukobima – u različitim državama, a na bazi univerzalne nadležnosti.

Delotvorno sprovođenje obaveza država po MHP-u posebno zahteva od svake strane ugovornice Ženevske konvencije i Dopunskog protokola I da proširi univerzalnu nadležnost tako da ona uključi listu teških kršenja ovih instrumenata u svoje nacionalno zakonodavstvo. Ta obaveza zahteva od država da istraže i, ako je to opravdano, sude licima za koja se sumnja da su počinila ili naredila da se počine teške povrede, uvek kada države rapolazu informacijama da se ta lica nalaze na njihovoj teritoriji ili na mestima pod njihovom nadležnošću.

Drugi međunarodni instrumenti nameću sličnu obavezu stranama ugovornicama da nacionalnim sudovima povere neki oblik univerzalne nadležnosti nad teškim kršenjima pravila koja su u njima sadržani. U njih spada, na primer, Haška konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba i njen Drugi protokol iz 1999. godine, Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. godine i Međunarodna konvencija za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka iz 2006. godine.

Dodatno, praksa država i *opinion juris* pomogli su da se uspostavi običajno pravilo prema kome države mogu da povere svojim sudovima univerzalnu nadležnost nad drugim ozbiljnim kršenjima MHP-a.⁷ Ona posebno uključuju ozbiljna kršenja zajedničkog člana 3 za sve četiri Ženevske konvencije i Dopunskog protokola II, kao i druge ratne zločine kao što su oni navedeni u članu 8 Statuta Međunarodnog krivičnog suda. U brojnim prilikama u proteklih 20 godina je univerzalna nadležnost pružila osnov domaćim sudovima, u državama koje su usvojile neophodno zakonodavstvo, da procesuiraju pojedince koji su navodno izvršili ratne zločine i druge zločine u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima.

6 Član 49, GC I; Član 50, GC II; Član 129, GC III; Član 146, GC IV; i Član 85(1), AP I.

7 Videti Studiju MKCK o običajnom MHP: Žan Mari Henkerst (Jean-Marie Henckart) i Luiz Dosvald Bek (Louise Doswald-Beck) Običajno međunarodno humanitarno pravo, Deo I: Pravila, Geneva/Cambridge University Press, Cambridge, 2005, dostupno na: <http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home>.

Države su dužne da preduzmu sledeće konkretnе aktivnosti u cilju krivičnog gonjenja i kažnjavanja počinilaca ratnih zločina:

Prvo, država mora da donese zakonsku regulativu na državnom nivou kojom se zabranjuju i kažnjavaju teška kršenja Ženevske konvencije i Dopunskog protokola I, bilo putem usvajanja posebnog zakona ili putem izmena i dopuna postojećih krivičnih zakona. Takva zakonska regulativa se mora odnositi na sve osobe, bez obzira na državljanstvo, koje su počinile teška kršenja ili su naredile da se ona izvrše i moraju se uključiti kršenja nastala usled propusta da se deluje onda kada postoji zakonska obaveza za to. Zakon mora obuhvatiti aktivnosti počinjene na teritoriji i van teritorije države. Takođe, mora propisati sankcije usklađene sa stepenom težine počinjenih zločina.

Drugo, država mora tražiti one koji su navodno počinili teška kršenja. Država mora krivično procesuirati takve osobe pred svojim sudovima ili ih izručiti drugoj državi radi suđenja. Država mora sprovesti istragu i, ukoliko je moguće, procesuirati sve ratne zločine koje su navodno počinili njeni državljanii ili pripadnici njenih oružanih snaga, ili su ti zločini počinjeni na njenoj teritoriji, kao i druge ratne zločine za koje ima nadležnost.

Treće, država mora zahtevati od svojih vojnih komandanata da spreče teška kršenja i druge ratne zločine i da preduzmu mere protiv onih pod svojom komandom a koji su ih počinili.

Četvrtu, države treba da pomažu jedna drugu u vezi sa krivičnim procesuiranjem predmeta koji se tiču teških kršenja i drugih ratnih zločina.

Peto, država takođe mora da preduzme mere neophodne za suzbijanje svih akata koji su suprotni odredbama MHP-a, pored ratnih zločina. To suzbijanje može, na primer, biti u obliku izricanja krivičnih ili disciplinskih sankcija.

Međunarodno krivično gonjenje

Kako bi se uspostavio što delotvorniji sistem sprovođenja radi sprečavanja, zaustavljanja i kažnjavanja najtežih međunarodnih zločina – uključujući ratne zločine – osnovan je veći broj međunarodnih krivičnih sudova.

Savet bezbednosti Ujedinjenih naroda je uspostavio dva međunarodna krivična tribunala za suđenja određenih vrsta zločina – uključujući kršenja MHP-a – počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije i u vezi sa događajima u Ruandi. Mechanizam za međunarodne krivične tribunale će preuzeti osnovne funkcije Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu koji je službeno zatvoren 2015. godine i Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju čiji se mandat privodi kraju.

“Mešoviti” sudovi, poput Specijalnog suda za Siera Leone i Specijalnih veća sudova u Kambodži su takođe uspostavljeni. Takvi sudovi kombinuju karakteristike i međunarodnog i domaćeg sistema suđenja. I drugi sudovi se uspostavljaju.⁸

⁸ Oni uključuju Specijalni krivični sud u Centralnoafričkoj Republici, Relocirane specijalizovane pravosudne institucije Kosova i Specijalna afrička veća u Senegalu.

Štaviše, stalni Međunarodni krivični sud (MKS), nadležan za suđenja teških kršenja MHP-a koja predstavljaju ratne zločine (član 8. Statuta MKS), osnovan je putem međunarodnog sporazuma zaključenog 1998. godine. MKS je počeo sa radom 2002. godine nakon što je 60 država ratificovalo Statut MKS.

Ovi sudovi dopunjaju mehanizme suzbijanja koji su uspostavljeni u okviru međunarodnog prava i predstavljaju veliki korak napred u nastojanjima da se spreče i kazne teška kršenja MHP-a i međunarodnog prava ljudskih prava (MPLjP). Iako postoji kontinuirani međunarodni fokus na MKS i na njegovom radu, ipak, kako je jasno istaknuto u preambuli Statuta MKS, države zadržavaju osnovnu odgovornost za krivično gonjenje onih koji su odgovorni za međunarodne zločine, uključujući ratne zločine. Nadležnost MKS se može prizvati samo u slučaju kada država nije u mogućnosti ili nije voljna da istinski krivično procesuirala pojedince koji su u njoj nadležnosti. Ovo predstavlja princip komplementarnosti iz Statuta MKS. Stoga, od država ugovornica Statuta MKS se očekuje da usvoje zakonsku regulativu kojom se domaćim tužilaštвимa daje ovlašćenje da krivično procesuiraju međunarodne zločine. Države ugovornice Statuta MKS isto tako moraju preduzeti korake u cilju olakšavanja sudske saradnje sa MKS.

Zločini za koje MKS ima nadležnost

Genocid (Član 6.)

Statut MKS definiše genocid kao bilo koje od navedenih dela koja su počinjena sa ciljem da se uništi, u celini ili delimično, nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa:

- ubistvo članova grupe;
- nanošenje teških telesnih ili mentalnih povreda članovima te grupe;
- namerno nametanje grupi takvih životnih uslova koji treba da dovedu do njenog fizičkog uništenja, u celini ili delimično;
- nametanje mera koje imaju za cilj sprečavanje rađanja u okviru grupe;
- prisilno premeštanje dece iz jedne u drugu grupu.

Ova definicija preuzima odredbu člana 2. Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine.

Zločini protiv čovečnosti (Član 7.)

Prema Statutu MKS, zločini protiv čovečnosti su dela koja su počinjena kao deo široko rasprostranjenog ili sistematskog napada koji je usmeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, uz punu svest o napadu.

Dela navedena u članu 7. su:

- ubistvo;
- istrebljenje;
- porobljavanje;
- deportacija ili prisilno premeštanje stanovništva;

- zatvaranje ili lišavanje slobode, postupci koji se preduzimaju uz kršenje osnovnih pravila međunarodnog prava, u vezi sa bilo kojim delom navedenim u članu 7. ili neki drugi zločin u okviru nadležnosti Suda;
- mučenje;
- silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilno sterilisanje, ili svaki drugi oblik seksualnog zlostavljanja ovakve ili slične težine;
- proganjanje bilo koje grupe ili zajednice na političkoj, verskoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj i polnoj osnovi, ili po drugim osnovima koji su unverzalno priznati kao nedozvoljeni;
- prisilni nestanak osoba;
- zločin aparthejda; i
- drugi nehumanji postupci sličnog karaktera kojima se namerno prouzrokuju velike patnje ili ozbiljno ugrožava mentalno ili telesno zdravlje.

Ratni zločini (Član 8.)

Prema Statutu, MKS ima nadležnost nad sledećim ratnim zločinima počinjenim tokom međunarodnog i nemeđunarodnog oružanog sukoba:

- teška kršenja Ženevskih konvencija počinjena protiv osoba i objekata zaštićenih Konvencijama;
- postupci koji predstavljaju druga teška kršenja zakona i običaja rata koji se primjenjuju u međunarodnom oružanom sukobu;
- teška kršenja člana 3, zajedničkog za sve Četiri ženevske konvencije, kao što su, postupci protiv osoba koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima ili su *hors de combat* (izbačeni iz stroja); i
- postupci koji predstavljaju druga teška kršenja zakona i običaja rata koji se primjenjuju u oružanim sukobima koji nemaju međunarodni karakter.

Spisak naveden u članu 8. uključuje dela kao što su silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija, te bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja, kao i korišćenje dece ispod 15 godina starosti u neprijateljstvima.

Tokom Konferencije MKS o reviziji održanoj u Kampali 2010. godine, član 8. je dopunjeno i izmjenjen tako da u definiciju ratnog zločina uključi i upotrebu hemijskog oružja i rasprskavajućih metaka u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Upotreba takvog oružja u međunarodnim oružanim sukobima je već bila ratni zločin prema Statutu.

Neka od teških kršenja Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola se ne pominju posebno u članu 8. Statuta MKS. U njih spada neopravданo odlaganje prilikom repatrijacije ratnih zarobljenika, praksi vezanih za aparthejd (iako se aparthejd sam po sebi smatra zločinom protiv čovečnosti), kao i nasumični napadi na instalacije koje sadrže opasne sile koje bi mogле uticati na civile ili na civilne objekte. Tabela koja prikazuje ratne zločine prema Statutu MKS i njihov izvor u MHP-u dostupna je

na <https://www.icrc.org/en/document/war-crimes-under-rome-statute-international-criminal-court-and-their-source-international#.VM-YBuk5D5o>.

Zločin agresije (Član 8. bis)

Tokom Konferencije MKS o reviziji iz 2010. godine, usvojene su izmene i dopune koje su dodale zločin agresije u Statut MKS. Ovaj zločin se odnosi na planiranje, pripremu, počinjanje ili izvršenje akta agresije od strane osobe koja obavlja čelnu dužnost.

Akt agresije se definiše kao upotreba oružane sile od strane države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države bez opravdanja na osnovu prava na samoodbranu ili ovlašćenja od strane Saveta bezbednosti UN-a (za više o ovome vidi *jus ad bellum* i *jus in bello* u „Šta je međunarodno humanitarno pravo?“). Prema izmenama i dopunama veći broj dela se definiše kao agresija:

- invazija, vojna okupacija ili aneksija putem upotrebe sile na teritoriji druge države;
- bombardovanje ili upotreba oružja protiv teritorije druge države;
- blokada luka ili obala druge države;
- napad oružanih snaga jedne države na kopnene, pomorske ili vazdušne snage, ili mornaricu i vazduhoplovstvo drugih država;
- upotreba oružanih snaga jedne države koje se nalaze na teritoriji druge države uz saglasnost te države na čijoj se teritoriji nalaze, protivno uslovima propisanim u sporazumu;
- ustupanje teritorije jedne države na korišćenje drugoj državi u cilju izvođenja akta agresije protiv treće države; i
- slanje oružanih bandi, grupa, paravojnih jedinica ili plaćenika da izvode akti agresije na drugu državu.

Nadležnost MKS nad zločinom agresije neće stupiti na snagu sve dok države ugovornice ne aktiviraju tu nadležnost, što se može desiti od 1. januara 2017. godine.

Koja je razlika između MHP-a i MPLjP-a?

Međunarodno humanitarno pravo (MHP) i međunarodno pravo ljudskih prava (MPLjP) nastoje da zaštite živote, zdravlje i dostojanstvo pojedinaca.

MHP i MPLjP su dve komplementarne, ali odvojene grane međunarodnog prava. Tokom vremena su se razvijali nezavisno jedno od drugog i sadržani su u različitim izvorima. Dok se njihov domen primene preklapa, njihovi mehanizmi obezbeđenja usaglašenosti su različiti.

MHP se primjenjuje samo tokom međunarodnog ili nemeđunarodnog oružanog sukoba i teži, iz humanitarnih razloga, da ograniči posledice rata na lica i objekte. MPLjP se uvek primjenjuje – i u situacijama oružanog sukoba i u mirnodopskim uslovima. MHP obavezuje sve strane u oružanom sukobu, uključujući oružane snage države i organizovane nedržavne oružane grupe. MPLjP obavezuje samo vlade u njihovim odnosima sa pojedincima.

Svako ljudsko biće ima ljudska prava. Međutim, određena ljudska prava mogu biti privremeno obustavljena u situacijama koje su opasne po život nacije, uključujući rat. MHP, sa druge strane, ne dozvoljava nikakve derogacije jer se tiče samo izuzetnih situacija oružanih sukoba.

MHP i MPLjP se prepliću u brojnim oblastima:

- zaštititi ljudskih života;
- zabrana mučenja i okrutnog, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja;
- zabrana ropstva i oblika sličnim ropstvu;
- obezbeđivanje osnovnih sudskih garancija;
- pravo na ishranu;
- pravo na zdravstvenu negu.

I MHP i MPLjP predviđaju individualnu krivičnu odgovornost za:

- ratne zločine, kako su definisani prema MHP-u; i
- genocid i zločine protiv čovečnosti, kako su definisani i prema MHP-u i MPLjP.

Deo 2: Uloga članova parlamenta u primeni MHP-a

Država Jonglei, Wat, Južni Sudan. Pacijent koji je ranjen usled ratnih dejstava transportovan je avionom MKCK nakon što ga je evakuisao sanitetski tim. ©ICRC/ Jacob Zocherman

Kako se MHP sprovodi?

Sprovođenje MHP je pre svega odgovornost država. Ova odgovornost je propisana članom 1., zajedničkim za sve Ženevske konvencije, kojim se nalaže državama da poštuju i da obezbede poštovanje Konvencija u svim okolnostima. Ovo znači da države moraju preduzeti brojne zakonske i praktične mere kako bi obezbedile poštovanje MHP-a.

Koje mere mogu preduzeti članovi parlamenta kako bi se stvorio sveobuhvatan nacionalni okvir za MHP?

Postati strana ugovornica međunarodnih ugovora MHP-a i drugih relevantnih instrumenata

Obavezivanjem na poštovanje nekog ugovora u oblasti MHP-a ili ugovora koji se tiču MHP-a, države daju svoju saglasnost da su pravno obavezane njihovim odredbama. Činjenica da je svaka država na svetu ugovornica Ženevskih konvencija pokazuje da ovi međunarodni ugovori imaju podršku cele međunarodne zajednice, što im daje veliki autoritet.

Članovi parlamenta imaju ključnu ulogu u procesu u kojem država postaje strana međunarodnih ugovora kao i u sprovođenju tih pravila i principa koje sadrže na nacionalnom nivou. Postoje mnoge stvari koje možete uraditi kao član parlamenta:

- Upoznati se sa pravnim procesom u vezi sa time kako se postaje strana ugovornica međunarodnih ugovora i sa sredstvima koji su Vam na raspolaganju.
- Odrediti da li je vaša država strana ugovornica postojećih međunarodnih ugovora u oblasti MHP-a ili ugovora koji se tiču MHP-a.
- Ukoliko vaša država nije ratifikovala ili pristupila ovim instrumentima, razmislite o tome da se pošalje pismeni ili usmeni upit vladi.
- Ukoliko vaša vlada nije potpisala međunarodni ugovor, treba iskoristiti parlamentarnu proceduru kako biste upitali svoju vladu da objasni zašto to nije učinila, te da je podržite da otpočne proces ratifikacije ili pristupanja bez odlaganja.
- Ukoliko je vaša vlada potpisala međunarodni ugovor ali je odgodila proces ratifikacije, iskoristite parlamentarnu proceduru da upitate zašto je vaša vlada odgodila taj proces i podstaknite je da ubrza taj proces. Iskoristite vaše pravo zakonodavne inicijative za podnošenje nacrtu zakona o tom pitanju.
- Ukoliko se vaša vlada protivi ratifikaciji ili pristupanju pokušajte pronaći istinski razlog tome. Ukoliko je potrebno, pomozite da se osloboди sumnji, unapred

Kada se MHP treba sprovoditi?

MHP se primenjuje samo tokom oružanih sukoba, ipak mere neophodne za njegovu primenu moraju se usvojiti kako u doba rata tako i u doba mira. Posebno se preventivne mere moraju preduzeti tokom mira. Ovo je najbolji način da se obezbedi puno poštovanje MHP-a u slučaju izbijanja sukoba.

usvojenih stavova i nerazumevanja i koristite svoju političku mrežu da ubrzate proces. Zagovarajte kod svojih birača da se založe za ratifikaciju ili pristupanje.

- Ukoliko je vaša država nastala putem podele ili raspadom druge države, međunarodni ugovori kojima je pristupila država prethodnica ne obavezuju automatski i vašu državu. Vaša država može naslediti obaveze prethodne države, pristupiti međunarodnim ugovorima u oblasti MHP-a ili onima koji se tiču MHP-a u svojstvu nove države, ili izreći svoju namjeru da ne bude obavezana međunarodnim ugovorima koje je zaključila država prethodnica.

Isto tako, članovi parlamenta se mogu uveriti da ratifikacija ili pristupanje međunarodnim ugovorima iz oblasti MHP-a ili ugovorima koji se tiču MHP-a nije praćeno nikakvom rezervom radi ograničavanja domena primene ugovora; ili prigovorima ili interpretativnim izjavama. Ono što možete učiniti zavisi od konkretnog slučaja:

- Ukoliko je vlada poslala parlamentu zahtev za ratifikaciju ili pristupanje praćen rezervama koje ograničavaju domen primene ugovora; prigovorima ili interpretativnim izjavama, i ukoliko ste utvrdili da su takva ograničenja neosnovana, iskoristite parlamentarnu proceduru kako biste osporili navedeni pristup.
- Ukoliko se utvrdi da vladina rezerva kojom se ograničava domen primene ugovora, njeni prigovori ili interpretativne izjave više nisu valjane, koristite parlamentarnu proceduru da ispitate vladine namere i preduzmete aktivnosti sa ciljem ukidanja ograničenja. Možete koristiti i svoje pravo zakonodavne inicijative da predložite da se takva ograničenja ukinu.

Članovi parlamenta takođe mogu utvrditi da određene posebne dekalracije koje se mogu staviti na međunarodni ugovor iz oblasti MHP-a zaista i jesu stavljene onda kada se ugovor ratifikuje ili kada mu se pristupi, ili kasnije.

Posebne deklaracije koje mogu biti stavljene prilikom ratifikacije određenog ugovora

Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije: Države koje postaju ugovornice Protokola I uz Ženevske konvencije mogu prihvati, prema članu 90. Protokola, nadležnost Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja.

Konvencija o klasičnom oružju: Države moraju dati svoj pristanak da budu obavezane sa makar dva od postojećih pet Protokola uz Konvenciju.

Protokol IV uz Konvenciju o klasičnom oružju: Države koje postaju strane ugovornice Protokola IV (oslepljujuće lasersko naoružanje) mogu dati deklaraciju kojom posebno ističu da će se Protokol primenjivati „u svim situacijama“, uključujući i nemeđunarodne oružane sukobe.

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima: Države koje ratifikuju ili pristupaju Protokolu moraju dati obavezujuću izjavu kojom se propisuje minimumalna starosna dob za koju će biti dozvoljeno dobrovoljno pristupanje nacionalnim oružanim snagama kao i opis zaštitnih mera koje su usvojile kako bi osigurale da takvo pristupanje nije učinjeno prisilno niti iznuđeno.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Proverite da li je Vaša država ugovornica međunarodnih ugovora navedenih u ovom priručniku pod naslovom "Koji su to najvažniji ugovori MHP-a i za njih vezani instrumenti?"
- Ukoliko je vaša država strana ugovornica tih međunarodnih ugovora, proveriti da je dala posebne deklaracije koje su prethodno navedene.
- Postaraјte se da prilikom ratifikacije ili pristupanja međunarodnom ugovoru vaša država ne stavi rezerve ili interpretativne izjave koje:
  - su suprotne predmetu i cilju ugovora;
  - podrivaju suštinu ugovora.
- Redovno proveravajte da li rezerve ili interpretativne izjave, koje je Vaša država dala prilikom ratifikacije ili pristupanja ugovoru, još uvek važe ili ih treba preispitati.
- U vezi sa navedenim, ne oklevajte da:
  - postavite pitanja odgovarajućoj vladinoj službi za informacije;
  - da se obratite vlasti sa pitanjima;
  - otvorite parlamentarnu debatu;
  - tražite podršku javnosti.

Usvajanje implementirajućeg zakonodavstva

U nekim zakonodavnim sistemima međunarodni ugovor iz oblasti MHP-a će imati dejstvo u nacionalnom pravu automatski, odnosno čim država objavi da je postala strana ugovornica tog ugovora. U takvim slučajevima, nacionalno zakonodavstvo se mora upodobiti sa tim međunarodnim ugovorom u nekom trenutku, bilo pre ili nakon što ugovor počne da deluje. Sa druge strane, u nekim zemljama međunarodni ugovor neće stupiti na snagu sve dok se međunarodna pravila koja su u njemu sadržana ne uvrste u nacionalno zakonodavstvo. Sve do tada država neće zvanično postati strana ugovornica. U svakom slučaju, nacionalno zakonodavstvo se mora upodobiti bez odlaganja. Upodobljavanje može zahtevati manje ili veće izmene postojećih zakona, ili se može zahtevati usvajanje potpuno novih zakona. Ovi zakoni predstavljaju zakonski okvir koji onda mora propisivati i sadržati detaljna pravila.

Ukoliko je potrebno, članovi parlamenta mogu iskoristiti parlamentarnu proceduru kako bi osigurali da će vlast dostaviti parlamentu nacrt zakona ili izmene i dopune postojećeg zakona u razumnom vremenskom roku. Ukoliko taj dijalog ne bude uspešan, onda članovi parlamenta mogu iskoristiti svoje pravo legislativne inicijative. Kada zakon predlaže vlast, a i inače, članovi parlamenta mogu aktivno učestvovati u raspravama i obrazovati građane o važnosti pitanja o kojima se radi.

Za više informacija

Članovi parlamenta mogu tražiti savete i pomoć od domaćih i međunarodnih stručnjaka iz oblasti MHP-a.

Savetodavna služba MKCK o MHP-u je dostupna za pružanje pomoći članovima parlamenta i zakonodavnim i dokumentacionim službama parlamenta, putem pružanja informacija, saveta i smernica. Pored toga, baza podataka o sprovođenju na nacionalnom nivou, koja sadrži domaće zakone i sudsku praksu, je dostupna na <https://www.icrc.org/ihl-nat>. Modeli zakona o temama koje se odnose na MHP su dostupni na <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/legal-fact-sheet/national-implementation-model-laws.htm>.

Na nacionalnom nivou Nacionalna društva Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, kao i nacionalne komisije za MHP (u državama u kojima postoje), mogu da pruže dodatnu podršku (videti „Kakva je uloga članova parlamenta u podsticanju nacionalne primene MHP-a?“)

Koje praktične mere mogu preuzeti članovi parlamenta kako bi osigurali primenu MHP-a na nacionalnom nivou?

Odobravanje potrebnih sredstava

Od članova parlamenta se može tražiti da odobre finansijska sredstva za izradu nacionalnog akcionog plana čiji je cilj zagovaranje poštovanja MHP-a ili za izradu programa koji se odnosi na primenu MHP-a ili na obuku o MHP-u.

Odobrena sredstva moraju biti dovoljna da pokriju troškove obuke pripadnika oružanih i bezbednosnih snaga i, administrativnih organa i zdravstvenih radnika o pravilima MHP-a. Kada oružani sukob izbjije, posledice po stanovništvo mogu biti pogubne ukoliko ti profesionalci nisu obučeni na odgovarajući način.

Takođe, sudovi moraju imati sredstva potrebna za obavljanje svoje uloge ukoliko dođe do kršenja MHP-a.

Videti “Kako članovi parlamenta fleksibilnim, predvidivim i održivim finansiranjem mogu umanjiti ranjivost u državama koje su pogodjene sukobima?” u tekstu ispod za više informacija o finansiranju.

Zaštita znakova

U skladu sa Ženevskim konvencijama i Dopunskim protokolima države moraju zaštiti i propisati upotrebu znakova crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala za države ugovornice Dopunskog protokola III, pre svega kroz usvajanje zakonskog okvira u vezi s tim.

Ovi znakovi se koriste u ratu u cilju identifikovanja i zaštite sanitetskih službi oružanih snaga kao i civilnih bolnica, kako bi se nesmetano pružila pomoć žrtvama. Bez tavih

jasnih identifikacionih znakova sanitetske službe bi lako mogle postati meta napada ili se greškom posmatrati kao borci. Znakovi se takođe koriste sa ciljem identifikovanja osoba i objekata koji su u vezi sa nacionalnim društvima Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, Međunarodnom federacijom i MKCK-om, u doba mira i rata.

Ko ima pravo da koristi znakove crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala?

- Tokom sukoba znakovi se mogu koristiti kao **zaštitno sredstvo** koje koriste:
- sanitetske službe i versko osoblje oružanih snaga države;
- civilne bolnice;
- sanitetske službe nacionalnih društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca;
- svi pripadnici civilnog medicinskog i verskog osoblja na okupiranoj teritoriji, u područjima u kojima se vode borbe, ili uz odobrenje nadležnih vlasti za isticanje znaka;
- druga priznata i ovlašćena dobrovoljna humanitarna društva, pod istim uslovima kao i ona koja se primenjuju za nacionalna društva Crvenog krsta i Crvenog polumeseca;
- Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca;
- MKCK.

U vreme mira znakove mogu koristiti kao **indikativno sredstvo**:

- različiti subjekti, osobe ili objekti povezani sa jednom od komponenti Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (Nacionalno društvo Crvenog krsta ili Crvenog polumeseca, Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca i MKCK);
- kola hitne pomoći i punktovi hitne pomoći, pod određenim uslovima.

Da bi MHP bilo delotvorno, znakovi crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala se moraju pravilno upotrebljavati. Bilo kakva zloupotreba znakova vodi do smanjenja njihove zaštitne moći tokom oružanog sukoba, čime se potkopava delotvornost humanitarne pomoći koja se pruža žrtvama. Upravo je ovo razlog zašto se nikakva zloupotreba ne može tolerisati. Ženevske konvencije zahtevaju od država da usvoje posebne zakone u tom smislu.

Šta se smatra zloupotrebotom znaka?

- Imitacija, što znači korišćenje nekog znaka koji bi zbog oblika i/ili boje mogao dovesti do zabune sa pravim znakom.
- Uzurpacija, u smislu korišćenja znaka od strane subjekata ili osoba koje na to nemaju pravo, kao što su poslovni subjekti, apoteke i privatni lekari.
- Perfidne radnje, koje se sastoje od korišćenja znaka u doba sukoba sa ciljem pružanja zaštite borcima ili vojnom materijalu.

Na državama je odgovornost da sačine detaljna pravila o upotrebi znaka. Stoga, svaka država mora usvojiti mere koje definišu znak i odrediti nacionalno telo odgovorno za regulisanje upotrebe znaka, kao i izradu spiska subjekata koji imaju pravo na upotrebu znaka.

Države takođe moraju usvojiti nacionalno zakonodavstvo kojim se zabranjuje i kažnjava neovlašćena upotreba znakova, a posebno njihova perfidna upotreba, koja predstavlja ratni zločin.

Članovi parlamenta igraju ključnu ulogu u celom ovom procesu. U razgovorima sa svojim biračkim telom i kao vođe unutar zajednica, političari mogu imati prilike da promovišu informacije o znakovima i da čak budu uključeni u iznalaženje pozitivnih rešenja za slučajeve zloupotrebe.

Izrađen je model zakona koji služi kao korisan referentni dokument kod usvajanja nacionalnog zakona (Aneks 4).

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Proverite da li postoji legislativa kojim se štite znaci crvenog krsta, crvenog polumeseca ili crvenog kristala.
- Ukoliko to nije slučaj, treba obezbediti da se usvoji odgovarajuća legislativa.
- Ukoliko je postojeća legislativa neodgovarajuća ili je zastarela, preuzeti aktivnosti da se ažurira.
- Ukoliko se javе bilo kakve sumnje u vezi sa vrstom zakona koji se treba usvojiti, ne ustručavajte se da stupite u kontakt sa Savetodavnom službom MKCK. Takođe, možete konsultovati Deo 4. ovog priručnika koji sadrži model zakona.
- Postaraјte se da su potrebna pravila usvojena kako bi se legislativa mogala primeniti.
- Postaraјte se da legislativa i odgovarajuća pravila za implementaciju:
  - definišu i priznaju zaštitini znak;
  - određuju nacionalno telo koje je nadležno za izradu propisa o upotrebi znaka;
  - identifikuju koji subjekti imaju pravo da koriste znak kao zaštitno sredstvo i koji ga mogu koristiti kao indikativno sredstvo (vidi listu iznad);
  - propisuju mere za utvrđivanje oblasti u kojima se znaci mogu koristiti;
  - propisuju mere za utvrđivanje organa koji je odgovoran ili organa koji su odgovorni za poštovanje ispravne upotrebe znaka;
  - propisuje sankcije koje se primenjuju u slučaju imitacije, usurpacije ili perfidne upotrebe.
- Vi kao član ili članica parlamenta treba da:
  - se postaratate da izvršna vlast uspostavi pouzdan način otkrivanja zloupotrebe znaka;
  - u slučaju oružanog sukoba, se postaratate da se odredbe kojima se štiti znak zaista primenjuju i da se bilo kakva zloupotreba znaka kazni na delotvoran način.

Širiti znanje o MHP-u

Međunarodni ugovori u oblasti MHP-a nalažu državama da šire znanje o ovim ugovorima što je više moguće, kako u okviru oružanih snaga tako i među opštom javnosti. Ovaj proces širenja znanja mora početi u vreme mira kako bi se osiguralo da se osnovni humanitarni principi instinkтивно primenjuju.

Uvrstiti MHP u doktrinu, obrazovanje i obuku i u obučavanje pripadnika oružanih snaga

MHP reguliše vođenje neprijateljstava. Kako bi bilo poštovano u celosti, strane koje vode rat moraju biti svesne njegovih pravila i principa kako bi mogle da ih primenjuju u svom ponašanju. Stoga je od ključne važnosti da je svaki pripadnik oružanih snaga obučen u oblasti MHP-a.

Pripadnici oružanih snaga, bez obzira na čin ili funkciju, moraju proći kroz kompletну obuku o MHP-u. Za njih nije dovoljno da povremeno pohađaju kratke kurseve o MHP-u. Principi MHP-a moraju postati istinski sastavni deo vojnih kodeksa, doktrine i programa obuke. Jedan od najboljih načina za obavljanje obrazovanja o MHP-u je da se uvede „humanitarna dimenzija“ u manevre sa ciljem suočavanja vojnika “lice u lice” sa različitim vrstama situacija u kojima će u budućnosti morati da rukovode.

U skladu sa MHP-om, pravni savetnici moraju biti obučeni u vreme mira tako da su tokom sukoba dostupni da savetuju vojne komandante u vezi sa primenom pravila MHP-a. Prisustvo takvih stručnjaka postaje sve neophodnije usled sve veće složenosti ove oblasti prava. Ti stručnjaci takođe imaju ulogu u davanju određenih instrukcija pripadnicima oružanih snaga.

MHP i oružane snage

MKCK je sastavio programe obuka o MHP-u na različitim nivoima kako bi izašao u susret potrebama oružanih snaga države. Ti programi uključuju:

- kratke razgovore/predavanja u vojnim akademijama;
- radionice za instruktore;
- seminare za više oficire i pravne savetnike;
- vojne kurseve na međunarodnom nivou;
- online moduli obuke o MHP-u.⁹

Više informacija je dostupno na: <https://www.icrc.org/en/what-we-do/building-respect-ihl/dialogue-weapon-bearers>.

Podići svest o MHP-u u opštoj javnosti i kod određenih ciljnih grupa javnog mnjenja

Kako bi se pravila MHP-a poštovala, ona moraju biti poznata ne samo onima koji moraju da ih primenjuju direktno već i celom stanovništvu. Promovisanje pravila MHP-a među državnim službenicima i vladinim zvaničnicima, u akademskim krugovima, u osnovnim i u srednjim školama, u medicinskim krugovima i u medijima je ključno za

⁹ Za izbor materijala za učenje, videti <https://www.icrc.org/en/online-training-centre>.

stvaranje kulture MHP-a i promovisanje poštovanja.

Postoji mnogo načina na koje se opšta javnost može podučavati o MHP-u. Posteri, televizijske reklame i reklame u bioskopima, predavanja i seminari mogu biti delotvorni. Školski udžbenici se takođe mogu koristiti kako bi se učenici upoznali sa ovom oblasti prava.

Za više informacija i izvora o učenju MHP-a

MKCK pruža brojne izvore kako bi podržavo širenje znanja o MHP-u:

- učenje putem elektronskog kursa o MHP-u (<https://www.icrc.org/eng/war-and-law/law-and-policy/online-training-centre.htm>);
- učenje putem elektronskog kursa o pravnom okviru za zaštitu zdravstvenih ustanova i osoblja (<https://elearning.icrc.org/healthcareindanger-legal-framework/en/>);
- online priručnik koji sadrži sav nastavni materijal koji je potreban za kreiranje kursa o MHP-u sa fokusom na praktičnu primenu (<https://www.icrc.org/casebook/index.jsp>)

Uloga članova parlamenta

Može se doneti legislativa koja sadrži opšte smernice za širenje znanja o MHP-u. Alternativno, posebni zakoni (npr. o odbrani ili medijima) mogu sadržati odredbe koje se odnose na promociju MHP-a.

Međutim, u većini slučajeva, širenje znjanja je glavna odgovornost nadležnih ministarstava (obično ministarstva odbrane) i izvršne vlasti. Stoga, u takvim slučajevima, uloga članova parlamenta je da nadgledaju širenje znanja. Oni bi trebalo da osiguraju da je izvršna vlast učinila sve što je moguće da obuči oružane snage i da podigne svesti opšte javnosti o MHP-u.

Članovi parlamenta bi takođe trebalo da osiguraju da odgovarajući budžeti uključe sredstva koja su namenski odvojena radi sprovođenje obuke oružanih snaga i podučavanja šireg stanovništva o MHP-u.

Zahvaljujući svojoj javnoj funkciji, članovi parlamenta često imaju autoritet i sredstva da sami promovišu MHP, na primer tako što u govorima pominju važnost nacionalnog zakonodavstva o primeni MHP-a, dugoročnom interesu zemlje za poštovanjem MHP-a, kao i o opasnostima koje proizilaze iz kršenja tih pravila. Takođe, članovi parlamenta mogu pisati novinske članke, sarađivati sa civilnim društvom, zagovarati, kada god je to moguće, energičnu primenu MHP-a na nacionalnom nivou.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Postarajte se da je izvršna vlast učinila ono što je potrebno kako bi oružane snage bile upoznate sa MHP-om.
- Postarajte se da:
  - svi pripadnici oružanih snaga prođu kroz obuku o MHP-u koja je prilagođena njihovom činu ili funkciji;
  - svi pripadnici oružanih snaga imaju pristup informacijama u vezi sa osnovnim principima MHP-a;
  - pripadnici oružanih snaga redovno učestvuju u manevrima u kojima se humanitarna dimenzija eksplicitno uzima u obzir;
  - svi pripadnici oružanih snaga koji su uključeni u sukob ili se nalaze u inostranstvu, uključujući mirovne operacije, pohađaju obuku o MHP-u koja je posebno prilagođena potrebama njihove misije;
  - programi vojnih podučavanja odražavaju principe MHP-a;
  - su pravni savetnici koji su odgovarajuće obučeni u vezi sa primenom MHP-a dostupni oružanim snagama.
- Postarajte se da su vojni kodeks i doktrina u skladu sa obavezama MHP-a i da omogućavaju da:
  - se prema osobama koje ne učestvuju ili više ne učestvuju u neprijateljstvima postupa na human način i bez diskriminacije;
  - se pruži pomoć ranjenicima, bolesnicima i brodolomnicima bez ikakve diskriminacije;
  - su medicinske aktivnosti u oružanim sukobima definisane i zaštićene;
  - su vojne i/ili civilne sanitetske jedinice ovlašćene da obavljaju svoj posao u situacijama sukoba i da su pošteđene napada;
  - je bilo kakav napad protiv sanitetskog osoblja ili materijala strogo zabranjen;
  - bilo kakvo prisilno ili uvredljivo postupanje prema civilnom stanovništvu bude zabranjeno;
  - civilni koji su izvedeni na sud imaju pravo na određene proceduralne garancije, a kazne se utvrđuju na osnovu zakona;
  - se prema ratnim zarobljenicima postupa bez diskriminacije, a briga za njih i njihovo izdržavanje je zagarantovano besplatno;
  - ratni zarobljenici imaju pristup relevantnim ugovorima koji se tiču MHP-a;
  - ratni zarobljenici koji su izvedeni na sud imaju pravo na određene proceduralne garancije, a kazne se utvrđuju na osnovu zakona;
  - minimalna zakonom propisana starosna dob za regrutovanje u oružane snage ne ide ispod 18 godina;
  - su civilni i civilni objekti zaštićeni od vojnih operacija;
  - se ženama i deci ukazuje posebno poštovanje i zaštita;
  - oružje kojim se koriste pripadnici oružanih snaga nije zabranjeno pravilima MHP-a;
  - se zdravlje i fizički ili mentalni integritet zatvorenika ne kompromituje;

- su borci obavezni da se razlikuju od civilnog stanovništva;
  - civilni i vojnici uživaju osnovne garancije;
  - se neprijateljstva izvode vodeći računa o zaštiti životne sredine;
  - su radovi i instalacije koje sadrže opasne sile zabranjeni;
  - su novinari zaštićeni i da sa sobom nose posebne identifikacione iskaznice.
- Postaraјte se da je javno mnjenje upoznato sa MHP-om.
  - Postaraјte se da, kada god je to moguće, su sledeće grupe stanovništva dobile informaciju o MHP-u:
    - državni službenici i vladini zvaničnici;
    - sudije i pravnici;
    - akademski krugovi;
    - deca i omladina, posebno u srednjim školama i u okviru univerzitetskih programa;
    - medicinski krugovi;
    - mediji.
  - Ukoliko su aktivnosti izvršnih organa vlasti nedovoljne, ne oklevajte da:
    - postavite pitanja vlasti u vezi s tim;
    - predstaviti pitanje članovima vlade podstičući ih da prošire aktivnosti širenja znanja ;
    - pozovete na izglasavanje okvirnog zakona koji bi pružao smernice o širenju znanja.
  - U slučaju oružanog sukoba, postaraјte se da se napor u vezi sa promovisanjem znanja o MHP-a održavaju i da se ojačaju.

Koje mere mogu preduzeti članovi parlamenta kako bi osigurali kažnjavanje povreda MHP-a?

Nažalost, da bi poštovanje MHP-a bilo zagarantovano, nije dovoljno samo postati stranom ugovornicom međunarodnih ugovora iz oblasti MHP-a i sa njima povezanih instrumenata. Države moraju imati kapacitete, prema domaćem zakonodavstvu, da krivično gone i kažnjavaju one koji su odgovorni za teška kršenja. Države takođe moraju preduzeti sve moguće mere kako bi sprečile i zaustavile kršenja bez obzira gde se ona dese, posebno osiguravajući da su uspostavljeni delotvorni mehanizmi za sankcije.

Najbolje bi bilo ukoliko bi zaraćene strane poštovale MHP od samog početka, ali iskustvo rata pokazuje da poznavanje pravila i dobra volja nisu dovoljni. Stoga, suđenje i kažnjavanje onih koji su izvršili teška kršenja MHP-a, tako što su počinili ratne zločine, ne predstavlja samo zakonsku i moralnu obavezu već i delotvorno sredstvo odvraćanja. Nekažnjivost krči put za dalja zlodela. Da bi se kršenja MHP-a krivično procesuirala, krivično zakonodavstvo mora definisati zločine i kazne za počinjenje tih zločina. Upravo je princip krivičnog prava da нико не може biti kažnjen za delo koje nije predstavljalo zločin u vreme kada je počinjeno. Stoga je apsolutno

neophodno izraditi nacrt legislative koji definiše teška kršenja MHP-a i obezbeđuje da su sudske garancije poštovane. U vezi sa pitanjem kažnjavanja, videti takođe, "Kako se kažnjavaju povrede MHP-a?".

Iako međunarodni ugovori iz oblasti MHP-a spominju kršenja koja se moraju kazniti oni, pak, ne propisuju posebno kazne koje je potrebno izreći i ne definišu nadležnost u vezi s tim. Stoga je na državama da odaberu sredstva, uz dužno poštovanje posebnih zahteva sadržanih u MHP-u i u njihovoj nacionalnoj pravnoj kulturi.

Članovi parlamenta pre svega moraju obezbediti da njihova država ima zakonska sredstva za kažnjavanje kršenja MHP-a. Ukoliko je to slučaj, onda oni moraju osigurati – po mogućству u doba mira – da su ova legislativa i pravila za njenu primenu u skladu sa normama MHP-a. Ukoliko ne postoji zakon ili ukoliko su zakon i postojeća pravila neadekvatni, članovi parlamenta mogu uputiti pitanja vladu u vezi s tim, ili iskoristiti svoje pravo parlamentarne inicijative kako bi ispravili situaciju. U parlamentarnoj debati mogu biti određeni sudovi koji su nadležni za procesuiranje kršenja MHP-a, kao i obim njihove nadležnosti i koje vrste kazni se izriču.

Parlament ima važnu ulogu u vezi sa sproveđenjem pravde, posebno:

- u nastojanjima da zaposleni u pravosuđu dobiju adekvatno stručno usavršavanje vezi sa MHP-om;
- putem dodeljivanja sredstava pravosuđu kako bi ono ispunilo svoju misiju; i
- u slučaju ratnih zločina, putem osiguravanja da pravosudni sistem dobro funkcioniše, da nije izložen pritisku ili mešanju od strane izvršnih organa, kao i da je pravda sprovedena u razumnom vremenskom okviru

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Postarajte se da je vaša država usvojila legislativu kojim se kažnjavanju kršenja MHP-a i da je ta legislativa poznata, na primer da je objavljena u Službenom glasniku.
- Postarajte se da je ta legislativa u skladu sa pravilima MHP-a. Ukoliko to nije slučaj, ne oklevajte da:
  - uputite upit odgovarajućim vladinim službama;
  - uputite pitanja vladu u vezi s tim;
  - da započnete parlamentarnu debatu o potrebi da se kršenja MHP uopšteno kazne ili da se kazne određena kršenja koja nisu na odgovarajući način pokrivena nacionalnim zakonodavstvom;
  - upoznate članove izvršnih organa o potrebi za procesuiranjem kršenja MHP-a;
  - započnite razgovor o tome šta bi legislativa kojim se kažnjavanju kršenja MHP-a trebalo da sadrži.
- Ukoliko je vaša država strana ugovornica Ženevske konvencije, postarajte se da je usvojila legislativu koja:
  - navodi i propisuje kažnjavanje kršenja koja predstavljaju teške povrede u smislu Konvencija;

- propisuje da se osobe koje se sumnjiče da su počinile, naredile ili tolerisale teška kršenja moraju pronaći, krivično goniti ili izručiti, bez obzira na njihovo državljanstvo ili na mesto gde je zločin počinjen.
- Ukoliko je vaša država strana ugovornica Dopunskog protokola I, postarajte se da je usvojila legislativu koja:
  - navodi i propisuje kažnjavanje kršenja koja predstavljaju teške povrede u smislu Protokola I;
  - propisuje da osobe koje se sumnjiče da su počinile, naredile ili tolerisale teška kršenja koja se smatraju ratnim zločinima prema Protokolu I moraju biti pronađene, krivično gomjene ili izručene, bez obzira na njihovo državljanstvo ili mesto gde se zločin desio.
- Ukoliko je vaša država strana ugovornica međunarodnih ugovora koji ograničavaju upotrebu određenih vrsta naoružanja, postarajte se da se usvoji zakon koji propisuje kažnjavanje kršenja tih međunarodnih ugovora.
- U svakom slučaju, bez obzira na to o kojoj se legislative radi, postarajte se da zakon koji je usvojen:
  - garantuje da se bilo koja osoba kojoj je suđeno i koja je osuđena zbog kršenja MHP-a ima pravo na pravično suđenje pred nepristrasnim i redovno uspostavljenim sudom koji poštuje standardne procedure u skladu sa opšteprihvaćenim sudskim garancijama;
  - definiše prirodu i ozbiljnost primenjivih krivičnih sankcija;
  - određuje tela koja su odgovorna za definisanje kazni i primenu kažnjavanja;
  - prepoznaje ličnu krivičnu odgovornost ne samo onih koji su počinili kršenja već isto tako onih koji su naredili da se ta dela počine i onih koji nisu preduzeli odgovarajuće mere kako bi sprecili svoje podredene da učine ta dela.

Kakva je uloga članova parlamenta u podsticanju nacionalne primene MHP-a?

Uspostaviti nacionalna tela za MHP

Nacionalne komisije za MHP

Primena MHP-a je važan zadatak koji iziskuje dugoročne napore. Određeno državno telo mora time da se bavi. S obzirom na to, mnoge države su uspešno oformile tela za MHP, koja se često nazivaju nacionalne komisije za MHP. Pošto je primena MHP-a primarno u odgovornosti izvršnih organa, takve komisije se često sastoje od međuresornih ministarskih radnih grupa. Oni imaju savetodavnu ulogu, bez moći odlučivanja. Njihov cilj je da pružaju savete i da pomažu vlasti u primeni i širenju znanja o MHP-u. U nekim zemljama predstavnici zakonodavne i sudske vlasti su takođe zastupljeni u takvim telima.

Nacionalne komisije za MHP ili slična tela obezbeđuju jednu formalnu strukturu koja garantuje da su aktivnosti iz različitih ministarstava, na primer ministarstva odbrane, zdravlja ili pravde, koordinirane, kao i da su inicijative za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa MHP-om sveobuhvatne, održive i koherentne.

Ne postoje specifična pravila o načinu uspostavljanja nacionalne komisije za MHP ili sličnog tela. Ključno je da komisija mora biti u stanju da pruži savet i delotvornu pomoć vladu u vezi sa implementacijom MHP-a na nacionalnom nivou, te o politici u vezi s tim. To se može uraditi, pre svega, putem evaluacije postojećih zakona, sudskih odluka i administrativnih odredbi, kroz pružanje savetodavnih mišljenja i kroz davanje preporuka u vezi s tim. Nacionalne komisije za MHP mogu takođe igrati glavnu ulogu u promovisanju i širenju znanja o MHP-u.

Jedan od najboljih načina za osiguravanje delotvornosti komisije za MHP jeste da se obezbedi da bude sastavljen od osoba sa neophodnim autoritetom, uključujući predstavnike iz ministarstava koja se bave pitanjima MHP-a, vojnog osoblja, članova društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca i stručnjake iz oblasti MHP-a, kao što su pravni savetnici, lekari, univerzitetski profesori i predstavnici civilnog društva.

Za nacionalnu komisiju za MHP je isto tako važno da ima stalni status, jasno definisane radne metode kao i dovoljno sredstava kako bi mogla dugoročno da obavlja svoje aktivnosti.

Države nemaju nikakvu pravnu obavezu da uspostave nacionalnu komisiju za MHP, ali iskustvo pokazuje da takva tela mogu uveliko olakšati implementaciju MHP-a.

Stupanje u kontakt sa drugim nacionalnim komisijama za MHP

Može biti izuzetno korisno kontaktirati druge nacionalne komisije za MHP, posebno one u istom regionu ili u državama sa sličnim pravnim i političkim sistemom.

MKCK održava spisak nacionalnih komisija za MHP i sličnih tela, dostupan na

https://www.icrc.org/en/document/table-national-committees-and-other-national-bodies-international-humanitarian-law#.VD0gfm_d_tWI

Inicijativa o stvaranju nacionalne komisije može poteći od izvršnih organa. U tom slučaju članovi parlamenta jednostavno treba da se pobrinu da komisija dobro obavlja svoj posao i da ima potrebna sredstva za rad.

Ukoliko izvršna vlast ne oformi takavu komisiju, članovi parlamenta mogu preuzeti inicijativu tako što će oformiti takvo telo putem zakonski propisanih mehanizama ili vršeći pritisak na organe izvršne vlasti da ga oforme.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Što više podsticati organe izvršne vlasti da uspostave nacionalnu komisiju za MHP ili slično telo.
- Ukoliko se to ne desi, nemojte oklevati da:
  - uputite upit odgovarajućim vladinim službama;
  - uputite pitanja vredi u vezi s tim;
  - informišete članove vlade i da ih podstaknete na uspostavljanje komisije.
- Ukoliko su vaša nastojanja bezuspešna, radite na aktivnostima ka uspostavljanju komisije putem zakonski propisanih mehanizama.
- Ukoliko vaša država ima nacionalnu komisiju za MHP, proverite da li njen mandat uključuje sledeće aspekte i nemojte oklevati da istaknete to pitanje i podstaknete uključivanje ukoliko to nije slučaj:
  - obavezu izveštavanja parlamenta o pitanjima iz oblasti MHP-a;
  - mogućnost da se predloži usvajanje zakonskih mera u vezi sa MHP-om;
  - odgovornost da se prati implementacija zakonskih odredaba o MHP-a.
- Bez obzira na situaciju, nemojte se ustručavati da stupite u kontakt sa:
  - MKCK, koji ima spisak nacionalnih komisija za MHP;
  - drugim parlamentima, koji vas mogu informisati o svojim iskustvima.

Parlamentarno telo za MHP

U cilju izgradnje kapaciteta parlamenta u vezi sa pitanjima iz oblasti MHP-a, članovi parlamenta mogu zagovarati uspostavljanje parlamentarnog tela koje se bavi pitanjima u vezi sa MHP-om.

Ukoliko nije moguće uspostaviti ovaku vrstu parlamentarnog odbora, članovi parlamenta mogu podstaći uspostavljanje potkomiteta ili nekog drugog tela u skladu sa postojećim procedurama, čiji će mandat i procedure biti detaljno definisane. Pitanja koja je potrebno utvrditi uključuju preduzimanje aktivnosti sa drugim parlamentarnim odborima (u smislu multidisciplinarnе prirode MHP-a), posebnih veza sa nacionalnom komisijom za MHP, kao i sposobnosti za održavanje saslušanja.

Članovi parlamenta takođe mogu podstaknuti uspostavljanje jedne neformalne grupe članova parlamenta koji su posebno zainteresovani za pitanja iz oblasti MHP-a, tako da bi ta grupa predstavljala pokretačku snagu za parlamentarnu aktivnost, ili čak kao parlamentarni organ zadužen za nadgledanje ove oblasti.

Na kraju, članovi parlamenta mogu promovisati uspostavljanje kontakata sa sličnim parlamentarnim telima u drugim zemljama kako bi se izvršila razmena iskustava i unapredile aktivnosti na nacionalnom nivou oslanjajući se na primere drugih. Interparlamentarna unija može pomoći u vezi sa ovim.

Graditi partnerstvo sa relevantnim akterima

Međunarodna saradnja

U skladu sa članom 1. zajedničkim za sve Ženevske konvencije, države ugovornice se obavezuju da "će poštovati i obezbediti poštovanje" pravila Konvencija. To znači da države moraju, ne samo da poštuju MHP u okviru svojih granica već da osiguraju njegovo poštovanje i širom sveta. Zbog toga je međunarodna saradnja, pored nacionalne implementacije, ključna u osiguravanju da se pravila MHP-a pretoče u akciju.

U ovom kontekstu, članovi parlamenta ne samo da moraju voditi računa o pravilima definisanim u međunarodnim ugovorima već moraju raspravljati o pitanjima u multilateralnim političkim forumima (npr. regionalne i univerzalne parlamentarne organizacije). Ovim se pospešuje razvoj MHP. Članovi parlamenta mogu takođe, direktno ili indirektno, pomagati u izradi međunarodnih pravila.

Odbor IPU za promociju poštovanja međunarodnog humanitarnog prava – mobilisanje parlamenta širom sveta u svrhu MHP-a

Odbor IPU za promociju poštovanja međunarodnog humanitarnog prava je uspostavljen nakon usvajanja Rezolucije IPU o poštovanju međunarodnog humanitarnog prava i podršci humanitarnim aktivnostima u oružanim sukobima iz 1993. godine. Početni cilj ovog Odbora je bio da se parlamenti i parlamentarna zajednica mobilizuju vis-à-vis ratifikacije međunarodnih konvencija i protokola iz oblasti MHP-a, kao i u pogledu neophodne primene na nacionalnom nivou. U suštini, ovaj Odbor radi na jačanju parlamentarne uloge, gradeći partnerstvo i solidarnost među članovima parlamenta širom sveta.

Odbor IPU je zadužen za promociju poštovanja međunarodnog humanitarnog prava i zaštitu izbeglica. On prati ratifikaciju relevantnih međunarodnih instrumenata i njihovu primenu na nacionalnom nivou. Odbor upoznaje parlamente o pitanjima za koja je potrebno preduzeti parlamentarne inicijative i podržava parlamentarno delovanje na međunarodnom i nacionalnom nivou. Tokom niza godina Odbor se posebno fokusirao na pitanja koja se tiču dovođenja međunarodnog humanitarnog prava na nacionalni nivo; pitanja nestalih osoba; zaštite i poštovanja izbeglica i njihovih prava; iskorenjivanje pojave statusa osoba bez džavljanstva, interna raseljenih lica i zaštite od antipersonalnih mina.

Odbor izrađuje određene alate za parlamente kako bi im pomogao u radu, kao što su priručnici za članove parlamenta koji nastaju u saradnju sa MKCK ili UNHCR, koji su partneri Odbora od samog početka. Odbor sprovodi i aktivnosti u cilju boljeg razumevanja situacije na terenu u određenim humanitarnim krizama, vršeći promociju delotvornog parlamentarnog odgovora. Odbor održava saslušanja sa parlamentarnim delegacijama iz zemalja koje se nalaze u kriznim situacijama, ili sa onima koje se bave MHP-om. U cilju mobilisanja parlamentarne zajednice, Odbor sastavlja godišnje izveštaje koje šalje izvršnim telima IPU i podržava razvoj rezolucija u vezi sa MHP-om u cilju održavanja političkog zamaha.

Kako bi olakšali svoj posao članovi parlamenta mogu pronaći informacije o zakonima i sudskoj praksi u vezi sa MHP-om država ugovornica Ženevskih konvencija u bazi podataka MKCK za nacionalnu implementaciju <https://www.icrc.org/ihl-nat>.

Pomoć u delotvornosti međunarodnih mehanizama za poštovanje MHP-a

Napori ka osiguranju garancija žrtvama oružanog sukoba takođe se odvijaju putem međunarodnih mehanizama. Njihov cilj je da obezbede da se MHP poštuje, a da se kršenja kažnjavaju.

Pored međunarodnih ugovora koji predviđaju međunarodne ili hibridne krivične sudove i tribunale (videti “Kako se kažnjavaju povrede MHP?” u Delu 1), Ženevske konvencije i Dopunski protokol I (DP I) propisuju mehanizme za poštovanje u kontekstu međunarodnog oružanog sukoba. Ovi mehanizmi uključuju sistem sile zaštitnice, proceduru vođenja istrage, kao i Međunarodnu komisiju za utvrđivanje činjeničnog stanja iz člana 90. DP I (videti ispod). Međunarodni ugovori o naoružanju, uključujući Konvenciju o zabrani antipersonalnih mina, Konvenciju o klasičnom oružju i Konvenciju o kasetnoj municiji, propisuju mehanizme o izveštavanju, namenjene za nadgledanje država ugovornica u izvršavanju obaveza u skladu sa tim ugovorima.

Mehanizmi za praćenje poštovanja MHP-a

Sile zaštitnice su neutralne države ili države koje nisu strane u sukobu, a koje je odredila jedna strana u sukobu, a neprijateljska strana to prihvatile i obe strane se usaglasile da sila zaštitnica sprovodi funkcije koje su dodeljenje sili zaštitinici prema MHP. Ovi zadaci uključuju posete zaštićenim licima, nadgledanje humanitarnih misija i evakuacija, primanje prijava od zaštićenih lica, pružanje pomoći u sudskim pistupcima koji se vode protiv zaštićenih lica, dostavljanje informacija, dokumenata i humanitarne pomoći kao i nuđenje dobrih usluga.

Procedure vođenja istrage se moraju sprovoditi kao odgovor na navodna kršenja, ukoliko to traži jedna od strana u sukobu i ukoliko se strane dogovore o postupku koji treba da se primeni.

Međunarodna komisija za utvrđivanje činjeničnog stanja, uspostavljena prema članu 90. Dopunskog protokola I, istražuje navodna teška kršenja Ženevske konvencije i Dopunskog protokola I i putem pružanja dobrih usluga olakšava uspostavljanje poštovanja MHP-a. Ova komisija može obavljati svoju misiju samo ukoliko su strane u postupku prihvatile njenu nadležnost tako što su deponovale odgovorajuće deklaracije. U drugim situacijama Komisija može inicirati istragu na zahtev strane u sukobu, ali samo uz pristanak druge države ili država. Izveštaji koje Komisija šalje državama su poverljivi. Za više informacija o Komisiji, videti <http://www.ihffc.org/index.asp?Language=EN&page=home>.

U slučaju teških kršenja MHP-a, države ugovornice Ženevske konvencije i Dopunskog protokola I moraju **sarađivati sa Ujedinjenim nacijama** te postupati u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija.

MKCK, zahvaljujući svom mandatu, isto tako ima ulogu u nadgledanju poštovanja MHP.

Uloga članova parlamenta je da obezbede da se ovi mehanizmi mogu delotvorno primeniti u njihovoј zemlji, posebno putem podsticanja svoje države da iskoristi prednost takvih mehanizama.

Ukoliko je njihova zemlja strana ugovornica Dopunskog protokola I., članovi parlamenta mogu proveriti da li je dala deklaraciju kojom prihvata nadležnost Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja. Ako to nije slučaj, članovi parlamenta mogu uputiti pitanja vladu u vezi s tim, otvoriti parlamentarnu raspravu o potrebi deponovanja deklaracija o priznavanju (što će značajno doprineti implementaciji MHP-a) i informisati javnost o ulozi Komisije.

Preduzeti praktične korake ka postizanju univerzalnog poštovanja MHP-a

Moguće je preduzeti niz mera različite važnosti u cilju osiguranja poštovanja MHP-a:

- **Utvrđivanje činjenica:** kada određena područja postanu nedostupna usled sukoba i kako bi se izbegla situacija nekažnjavanja zbog nedostatka informacija, moraju se preduzeti aktivnosti da se, na precizan i objektivan način, utvrdi da li se MHP poštuje ili krši. Ukoliko se radi o drugom slučaju mora se utvrditi kada, pod kojim okolnostima i gde je došlo do kršenja. Isticanje zabrinutosti u vezi sa kršenjem MHP, pokazivanje stranama u sukobu da se njihovo postupanje promatra i prosuđuje u skladu sa međunarodnim pravom, jeste jedan od načina da se države podsete na svoje obaveze. U tom smislu, politički kredibilitet zavisi od istinitosti informacije. Ne sme biti ni najmanje naznake pristrasnosti.
- **Sprovodenje istrage:** pored tradicionalnih izvora informacija (izjave svedoka, štampani mediji), najpouzdaniji način provere navoda kršenja MHP-a jeste započinjanje istrage. Istraga može imati nekoliko oblika. Ona može podrazumevati jednostavnu administrativnu istragu ili formiranje parlamentarne komisije za istragu.

Istražnu komisiju takođe može uspostaviti neka regionalna ili univerzalna interparlamentarna organizacija, kao što je Interparlamentarna unija (IPU).

Takođe se može uspostaviti parlamentarna komisija za istrage u cilju izvođenja misija posvećenih prikupljanju informacija, na poziv druge države, kako bi se stekao uvid u određenu situaciju.

- **Postupanje na osnovu pouzdane informacije kako bi se popravila situacija:** kada se prikupe istinite informacije može se otpočeti diplomatski dijalog sa zainteresovanim stranama na osnovu tih informacija. Zaista, upoznavanje države koja nije ispunila svoje obaveze u skladu sa MHP-om – možda zato što nema saznanja o njima ili zbog nedostatka sredstava – o postojanju činjenica može biti prvi korak u promeni ponašanja te države. Ukoliko dijalog nije dovoljan da se situacija popravi, opservacije i zaključci do kojih se došlo moraju se javno objaviti kako bi se oni koji krše MHP sprečili da veruju da kršenja neće imati nikakve političke posledice. Samim prikazivanjem navedenih kršenja u javnosti, političke vlasti se mogu podstaći da reaguju na odgovorniji način. Generalno govoreći, treba se ohrabriti politička debata i podizanje svesti u javnosti o potrebi zaustavljanja kršenja MHP i kako postići taj cilj.
-

- **Uticaj na političke organe vlasti kako bi se prestalo sa kršenjima:** članovi parlamenta mogu imati veoma značajnu ulogu u ovome. Oni, na primer, mogu osuditi kršenje MHP-a putem davanja javnih izjava. Ipak, javna debata i osuda nisu uvek dovoljne. Ponekada su potrebne i mere prinude. U tom trenutku treće države moraju preuzeti odgovornost i upotrebiti svoj uticaj kako bi obezbedile poštovanje MHP-a. Prvi korak koji država može preduzeti kako bi okončala kršenja MHP-a je, na primer, vršenje diplomatskog pristiska u obliku protesta. Jače mere prinude se mogu, a možda i moraju, preduzeti kasnije.

Uloga članova parlamenta zavisi od vrste mera koje su preduzete, ali članovi parlamenta mogu biti uključeni u bilo koju od navedenih aktivnosti.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Proverite da je vaša država deponovala deklaraciju kojom priznaje nadležnost Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja (videti model izjave u Aneksu 3).
- Obratite posebnu pažnju na poštovanje MHP u bilo kom sukobu, bez obzira da li je vaša država uključena.
- Nemojte oklevati da u tu svrhu uspostavite “parlamentarni nadzorni odbor”, parlamentarno telo (komisiju ili potkomisiju) ili grupu članova parlamenta čiji je zadatak prvenstveno da osiguraju da:
  - date naredbe i političke izjave ne sadrže ništa što bi se moglo protumačiti kao podsticanje na kršenje MHP-a;
  - se bilo koje kršenje kazni uz dužno poštivanje proceduralnih garancija.
- Ukoliko postoji mogućnost ili čak i najmanji nagoveštaj da je došlo do kršenja MHP od strane jedne ili više država uključenih u sukob, razmotrite sledeće:
  - slanje upita vašoj vladi da zatraži objašnjenje od države koja je navodno počinila kršenje(a);
  - predlaganje osnivanja jedne neutralne ili međunarodne parlamentarne komisije, možda putem Interparlamentarne unije ili regionalne parlamentarne organizacije;
  - ukoliko su vaša država i država koja je navodno počinila kršenje MHP-a deponovale deklaracije kojom prihvataju nadležnost Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja, pošaljite upit vašoj vladi da pozove Komisiju da sprovede istragu;
  - podsticanje izvršne vlasti da uspostavi diplomatski dijalog sa državom o kojoj se radi na osnovu prikupljenih informacija.
- Ukoliko imate pouzdane informacije o kršenju MHP-a, nemojte oklevati da:
  - se uključite u dijalog sa nadležnim organima koji nisu ispunili svoj zadatak na tih osnovu prikupljenih informacija;

- se angažujete u političkoj debati o najboljim mehanizmima za zaustavljanje kršenja;
- pokrenete parlamentarnu debatu, u okviru Interparlamentarne unije ili regionalne interparlamentarne organizacije, u cilju pribavljanja njihovih stajališta o kršenjima MHP-a.
- Ukoliko su sva ostala nastojanja neuspešna, nemojte oklevati da podstaknete izvršnu vlast da stupi u kontakt sa državom koja je načinila prestup u cilju dobijanja njihovog odgovora u vezi sa poštovanjem pravila MHP-a.
- Ukoliko takvi kontakti ne urode plodom, nemojte oklevati da upitate izvršnu vlast da usvoji strože mere prinude, kao što su:
  - različiti oblici diplomatskog pritiska;
  - neobnavljanje trgovinskih olakšica ili sporazuma;
  - smanjivanje ili suspendovanje javne pomoći državi o kojoj se radi;
  - učestvovanje u bilo kojim drugim merama koje su preduzele nadležne multilateralne regionalne ili univerzalne organizacije.

Koje su druge mere implementacije koje propisuje MHP?

Međunarodni ugovori obavezuju države da preduzmu brojne dodatne mere implementacije u širem smislu. Ovim se odražava potreba da se MHP prevede i uvrsti u nacionalno zakonodavstvo, procedure, politiku i infrastrukturu. Ove mere uključuju:

- prevođenje ugovora iz oblasti MHP-a na nacionalne jezik(e);
- uzimanje u obzir pravila MHP-a prilikom odabira vojnih položaja i razvoja naoružanja i vojnih taktika;
- osiguravanje da su zaštićene osobe, imovina i mesta propisno identifikovana, označena i zaštićena;
- izrada identifikacionih kartica i drugih dokumenata za zaštićene osobe;
- predviđanje uspostavljanja sanitetskih zona, neutralizovanih i demilitarizovanih zona;
- predviđanje uspostavljanja i regulisanja rada nacionalnih društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca i drugih dobrovoljnih humanitarnih društava, organizacija civilne zaštite i nacionalnih biroa za informisanje.

Iako je odgovornost za usvajanje odgovarajuće regulative na organu izvršne vlasti i različitim ministarstvima, na parlamentarcima leži odgovornost da osiguraju da su potrebne mere preduzete u okviru razumnog vremenskog perioda kao i da se redovno vrši njihova ponovna evaluacija i, ukoliko je potrebno, i ažuriranje.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Postarajte se da su svi međunarodni ugovori iz oblasti MHP-a prevedeni, ukoliko je to potrebno, na vaš nacionalni jezik(e).

Ukoliko je država strana ugovornica Ženevskih konvencija i njihovih Dopunskih protokola:

- Postarajte se da je sanitetsko osoblje propisno identifikovano, te da:
  - nose trake na rukama koje ih identifikuju kao pripadnike sanitetskog osoblja;
  - imaju posebne identifikacione pločice sa utisnutim znakom.
- Proverite kako je nacionalna infrastruktura adaptirana u cilju prilagođavanja MHP, obezbeđujući da:
  - su sanitetske zone i postrojenja utvrđene kao takve, te da su obeležene znakom, da su locirane u područjima gde nema rizika od vojnih operacija, te da je njihova infrastruktura osposobljena;
  - su brodovi koji će fukcionisati kao brodske bolnice u vreme oružanog sukoba opredeljeni za tu svrhu;
  - su sanitetski avioni propisno označeni;
  - su mesta za internaciju odabrana u skladu MHP-om;
  - su propisi u vezi sa organizacijom i funkcionisanjem kampova za internaciju u skladu sa MHP-om;
  - je interno ustrojstvo kampova za internaciju definisano u skladu sa MHP-om;
  - vojni objekti i ciljevi nisu smešteni u blizini civilnog stanovništva;
  - su vojne i bezbednosne zone identifikovane kao takve;
  - su kola hitne pomoći i bolnice jasno označene znakom crvenog krsta ili crvenog polumeseca;
  - su u slučaju sukoba, biroi za informisanje o ratnim zarobljenicima i zaštićenim osobama odmah uspostavljeni;
  - postoji procedura kojom se proverava da je bilo koje novo naoružanje koje se uvodi u upotrebu u skladu sa MHP-om;
  - su radovi i instalacije koje sadrže opasne sile propisno označeni i kad god je to moguće da nisu u blizini vojnih objekata;
  - je civilno stanovništvo sklonjeno od vojnih objekata;
  - su u slučaju sukoba, demilitarizovane zone određene u sporazumu sa protivničkom stranom.
- Postarajte se da su kvalifikovano osoblje i pravni savetnici u oružanim snagama obučeni u vezi sa MHP-om.

Ukoliko je vaša država članica Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1954. godine:

- Postarajte se da vojni kodeksi i doktrina propisuju zaštitu kulturnih dobara.

- Postarajte se da je upotreba znaka za označavanje kulturnog dobra propisno regulisana.regulated.
- Saznajte da li je infrastruktura propisno prilagođena i postarajte se da su kulturna dobra označena na odgovarajući način.
- U svim slučajevima:
- Ukoliko aktivnosti izvršne vlasti nisu dovoljne, nemojte oklevati da:
  - uputite pitanje vladi;
  - kontaktirate izvršnu vlast i nadležna ministarstva sa ciljem ubrzanja adaptacije infrastrukture;
  - preduzmete druge odgovarajuće mere.
- Ukoliko je potrebno, zatražite izglasavanje okvirnog zakona koji propisuje smernice za regulatornu aktivnost od strane izvršne vlasti.
- Postarajte se da se odobre dovoljna sredstva za mere koje predviđaju troškove.
- U slučaju sukoba, postarajte se da mere koje se odnose na primenu MHP-a nastave pomno da se poštuju.

Šta članovi parlamenta mogu učiniti kako bi olakšali humanitarnu akciju?

Međunarodne humanitarne operacije se izvode kako bi zaštitiše i pomogle žrtvama sukoba i kako bi ublažile njihove patnje.

Prema međunarodnom pravu, države snose primarnu odgovornost da obezbede ispunjavanje osnovnih potreba civilnog stanovništva koje je pod njihovom kontrolom. Međutim, ukoliko države nisu u mogućnosti ili ne žele da ispunjavaju svoje obaveze, MHP propisuje da drugi akteri, poput humanitarnih organizacija, preduzmu akcije pomoći, uz pristanak dotične države. Kako bi obavljale svoje zadatke, humanitarnim organizacijama se mora garantovati brz i nesmetan pristup ugroženom stanovništvu.

Pravni okvir koji se odnosi na pružanje humanitarne pomoći može se pronaći u Ženevskim konvencijama i Dopunskim protokolima iz 1977. godine, kao i u običajnim pravilima MHP-a. Pravila MHP-a o humanitarnom pristupu i pomoći propisuju pre svega da akcije pomoći mogu biti odobrene – a u kontekstu okupacije moraju biti odobrene – kada se civilno stanovništvo nalazi u situaciji bez dovoljno sredstava za život. Zatim, MHP detaljno propisuje uslove za izvođenje takvih operacija, sa ciljem olakšavanja isporuke humanitarne pomoći ugroženom stanovništvu.

Obaveza preduzimanja akcije pomoći

Relevantne odredbe Dopunskog protokola I i II propisuju da će se akcije pomoći preduzeti u situacijama kada civilnom stanovništvu nedostaju osnovne namirnice neophodne za preživljavanje. Stoga, one jasno određuju pravnu obaveznu. Međutim, nadalje se ističe da su takve obaveze uslovljene pristankom države o kojoj se radi

(osim za vreme okupacije). Stoga se mora pronaći ravnoteža između dva očigledno suprotstavljenja zahteva: da se sa jedne strane akcije pomoći moraju preduzeti, a sa druge strane da se mora dobiti pristanak dotične države.

Uslovi za davanje pristanka se razlikuju u odnosu na kontekst:

- U međunarodnim oružanim sukobima – kada se te akcije ne odvijaju na okupiranoj teritoriji – zainteresovane strane ne smeju uskratiti pristanak na osnovu arbitarnih razloga: bilo kakva smetnja izvođenju akcija pomoći mora biti zasnovana na valjanim razlozima. Posebno, ukoliko se utvrdi da civilnom stanovništvu preti glad i ukoliko je humanitarna organizacija koja pruža pomoć na nepristrasan i nediskriminoran način u stanju da poboljša takvu situaciju, tada je strana obavezna da da pristanak.
- U nemeđunarodnim oružanim sukobima se primenjuju ista pravila koja su prethodno predstavljena. Međutim, ostaje nerešeno pitanje da li je pristanak teritorialne države neophodan ukoliko je pomoć namenjena civilima koji se nalaze na teritoriji koju kontroliše nedržavna oružana grupa.
- Na okupiranim teritorijama okupirajuća sila ima dužnost da obezbedi da je stanovništvu dostavljena hrana i medicinska oprema. Posebno, ta strana bi trebalo da dostavi potrebnu hranu, zalihe medicinske opreme i druge potrepštine ukoliko su resursi na okupiranoj teritoriji nedovoljni.

Kad je stanovništvo okupirane teritorije ili jednog njenog dela nedovoljno snabdeveno, okupirajuća sila je dužna da da pristanak za akcije pomoći kako bi se pomoglo stanovništvu.

Kakvi su uslovi pod kojima se humanitarna pomoć mora isporučiti?

Drugi skup pravila tiče se uslova pod kojima se humanitarna pomoć mora isporučiti. Ta pravila su sledeća:

- **Humanost, nepristrasnost i nediskriminacija:** odredbe MHP-a zahtevaju pružanje pomoći koja je nepristrasna i humanitarnog karaktera i izvodi se bez ikakvog negativnog razlikovanja. To znači, pre svega, da se pomoć mora pružiti svima kojima je potrebna, bez obzira na stranu kojoj pripadaju i bez obzira na njihovu veru, pol ili slično.
- **Kontrola:** strane koje dozvoljavaju prolazak pomoći mogu kontrolisati njenu isporuku, putem utvrđivanja tehničkih uslova, uključujući i odredbe u vezi sa nadzorom pod kojima se prolazak pomoći odvija.

Šta članovi parlamenta mogu da učine kako bi olakšali humanitarnu akciju u vreme oružanog sukoba?

Članovi parlamenta bi trebalo da učine sve što je u njihovoj moći da olakšaju odvijanje humanitarnih operacija koje izvode nezavisne humanitarne organizacije kao što je MKCK. Praktično, to znači da bi članovi parlamenta trebalo da:

- se postaraju da njihove države ubrzaju procedure oko izdavanja viza za osoblje humanitarnih organizacija;
- olakšaju prevoz vazduhom, kopnom i morem;

- ponude poreska oslobađanja;
- obezbede zaštitu osoblja humanitarnih organizacija, objekata i pomoći;
- otklone sve birokratske prepreke koje otežavaju delotvornost humanitarne aktivnosti;
- podrže humanitarne operacije donacijama u vidu novca, robe ili usluga.

Kako članovi parlamenta mogu fleksibilnim, predvidivim i održivim finansiranjem humanitarne akcije umanjiti ranjivost u državama koje su pogodjene sukobima?

Širenje humanitare akcije i povećana specifičnost potreba u humanitarnoj akciji, koja se ogleda u povećanom broju slučajeva (interno raseljena lica i izbeglice) i novim ranjivim grupama (žrtve seksualnog nasilja, migranti, starije osobe i osobe sa invaliditetom) navele su ICRC i druge humanitarne aktore da naprave iskorak u pružanju odgovora na takve akutnije i raznovrsnije humanitarne potrebe. Ispunjene ove ambicije u narednim godinama, uz pridržavanje principa koji su vodilja za neutralnu, nepristrasnu, i nezavisnu humanitarnu akciju, predstavljaće stalni izazov.

U MHP-u, humanitarna akcija je skup svih aktivnosti za pružanje zaštite i dostavljanje pomoći osobama koje su pogodjene sukobom ili drugim situacijama nasilja. Krajnji cilj humanitarne akcije jeste spašavanje života, ublažavanje patnje i zaštita ljudskog dostojanstva. Ovaj cilj obuhvata i kratkoročne i dugoročne akcije i aktivnosti koje bi se u drugim situacijama mogle okarakterisati kao razvojne aktivnosti, ali koje su u stvari nerazdvojive od humanitarnih aktivnosti pomoći u složenim i hroničnim situacijama sukoba.

Iako nedavna povećanja sredstava za humanitarnu akciju predstavljaju odraz značajnih potreba koje su posledica trenutnih sukoba, ona su takođe i simptom nemogućnosti međunarodne zajednice da te sukobe reši na odgovarajući način, putem izvodljivih, mirnih i održivih političkih rešenja. Rezultat je začarani krug nestabilnosti i sukoba. Sukobi stvaraju snažan pritisak na već nestabilne države, povećavaju njihovu osetljivost na udare (koji mogu nastati usled nasilja ili prirodnih katastrofa) i stvaraju još siromaštva, nestabilnosti, kriminala i nasilja.

Suočavajući se sa takvom složenošću, striktno razlikovanje između pružanja hitnog odgovora tokom sukoba, ranog oporavka u postkonfliktnom periodu i razvojnih aktivnosti je kontraproduktivno jer ne odgovara realnosti načina na koje se mnogi sukobi razvijaju, kao ni na ranjivosti koje takvi sukobi stvaraju. Stoga je podela između humanitarne pomoći i razvojne pomoći veštačka i čak štetna; ona ne odslikava stvarne potrebe i rizike sa kojima se ljudi i zajednice suočavaju.

Delotvoran odgovor se sastoji iz brzog reagovanja na zadovoljenje hitnih potreba i, u isto vreme, iz ulaganja u ključnu infrastrukturu i usluge kako bi se zaustavilo pogoršavanje situacije u kojoj živi ugroženo stanovništvo. Stoga bi se u mnogim situacijama odgovor u kriznim situacijama i razvojne aktivnosti trebale odvijati uporedno, a ne jedno posle другог. Te aktivnosti moraju biti utemeljene u dugoročnom pristupu koji ima za cilj izgradnju kapaciteta za odgovor na jedan održiv način.

Što se tiče MKCK, veliki izazov leži u činjenici da vlade donatori nastavljaju da prave razliku između humanitarne pomoći i razvojnih programa i finansiranja. Zaista, kratkoročne i srednjoročne aktivnosti organizacije u oblasti zdavlja, ishrane, vode, sanitarnih uslova, pravnih institucija i infrastrukture, igraju važnu ulogu u sprečavanju poništenja dugoročnih razvojnih dobiti, kako u nestabilnim državama tako i u marginaliziranim delovima država sa srednjim dohotkom. MKCK je posvećen ovom kombinovanom pristupu u produženim sukobima, nastojeći da zadovolji hitne potrebe neophodne za spašavanje života, u isto vreme jačajući sisteme koji će obezbediti dugoročne potrebe ljudi.

Da bi ovaj kombinovani pristup MKCK bio delotvoran, posebno u složenim i hroničnim sukobima, organizacija mora biti izuzetno fleksibilna u svojim operacijama. Ta fleksibilnost zahteva, između ostalog, nemenske doprinose. Međutim, rastući pritisak na nacionalne budžete, uz podelu između humanitarnog i razvojnog finansiranja, znači da obezbeđivanje predvidivog, fleksibilnog i održivog finansiranja za smisleni humanitarni odgovor na hitne i sve veće potrebe ostaje ključni izazov. MKCK je spremna da još jednom razmotri, zajedno sa javnim vlastima (npr. vladama donatorima, članovima parlamenta), na koji način države mogu inteligentno investirati u humanitarnu pomoć. Postoji jasna potreba za novim modelim dugoročnjeg finansiranja, koje će pomoći u smanjenju ranjivosti osoba koje su pogodjene dugim i složenim sukobima.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Prepoznati potrebu da se diskusija u vezi sa humanitarnim finansiranjem stavi u nove okvire i da se pomeri izvan ideološke i teorijske podele na humanitarnu i razvojnu pomoć. Pragmatičniji diskurs u vezi sa kratkoročnim i dugorčnim humanitarnim potrebama bi bio prikladniji i pomogao bi da prevaziđe razlikovanje između humanitarnog i razvojnog finansiranja.
- Promovisati potrebu za delotvornim finansiranjem humanitarnih aktivnosti (nemenska sredstva) kako bi se zaštitiše principijalne humanitarne organizacije od ograničavanja aktivnosti koje nameću politički planovi. Sredstva treba da se rasporede na osnovu potreba i u skladu da isključivo humanitarnim planom.
- Podržati održivu humanitarnu akciju u produženim oružanim sukobima koja zadovoljava hitne potrebe neophodne za spašavanje života stanovništva u kriznim situacijama, održavajući minimalni nivo osnovnih usluga i infrastrukture (voda, hrana, zdravstvene ustanove i električna mreža) neophodnih za odgovor na dugoročne potrebe.
- Poboljšati razumevanje humanitarnih izazova sa ciljem boljeg potkrepljivanja odluka u vezi sa budžetima za humanitarne i razvojne aktivnosti (dodeljivanje, odobravanje, povećanja ili rezanje troškova).
- Podsticati parlamentarne rasprave o ključnim humanitarnim pitanjima i tražiti stanovište rukovodstva MKCK o mogućem direktnom i indirektnom uticaju koje će odluke imati na ranjive zajednice u oružanim sukobima i drugima situacijama nasilja.
- Uvažiti ulogu koju kombinovani humanitarno/razvojni pristup ima u sprečavanju poništenja razvojnih dobiti, relevantnost takvog pristupa za poboljšanje situacije ranjivih zajednica kao i u ispunjavanju Ciljeva održivog razvoja.

Deo 3: Tematski pristup

Bolnica Panzi, Bukavu, Demokratska Republika Kongo. Žene žrtve seksualnog nasilja čekaju na konsultaciju sa psihologom. ©ICRC/ Wojtek Lembryk

MHP i terorizam

Kako MHP tretira terorizam?

MHP ne pruža definiciju "terorizma", ali u velikoj meri zabranjuje ona ponašanja u oružanim sukobima koja bi se u doba mira smatrala "terorističkim". To uključuje neselektivne akte nasilja, ciljane napade na civile i civilne objekte, upotrebu "živih štitova", napade na verske objekte i uzimanje talaca. I zaista, temelj MHP-a predstavlja obaveza učesnika u oružanom sukobu da prave razliku između civila i boraca. Osim toga, MHP naročito zabranjuje „[k]olektivne kazne (...) kao i sve mere zastrašivanja ili terorizma“ (član 33 IV Ženevske konvencije), „akte terorizma“ (član 4 Dopunskog protokola II), te akte širenja terora među civilnim stanovništvom. Te odredbe ne zabranjuju legalne napade na vojne ciljeve koji mogu izazvati širenje straha među civilnim stanovništvom, ali zabranjuju napade kojima je cilj terorisanje civila. Gorepomenuti akti mogu predstavljati i ratne zločine koji u svakom slučaju moraju biti krivično procesuirani. Treba istaći da se već pomenuta pravila MHP-a koja zabranjuju napade na civile i civilne objekte primenjuju i u međunarodnim i u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

Teroristički akti mogu se javiti u oružanim sukobima ili u doba mira. Međutim, kako se pravila MHP-a primenjuju samo tokom oružanih sukoba, ona se ne odnose na terorističke akte ili načine na koji države reaguju na ove akte u doba mira. Takvi akti predmet su domaćeg i međunarodnog prava, pre svega prava ljudskih prava. Ipak, ukoliko borba protiv akata terorizma dobije oblik oružanog sukoba (tj. zadovolji kriterijume definicije oružanog sukoba), onda se MHP primenjuje na sve akte počinjene u vezi sa tim oružanim sukobom pa i reakcija države u tom smislu mora biti u saglasnosti sa pravilima MHP-a. Uistinu, države moraju sprečiti i sankcionisati akte terorizma koji predstavljaju ratne zločine, u skladu sa pravilima MHP-a koja ih na to obavezuju.

Stav MKCK-a u vezi sa „ratom protiv terorizma“

Kada se koriste oružane snage, samo su činjenice na terenu relevantne za utvrđivanje pravne kvalifikacije date situacije. Neke situacije mogu se kvalifikovati kao međunarodni oružani sukobi, druge kao nemeđunarodni oružani sukobi, dok pojedini akti nasilja ne moraju nužno zadovoljiti kriterijum definicije oružanog sukoba. MKCK ne stoji na stanovištu da mere i operacije koje se preuzimaju na međunarodnom nivou radi sprečavanja i borbe protiv terorističkih napada, a koje se često označavaju kao „globalni rat protiv terorizma“, uistinu predstavljaju globalni rat. Bazirano na dostupnim činjenicama i primeni MHP-a na te činjenice, MKCK smatra da ni u ovom trenutku, niti poslednjih godina, ne postoji globalni oružani sukob bilo međunarodnog, bilo nemeđunarodnog karaktera. MKCK slučajevima nasilja pristupa na pojedinačnoj osnovi i stoji na stanovištu da se MHP primenjuje samo u situacijama koje zadovoljavaju kriterijume definicije oružanog sukoba. Tamo gde to nije slučaj, primenjuju se druga pravna pravila. Uistinu, MKCK ne deli stav da je međunarodno humanitarno pravo primenjivo van okvira teritorije učesnika u sukobu na način koji bi omogućio targetiranje pojedinaca povezanih s oružanim grupama širom sveta. Pošto je „terorizam“ složen fenomen koji se ne izjednačava, niti je obavezno povezan sa oružanim sukobom, bilo bi adekvatnije govoriti o „višedimenzionalnoj borbi protiv terorizma“.

Uopšteno govoreći, države mogu preduzeti više različitih mera kako bi sprečile i sankcionisale terorističke akte, kao što su prikupljanje obaveštajnih podataka, saradnja policijskih i pravosudnih organa, ekstradicija, krivične sankcije, finansijske istrage, blokiranje sredstava, te vršenje diplomatskog i ekonomskog pritiska na države koje pružaju pomoć osobama osumnjičenim za terorizam. Većina ovih mera ne smatraju se ratnim dejstvima.

Terorizam i humanitarna akcija

Pojedine samoorganizovane naoružane grupe koje učestvuju u nemeđunarodnim oružanim sukobima označene su kao terorističke od strane država, regionalnih organizacija ili Ujedinjenih nacija. Da bi sprečile finansiranje ovakvih grupa, države na unutrašnjem i međunarodnom planu usvajaju pravne akte i politike kojima se kriminalizuje pružanje „podrške“, „usluga“ i/ili „pomoći“ pojedincima ili grupama umešanim u terorizam ili „ciljano poistovećivanje“ sa takvim pojedincima ili grupama. Mada tačan sadržaj i opseg krivičnog dela varira od države do države, većina država usvojila je široku definiciju takvih krivičnih dela koja se onda može tumačiti tako da je primenjiva na svaku humanitarnu aktivnost koja podrazumeva kontakt sa osobama odnosno subjektima povezanim s terorizmom. To ima negativan efekat na humanitarne aktivnosti, potencijalno kriminalizuje određene humanitarne aktere i može otežati finansiranje humanitarnog rada.

Kriminalizovanje humanitarnih aktivnosti je u očiglednoj nesaglasnosti sa mandatom MKCK koji, kako se to konkretno navodi u članu 3 zajedničkom za sve Ženevske konvencije, može da ponudi svoje usluge stranama u nemeđunarodnom sukobu, uključujući i samoorganizovane naoružane grupe. Osim toga, to se kosi sa osnovnim principima delovanja Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, kao što su neutralnost (MKCK i druge komponente Pokreta ne bi bile neutralne ukoliko bi bile obavezne da zauzmu stranu i sprovode aktivnosti u korist samo jedne strane učesnice u oružanom sukobu) i nepristrandost (na primer, MKCK odnosno Nacionalna društva Crvenog krsta i Crvenog polumeseca ne bi bila u mogućnosti da pruže medicinsku pomoć osobama koje su članovi ili su pod kontrolom „terorističke“ samoorganizovane oružane grupe).

Mere koje države usvajaju kako bi kriminalizovale akte terorizma treba da budu definisane tako da ne ugrožavaju humanitarne aktivnosti:

- Trebalo bi da zakonska regulativa koja definiše krivično delo pružanja „materijalne podrške“, „usluga“ i „pomoći“ odnosno „poistovećivanja sa“ osobama i grupama uključenim u terorizam iz opsega takvih krivičnih dela izuzeće aktivnosti koje su isključivo humanitarne i koje se sprovode bez diskriminacije strana.
- Kada države u sporazume o finansiranju dodaju klauzule koje se odnose na borbu protiv terorizma, trebalo bi da ih formulišu tako da one ne nameću ograničenja u pogledu finansiranja humanitarnih organizacija i da obezbeđuju neometan rad neutralnih, nezavisnih i nepristrandih humanitarnih aktera.
- Treba prihvati da mandat MKCK podrazumeva njegov kontakt sa nevladnim naoružanim grupama, te da mere koje sankcionisu takve aktivnosti ili pravna regulativa koja kriminalizuje pružanje „usluga“ ili „podrške“ terorističkim

grupama u najširem smislu, može da ugrozi humanitarnu delatnost MKCK-a u situacijama u kojima se naoružane grupe koje su strana učesnica u nemeđunarodnom oružanom sukobu tretiraju kao „terorističke organizacije“.

Koja je uloga članova parlamenta?

Članovi parlamenta treba da se postaraju da zakonska regulativa njihove države kao i pravila za njeno sprovođenje budu u skladu s normama MHP-a koje se odnose na terorističke akte. Konkretno govoreći, moraju obezbediti da njihova država ima efikasne zakone kojima se kažnjava kršenje MHP-a, uključujući i ratne zločine, te da domaća zakonska regulativa koja reguliše odgovor države na akte terorizma poštuje pravila MHP-a.

Članovi parlamenta takođe treba da se pobrinu za to da antiteroristička zakonska regulativa u njihovoj zemlji bude dovoljno konkretna kako bi se spričilo kriminalizovanje i opstrukcija humanitarnih aktivnosti, te kako bi vlada mogla pružiti odgovarajuću podršku delovanju humanitarnih aktera, uključujući i finansijsku podršku.

Ako zakonska regulativa ne postoji ili nije odgovarajuća, članovi parlamenta treba da preduzmu sve neophodne mere da bi unapredili situaciju, uključujući parlamentarna pitanja upućena vlasti, parlamentarne inicijative i parlamentarne debate u vezi sa sadržinom zakona.

U pogledu mera za borbu protiv terorizma koje nisu zakonodavne prirode, iako odgovornost za usvajanje propisa ima izvršna vlast sa svojim relevantnim ministarstvima, parlamentarci se mogu postaratati za to da preduzete mere budu dovoljne, da budu u skladu s obavezama njihove države prema MHP-u i MPLJP-u, da se redovno revidiraju i, ukoliko je potrebno, ažuriraju.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Postarajte se da se u vašoj državi usvoji antiteroristička zakonska regulativa koja je u saglasnosti sa pravilima MHP-a i MPLJP, naročito kada je reč o kažnjavanju kršenja MHP-a, uključujući akte terorizma koji predstavljaju ratne zločine.
- Postarajte se da antiteroristička regulativa u vašoj zemlji ne ugrožava humanitarne aktivnosti, te da:
  - iz opsega krivičnih dela koja podrazumevaju pružanje „materijalne pomoći“, „usluga“ i „podrške“ ili „poistovećivanja“ sa osobama ili grupama umešanim u akte terorizma, isključe one aktivnosti koje imaju isključivo humanitarni karakter i koje ne prave razliku između aktera;
  - prihvate mandat MKCK-a kada su u pitanju nevladine naoružane grupe i da naročito isključe delovanje MKCK-a iz opsega gore pomenutih krivičnih dela.
- Ako nema zakonske regulative ili je ona nedovoljna, ne oklevajte da:
  - uputite parlamentarno pitanje relevantnim organima vlasti;
  - otpočnete parlamentarnu debatu o potrebi za pružanjem podrške humanitarnim delatnostima i kažnjavanjem akata terorizma koji predstavljaju kršenje MHP-a na način koji je usklađen sa normama MHP-a;

- otočnete parlamentarnu diskusiju o tome šta domaća zakonska regulativa treba da sadrži kada su u pitanju teroristički akti.
- Postarajte se da mere koje preduzima izvršna vlast budu usklađene sa pravilima MHP-a i MPLJP.
- Postarajte se da se humanitarnim organizacijama obezbedi adekvatna podrška. Naročito povedite računa da vlada u vašoj zemlji ne stavlja „anti-terorističke“ klauzule u ugovore o donacijama. Ukoliko takve klauzule postoje, postarajte se da one predvide i neophodne izuzetke kako bi se izbeglo ometanje humanitarnih aktivnosti.
- Ukoliko mere koje preduzima izvršna vlast nisu dovoljne, ne oklevajte da:
  - uputite parlamentarno pitanje vladu;
  - upoznate izvršnu vlast i nadležna ministarstva s pravilima MHP-a koja regulišu akte terorizma;
  - preduzmete sve druge adekvatne mere.
- Ukoliko je potrebno, inicirajte izglasavanje okvirnog zakona koji daje smernice za regulatorne aktivnosti izvršnih vlasti.

Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja tokom oružanih sukoba

Zabrana silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja prema MHP-u

Kroz istoriju, seksualno nasilje je bilo široko rasprostranjeno u oružanim sukobima i često smatrano nezaobilaznom posledicom ratovanja. Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja su i danas prisutan razarajući fenomen sa teškim posledicama po žrtve – žene, muškarce, dečake, devojčice – kao i po njihove porodice i čitava društva. Termin „seksualno nasilje“ se koristi da označi čin seksualne prirode nametnut silom odnosno prisilom kao što je izazivanje straha od nasilja, pritisak, pritvaranje, psihološko ugnjetavanje ili zloupotreba moći, a usmeren protiv svake kategorije žrtve – muškarca, žene, dečaka ili devojčice. Iskorišćavanje atmosfere prisile ili nesposobnosti žrtve da dâ svoj istinski pristanak takođe predstavlja oblik prisile. Seksualno nasilje obuhvata silovanje, seksualno porobljavanje, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju, te sve druge oblike teškog seksualnog nasilja.

Takvi slučajevi su retko usamljeni. Oni čine deo obrasca zlostavljanja i nasilja, koji uključuje ubijanje, regрутацију dece, uništavanje imovine i pljačkanje. Seksualno nasilje se može upotrebiti i kao oblik odmazde, u cilju zastrašivanja ili vid mučenja. Koristi se i sistematski, kao metod ratovanja, u cilju uništenja same strukture društva.

Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja, počinjeni u kontekstu međunarodnog i nemeđunarodnog oružanog sukoba, predstavljaju kršenje MHP-a. U skladu sa obavezom da poštuju i obezbede poštovanje MHP-a, države moraju da spreče i kriminalizuju silovanje i druge oblike seksualnog nasilja u nacionalnim pravnim sistemima. Države takođe imaju obavezu da istražuju i krivično gone ili, ako je

moguće, vrše ekstradiciju počinitelja takvih krivičnih dela, kao i da žrtvama obezbede obeštećenje, te pristup zdravstvenim i pravosudnim ustanovama.

Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja su zabranjeni međunarodnim ugovornim pravom (IV Ženevskom konvencijom i Dopunskim protokolima I i II) i običajnim pravom koje se primenjuje na međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe. Statut MKS ubraja silovanje i neke druge oblike seksualnog nasilja u ratne zločine, ali, kada su ti akti široko rasprostranjeni, sprovedeni na sistematski način i usmereni protiv bio kog dela civilnog stanovništva, svrstava ih u zločine protiv čovečnosti.

Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja mogu predstavljati i druga međunarodna krivična dela. Silovanje obično potпадa pod mučenje, na primer, kada ga svesno počini državni zvaničnik kako bi iznudio priznanje žrtve.

Seksualno nasilje može takođe predstavljati akt genocida kada se, na primer, nametne kao mera s ciljem sprečavanja rađanja dece unutar određene grupe, a putem seksualnog sakaćenja ili sterilizacije. Silovanje takođe može predstavljati meru čiji je cilj sprečavanje rađanja dece kao, na primer, u partijarhalnim društvima kada se žena izloži namernoj trudnoći s muškarcem iz druge etničke grupe kako bi rodila dete koje, u skladu s tim, neće pripadati etničkoj grupi majke.

Države treba da preduzmu sve mere kako bi njihovim nacionalnim zakonodavstvom zagarantovale zabranu silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja. Kada akt silovanja ili neki drugi oblik seksualnog nasilja predstavlja tešku povredu Ženevskih konvencija ili Dopunskog protokola I (kao što je mučenje, nehumano postupanje ili namerno izazivanje teške patnje odnosno teške povrede tela ili zdravlja), trebalo bi da članovi parlamenta zahtevaju sprovođenje istrage i krivično gonjenje počinilaca kako to i nalaže sistem koji se odnosi na teške povrede. Nadalje, prema praktičnoj primeni MHP-a, teške povrede MHP-a u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima predstavljaju ratne zločine na osnovu kojih zemlje potpisnice četiri Ženevske konvencije imaju pravo da primene univerzalnu nadležnost. Zato članovi parlamenta treba da zahtevaju primenu pomenute nadležnosti.

Koja je uloga članova parlamenta?

Kako bi obezbedile poštovanje MHP-a u skladu sa svojim međunarodnopravnim obavezama, države treba da šire informacije u vezi sa MHP-om, uključujući i zabranu silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja. Članovi parlamenta moraju imati učešća u ovom procesu. Širenje informacija treba da bude zastupljeno kako za vreme mira, tako i u doba rata, i treba da dosegne makar do vojnog osoblja, državnih službenika i organa za sprovođenje zakona. Temu zabrane silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja treba uključiti u vojne obuke, kao i vojne i policijske priručnike ili tome slično. Važno je da žrtve silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja imaju pristup službama za zdravstvenu, psihosocijalnu i psihološku pomoći i podršku. Usvajanjem različitih mera, članovi parlamenta treba da obezbede nesmetan rad ovih službi, uz poštovanje principa medicinske tajne. Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja su hitni medicinski slučajevi koji mogu ostaviti ozbiljne fizičke i psihološke posledice po žrtve. Zato je

ključno da žrtve imaju nesmetan i pravovremen pristup kvalitetnoj i nepristrasnoj zdravstvenoj službi u roku od 72 sata kako bi se, na primer, smanjio rizik od infekcija.

Članovi parlamenta takođe treba da se postaraju da se žrtvama obezbedi ekonomski pomoć kako bi hitno zadovoljile svoje osnovne potrebe, s obzirom na to da silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja mogu imati razarajuće posledice po živote žrtava, uključujući i njihovu sposobnost da zarađuju za život i da se izdržavaju.

Članovi parlamenta treba da omoguće žrtvama silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja da traže pravdu bez ikakvih štetnih posledica po njih. Žrtvama treba da su lako dostupni advokati i treba da im bude omogućeno besplatno pokretanje postupka, u idealnom slučaju, ili, ako to nije moguće, uz razumne troškove. Organi koji primenjuju zakone, sudije i tužioci treba da budu adekvatno obučeni i senzibilisani za specifičnu ranjivost žrtava silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja.

Članovi parlamenta treba da se pobrinu da se žrtvama obezbede mere zaštite kao što su sudske rasprave bez prisustva javnosti ili davanje pismenog iskaza, uz osiguravanje pravičnog suđenja i odgovarajućeg postupka. I prema MHP-u i prema MPLJP-u, u zavisnosti od toga šta je primenjivo, žrtvama se mora osigurati i obeštećenje.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Postarajte se da silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja budu zabranjeni nacionalnim zakonodavstvom u vašoj zemlji.
- Postarajte se da domaća zakonska regulativa obezbeđuje uslove za efikasnu istragu i etičko dokumentovanje seksualnog nasilja kako bi se počinioци priveli pravdi, a žrtvama obezbedio pravičan postupak.
- Postarajte se za širenje informacija o MHP-u, uključujući i zabranu silovanja i seksualnog nasilja, u vašoj zemlji.
- Postarajte se da domaće zakonodavstvo zahteva da organi za sprovođenje zakona, sudije i tužioci budu adekvatno obučeni i senzibilisani za specifičnu ranjivost žrtava silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja.
- Postarajte se da se na nacionalnom nivou sprovedu mere kojima se obezbeđuje efikasna zaštita i pomoć žrtvama silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja. Te mere treba da osiguraju:
  - nesmetan pristup službama za zdravstvenu, psihosocijalnu i psihološku pomoć i podršku, uz poštovanje principa medicinske tajne;
  - zaštitu od silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja uz obezbeđivanje lične i opšte bezbednosti;
  - da se žrtvama učine dostupnim socio-ekonomski pomoć i programi obeštećenja;
  - da žrtve silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja mogu da potraže pravdu bez štetnih posledica po njih same.

Za više informacija o seksualnom nasilju u oružanim sukobima, videti:

MKCK, „Sprečavanje i krivično kažnjavanje silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja u oružanom sukobu“ (*Prevention and criminal repression of rape and other forms of sexual violence during armed conflicts*), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/document/prevention-and-criminal-repression-rape-and-other-forms-sexual-violence-during-armed>

MKCK, „Pitanja i odgovori: seksualno nasilje u oružanom sukobu“ (*Q&A: sexual violence in armed conflict*), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/document/sexual-violence-armed-conflict-questions-and-answers>

Zaštita pružanja zdravstvene pomoći tokom oružanih sukoba

Pravni standardi zaštite pružanja zdravstvenih usluga

Tokom oružanih sukoba, MHP propisuje pravila zaštite pristupa zdravstvenoj zaštiti. Ta pravila obavezuju države i samoorganizovane oružane grupe. U situacijama koje ne zadovoljavaju definiciju oružanog sukoba, primenjuje se samo MPLJP i nacionalno zakonodavstvo. U principu, MPLJP primenjuje se u svim situacijama, iako države mogu odlučiti da ga se ne pridržavaju u potpunosti.

Nasilje – kako stvarno, tako i pretrje nasiljem – upereno ka zdravstvenim radnicima, objektima i transportnim sredstvima veoma je rasprostranjeno tokom oružanih sukoba i pogađa pojedince, porodice i čitave zajednice. U pogledu potencijalnog broja ljudi koje takva situacija pogađa i njenih efekata na hronične i akutne potrebe, to je verovatno jedan od najozbiljnijih problema kojim međunarodna zajednica mora da se pozabavi.

U skladu sa MPLJP, države potpisnice relevantnih međunarodnih ugovora u svim situacijama (tj. u doba mira, kao i tokom oružanog sukoba) imaju obavezu obezbeđivanja funkcionalnog zdravstvenog sistema. One takođe moraju da obezbede pristup osnovnim zdravstvenim ustanovama, dobrima i uslugama, pristup osnovnim namirnicama, utočištu, smeštaju i higijeni, kao i snabdevanje bezbednom pićem vodom i osnovnim lekovima. U tom pogledu, države moraju da poštuju principe nediskriminacije i jednakog pristupa. Države moraju i da usvoje i sprovedu strategije javnog zdravlja. Slične odredbe, koje od država zahtevaju da za stanovništvo obezbede snabdevanje hranom i lekovima, postoje i u MHP-u.

Iako i MHP i MPLJP dozvoljavaju državama da svoje obaveze ispunjavaju u skladu sa resursima koje poseduju, nedostatak resursa sam po sebi ne opravdava nečinjenje. Kada su resursi ekstremno ograničeni, države treba da usvoje ekonomične programe usmerene na najugroženije i najmarginalizovani delove stanovništva.

Ranjenici, bolesnici i zdravstveni radnici ne smeju biti meta napada, proizvoljnog ubijanja, niti zlostavljanja. Prema MHP-u, sve strane u oružanom sukobu imaju osnovnu obavezu da ranjenicima i bolesnicima obezbede medicinsku negu i staranje koliko god je to moguće, bez diskriminacije i u najkraćem mogućem roku.

U skladu s tim, medicinska nega i pažnja mora se pružiti bez obzira na to kojoj strani ranjeno, odnosno bolesno lice, pripada i bez obzira na njegovu rasu, veru, političko opredeljenje ili neki drugi sličan kriterijum. Razlika se može praviti isključivo na zdravstvenoj osnovi. Najzad, nikome ne sme biti uskraćena zdravstvena pomoć.

Konkretna zaštita koju MHP propisuje u odnosu na zdravstvene radnike, objekte i transportna sredstva proizlazi iz osnovne obaveze poštovanja, zaštite, prihvatanja i brige za ranjenike i bolesnike. Tako na primer, s obzirom na to da obaveza pružanja adekvatne nege ranjenicima i bolesnicima uključuje i njihovo prenošenje do medicinskog objekta ili dozvoljavanje njihovog transporta do mesta gde bi bili adekvatno zbrinuti, proizvoljne mere koje bi ugrozile njihov pristup zdravstvenom zbrinjavanju krše ovu obavezu.

Zdravstveni radnici, objekti i transportna sredstva – bilo vojna, bilo civilna, angažovani isključivo u humanitarne svrhe, ne smeju biti meta napada ili oštećenja, niti im se sme naškoditi na bilo koji način. Tako su, na osnovu obaveze poštovanja i zaštite, za vreme trajanja neprijateljstava zabranjeni napadi usmereni na ova lica, objekte i transportna sredstva, kao i neselektivni napadi koji ih ugrožavaju. Takođe su zabranjeni napadi za koje se može očekivati da će izazvati prekomernu usputnu štetu zdravstvenim radnicima, objektima i transportnim sredstvima, a u odnosu na neposrednu i konkretnu vojnu prednost koja se očekuje. Države potpisnice ugovora iz domena MHP-a u obavezi su da sprečavaju i kažnjavaju takve napade na zaštićena lica i objekte.

Pristup medicinskim objektima i vozilima se ne sme namerno ograničavati, a uskraćivanje pristupa mora se izbegavati u najvećoj mogućoj meri. Prema MHP-u, obaveza poštovanja zdravstvenih radnika, objekata i transportnih sredstava koji su angažovani isključivo u medicinske svrhe takođe znači da njihove aktivnosti neće biti bespotrebno ograničavane, što upućuje i na zabranu proizvoljnog onemogućavanja prolaza medicinskog osoblja i sredstava.

Konačno, države moraju osigurati i sprovođenje i informisanje o međunarodnim normama i propisima koji uređuju upotrebu znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala u cilju zaštite i označavanja, uključujući i pravila o sprečavanju i kažnjavanju zloupotrebe pomenutih znakova.

Koja je uloga članova parlamenta?

Većina država uvrstila je pravo na zdravstvenu zaštitu u ustavna prava i usvojila je zakonsku regulativu kojom reguliše pristup sistemu zdravstvene zaštite, propise koji uređuju sistem zdravstvene zaštite, te relevantne zakone odnosno akte koji se primenjuju u specifičnim situacijama kao što su prirodne nepogode i druge vanredne situacije. Ipak, u većini slučajeva zakonski okviri ne utvrđuju opseg njihove primene s obzirom na to da ne spominju eksplicitno stanja oružanih sukoba i drugih vanrednih situacija, pa su zato prilično opštег karaktera.

Zato članovi parlamenta treba da odgiraju ključnu ulogu u predlaganju amandmana na postojeća zakonska rešenja, podnošenju predloga zakona i upućivanju parlamentarnih pitanja vladu u pogledu neometanog pružanja zdravstvene zaštite u situacijama oružanog sukoba i drugim vanrednim situacijama. U daljem tekstu opisuju se različite mere u kojima članovi parlamenta mogu učestvovati.

Pravne i regulatorne mере treba da budu sprovedene ne samo u cilju zaštite znakova u skladu sa Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima nego i u cilju zaštite ranjenika i bolesnika, zdravstvenih radnika, objekata i vozila zdravstvene zaštite na nacionalnom nivou.

Kada je reč o upotrebi znakova raspoznavanja zaštićenih Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima, država je odgovorna za odobravanje upotrebe znakova crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala, te za sprečavanje njihove zloupotrebe i nepropisne upotrebe. Država mora regulisati njihovo korišćenje u skladu sa Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima. Zato države moraju sprovoditi međunarodne sporazume i propise koji uređuju upotrebu pomenutih znakova u svrhe zaštite i označavanja, ali i promovisati takve zakone i propise. Države takođe moraju pojačati mere čiji je cilj kontrola kako korišćenja znakova tako i mehanizama osmišljenih da bi se sprečila njihova zloupotreba. Konačno, potrebno je da države preduzmu konkretne mере kako bi sprečile nepropisno korišćenje znakova od strane oružanih snaga.

Trebalo bi da članovi parlamenta obezbede preduzimanje svih neophodnih mera vezanih za upotrebu pomenutih znakova.

Kontrolna lista za članove parlamenta

Ranjenici i bolesnici, zdravstveni radnici, objekti i transportna vozila

- Podstaknite relevantne domaće institucije da uspostave sistem za sakupljanje informacija o primerima nasilja nad zdravstvenim radnicima, objektima, transportnim sredstvima i pacijentima.
- Tražite od organa izvršne vlasti i od drugih članova parlamenta da uvrste pravo na zdravstvenu zaštitu u korpus ustavnih prava.
- Postarajte se da krivično i upravno pravo kažnjavaju povrede pravila međunarodnog prava koje se odnose na zdravstvenu zaštitu, te da postoje adekvatne kazne za sve slučaje napada ili nasilja nad zdravstvenim radnicima.
- Postarajte se da se na državnom nivou sprovode mере koje obezbeđuju efikasan sistem utvrđivanja individualne krivične odgovornosti i kažnjavanja zločina protiv ranjenika i bolesnika, zdravstvenih radnika, objekata i transportnih sredstava.
- Postarajte se da se prema domaćem zakonodavstvu zahteva ispravna identifikacija medicinskog osoblja, a pre svega nošenje:
  - traka na ruci koje medicinsko osoblje identificuje kao takvo;
  - posebnih identifikacionih pločica na kojima je vidljiv odgovarajući znak.
- Postarajte se da domaće zakonodavstvo predviđa usklađenost sa pavilima MHP-a kada je u pitanju nacionalna infrastruktura, te da su:
  - medicinske zone i objekti utvrđeni kao takvi i obeleženi odgovarajućim znakom, da su smešteni u oblastima u kojima ne postoji rizik od ugrožavanja vojnim operacijama i da je njihova infrastruktura adekvatno opremljena;

- plovila, koja će imati funkciju sanitetskih plovila u doba oružanog sukoba, označena kao takva;
- sanitetski vazduhoplovi propisno označeni;
- vozila hitne pomoći i bolnice obeleženi odgovarajućim znakom.
- Tražite od organa izvršne vlasti i od drugih članova parlamenta da sprovedu mere koje osiguravaju informisanost oružanih i bezbednosnih snaga, državnih službenika, zdravstvenih radnika i stanovništva uopšte u vezi sa pravilima MHP-a i odgovarajućim domaćim zakonskim okvirom.

Znakovi raspoznavanja (videti „Koje praktične mere mogu preduzeti članovi parlamenta kako bi osigurali primenu MHP-a na nacionalnom nivou?“)

- Postarajte se da se na državnom nivou usvoje mere, pre svega zakonske mere, kojima se: određuje i reguliše upotreba znakova raspoznavanja zaštićenih Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima, a koji su prihvaćeni i zaštićeni od strane države; utvrđuje koja državna tela su nadležna za regulisanje i sprovođenje nadzora nad upotrebotm znakova raspoznavanja; određuje koji entiteti imaju pravo da koriste znakove raspoznavanja; identifikuju slučajevi njihovog korišćenja za koje je potrebna dozvola.
- Postarajte se da se usvoji domaća zakonska regulativa koja u svako doba zabranjuje i propisuje kažnjavanje neovlašćene upotrebe znakova raspoznavanja i njihovih naziva u lične ili komercijalne svrhe, te zabranjuje imitacije ili rešenja koja mogu biti pogrešno identifikovana kao znaci raspoznavanja.
- Postarajte se da kvalifikovano osoblje i pravni savetnici u oružanim snagama budu informisani o primeni MHP-a i MPLJP.
- Ako mere koje preduzimaju organi izvršne vlasti nisu dovoljne, ne oklevajte da:
  - uputite parlamentarna pitanja vladi;
  - pokrenete parlamentarnu raspravu;
  - potražite podršku javnosti;
  - stupite u kontakt sa organima izvršne vlasti i relevantnim ministarstvima u cilju ubrzavanja adaptacije odgovarajuće infrastrukture;
  - preduzmete sve druge potrebne mere.
- Ukoliko je potrebno, organizujte glasanje o okvirnom zakonu koji daje smernice za preduzimanje regulatornih mera na planu zaštite zdravstvenih službi, pre svega tokom sukoba, od strane izvršne vlasti.
- Postarajte se da se odobre dovoljna sredstva za sve delatnosti koje podrazumevaju troškove.
- Postarajte se da se, i u vreme sukoba, mere koje su usvojene u cilju uspešnog sprovođenja pravila MHP-a, strogo poštuju.

Za više informacija u vezi sa sprovođenjem mera kojima se obezbeđuje zaštita rada zdravstvenih službi tokom oružanog sukoba i drugih vanrednih situacija na nacionalnom nivou, videti:

MKCK, „Primena pravila koja štite pružanje zdravstvene zaštite u oružanom sukobu i drugim vanrednim situacijama: vodič“, Aneks XIX Vodiča za domaću primenu MHP-a (*The implementation of rules protecting the provision of health care in armed conflict and other emergencies: A guidance tool, Annex XIX of the guide Domestic implementation of IHL*), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/document/implementation-rules-protecting-provision-health-care-armed-conflicts-and-other-emergencies>

MKCK, „Domaći normativni okviri za pružanje zdravstvene zaštite“ (*Domestic normative frameworks for the protection of health care*), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/publication/4215-domestic-normative-frameworks-protection-health-care>

MKCK, „Poštovanje i zaštita prava na zdravstvenu zaštitu u oružanom sukobu i situacijama koje nisu obuhvaćene međunarodnim humanitarnim pravom“ (*Respecting and protecting health care in armed conflicts and in situations not covered by international humanitarian law*), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/document/respecting-and-protecting-health-care-armed-conflicts-and-situations-not-covered>

MKCK, „Zaštita znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala“ (*The protection of the red cross, red crescent and red crystal emblems*), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/document/protection-red-cross-red-crescent-and-red-crystal-emblems-factsheet>

MHP i izazovi novih tehnologija

Poslednjih godina, čitav niz novih tehnologija pojavio se na modernim bojištima, otvarajući vrata za pojavu novih sredstava i metoda ratovanja, kakvi su sajber napadi, naoružane bespilotne letilice i roboti (sa autonomnim oružjem). Iako se MHP nesumnjivo odnosi i na njih, primena postojećih pravnih normi na nove tehnologije postavlja nove izazove u pogledu poštovanja tih propisa.

Pravna regulacija novih sredstava i metoda ratovanja

U skladu sa članom 36 Dopunskog protokola I, svaka država potpisnica mora da proceni da li bi upotreba nekog novog oružja ili metoda ratovanja koje ona proučava, razvija ili usvaja mogla, u određenim ili svim okolnostima, da bude zabranjena međunarodnim pravom, uključujući i MHP. Ova obaveza odnosi se na sva nova oružja, kao i načine na koje će se ona koristiti. To je takođe naročito važno uzimajući u obzir brzi razvoj novih tehnologija ratovanja, pre svega onih koji se baziraju na informacionim tehnologijama i robotici.

Član 36 ima za cilj da spreči upotrebu oružja koja bi bila u suprotnosti sa međunarodnim pravom u svim okolnostima i da ograniči upotrebu oružja koja bi se kosila sa pravilima međunarodnog prava u određenim okolnostima, utvrđujući njihovu legalnost pre nego što takva oružja budu razvijena, nabavljena ili na neki drugi način uvrštena u arsenal date države.

Član 82 Dopunskog protokola I nadopunjuje član 36 i zahteva prisustvo pravnih stručnjaka koji bi u svakom trenutku mogli da posavetuju vojne komandante u vezi sa MHP-om, kao i „odgovarajućim uputstvima koja treba da se daju oružanim snagama o tom pitanju“.

Ispitivanje legalnosti novog oružja, uključujući nove tehnologije ratovanja, je u interesu država bez obzira na to da li su one potpisnice Dopunskog protokola I. Pravno savetovanje je kritična i gotovo neophodna mera koja državama omogućava da ispoštuju pravila MHP-a tako što će njihove oružane snage biti u stanju da učestvuju u neprijateljstvima u skladu sa njihovim međunarodnim obavezama. Takav pristup takođe može da osigura da se nova oružja ne koriste preuranjeno u uslovima u kojima poštovanje MHP-a ne može biti zagarantovano.

Za više informacija o tome kako države mogu da uspostave ili unaprede procedure kojima se utvrđuje legalnost novih oružja i metoda ratovanja u skladu sa članom 36 Dopunskog protokola I uz Ženevske konvencije videti „Vodič za pravnu procenu novog naoružanja: mere za primenu člana 36 Dopunskog protokola I iz 1977. godine“ (*A guide to the legal review of new weapons, means and methods of warfare: measures to implement article 36 of additional protocol I of 1977*), dostupno na: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0902.htm>.

Sajber ratovanje

Ne postoji konačna definicija pojma „sajber ratovanje“ koje različiti ljudi koriste da označe različite stvari. Termin sajber ratovanje se ovde koristi da označi operacije usmerene na računar ili računarski sistem putem toka podataka kada one predstavljaju sredstvo ili metodu ratovanja u kontekstu oružanog sukoba onako kako je definisan u okviru MHP-a.

Do danas, sajber ratovanje srećom nije imalo katastrofalnih humanitarnih posledica. Međutim, ako bi državni računari ili računarske mreže bili meta napada, neovlašćenog pristupa ili blokade, civilima bi mogao biti uskraćen pristup osnovnim sredstvima za život, kao što su piјača voda, zdravstvena zaštita i struja. Iako vojni potencijal sajber ratovanja još nije u potpunosti jasan, čini se da su sajber napadi na infrastrukturu, koja je osnova dobrobiti građana, ili čak i na sisteme transporta, brane ili nuklearne elektrane tehnički izvodljivi. Takvi napadi bi mogli imati dalekosežne posledice po dobrobit, zdravlje i život stotina hiljada ljudi.

Štaviše, imajući u vidu međuzavisne veze unutar sajber prostora, moguće je da strana koja napada nije u stanju da prilikom napada pravi razliku između vojnih i civilnih računarskih sistema. Zapravo bi moglo biti nemoguće usmeriti napad isključivo na vojne računarske mreže. Takođe, teško bi se mogle proceniti posledice po civilne mreže u slučaju napada na vojne mreže.

Međupovezanost vojnih i civilnih računarskih mreža predstavlja značajan praktičan izazov u smislu zaštite civila od opsasnosti sajber ratovanja. Taj izazov naglašava koliko je važno za države koje razvijaju ili nabavljaju kapacitete za sajber ratovanje – bilo za ofanzivne, bilo za defanzivne svrhe – da provere njihovu zakonitost u ovirima MHP-a. Uistinu, činjenica da upotreba određenog vojnog instrumenta nije izričito regulisana ne znači da on može biti korišćen bez ikakvih ograničenja. Kao i svaka

druga nova tehnologija koja se koristi kao sredstvo ili metod ratovanja, sajber ratovanje je podložno ograničenjima unutar MHP-a, naročito principom zabrane usmeravanja napada na civilne objekte i zabrane nediskriminativnih i neproporcionalnih napada. To ne znači da ne treba dalje razrađivati zakone uporedo sa daljim razvojem tehnologija i boljim razumevanjem njihovog humanitarnog uticaja. O tome će odlučivati same države.

Autonomno oružje

Tokom proteklih 15 godina, došlo je do naglog napretka u razvoju i korišćenju robotičkih sistema od strane oružanih snaga. Tu spadaju različiti naoružani i samoupravljački sistemi koji operišu u vazduhu, na zemlji i u vodi (na površini ili ispod nje). Iako je postepeni porast sofisticiranosti vojne mašinerije i fizičke distance među vojnicima na bojištu fenomen star koliko i sam rat, skorašnji razvoj robotike i računarstva, kombinovan sa vojnim operativnim zahtevima, povećava izglede umanjenja ili opštег uklanjanja direktnе ljudske kontrole nad oružanim sistemima i upotreboti sile.

Ne postoji međunarodno prihvaćena definicija autonomnih oružanih sistema,¹⁰ ali više predloženih definicija uključuje pojam oružanog sistema koji može samostalno da bira i napada mete. Na toj osnovi, MKCK predlaže da se „autonomni oružani sistem“ koristi kao krovni termin koji obuhvata sve tipove oružanih sistema, bilo da deluju u vazduhu, na kopnu ili moru, i imaju autonomiju u „ključnim funkcijama“, što će reći oružje koje može da bira (tj. traži ili detektuje, identifikuje i prati) i napada (tj. presreće, primenjuje silu, neutrališe, nanosi štetu ili uništava) ciljeve bez učešća čoveka. Nakon početne aktivacije, sam oružani sistem, uz pomoć senzora, programiranja i oružja, sprovodi ciljanje i druge aktivnosti kojima inače direktno upravlja čovek.

S obzirom na trenutni i očekivani razvoj u oblasti robotičkih tehnologija, obezbediti usklađenost korišćenja autonomnih oružanih sistema sa MHP-om predstavlja svojevrstan tehnološki izazov. To će naročito biti slučaj ukoliko se ovom oružju dodele složeniji zadaci i ako se primeni u dinamičnjem okruženju. Tu bi glavni izazov bila sposobnost ovakvog oružanog sistema da samostalno pravi razliku između vojnih i civilnih ciljeva, boraca i civila, kao i aktivnih boraca i lica hors de combat. Sledеći izazov bi bio utvrđivanje da li takvo oružje može biti programirano da detektuje i procenjuje brojne kontekstualne faktore i varijable potrebne da se utvrdi da li bi se moglo očekivati da će napad izazvati prekomerne nenamerne civilne gubitke i/ili štetu po civilne objekte ili i jedno i drugo, u odnosu na očekivanu konkretnu i direktnu vojnu prednost, u skladu sa principom proporcionalnosti. Isto tako, značajnim izazovom se smatra mogućnost da se oružje programira tako da se otkaže ili obustavi napad u slučaju da postane jasno da nije u pitanju vojna meta ili da je meta pod specijalnom zaštitom ili da bi napad mogao da prekrši princip proporcionalnosti, zahtevan pravilima o merama predostrožnosti u napadu.

Zato za autonomne oružane sisteme koji se nameravaju koristiti u situacijama u kojima je susret sa zaštićenim licima ili objektima vrlo verovatan, postoji ozbiljna sumnja u

¹⁰ Terminologija koja se koristi za opis takvih sistema obuhvata "smrtonosne autonomne oružane sisteme (LAWS)", "smrtonosne autonomne robote (LAR)", te "robote ubice".

vezi sa tehničkom mogućnošću programiranja oružja koje treba da sprovodi složene, kontekstualno-uslovljene procene koje su zahtevane MHP-om i principima distinkcije, proporcionalnosti i predostrožnosti u napadu. To su inherentno kvalitativne procene koje će i u budućnosti zahtevati ljudsko zaključivanje i procenu.

Uzimajući u obzir ove izazove, mogućnost razvijanja i upotrebe autonomnih oružanih sistema koji su usklađeni sa normama MHP-a, izuzev u najkonkretnijim scenarijima i najjednostavnijim uslovima, daleko je od izvesne, makar u doglednoj budućnosti. U tom pogledu, čini se izvesnim da će i u budućnosti biti potrebna sveopšta ljudska kontrola i nadzor nad odabirom ciljeva i sprovođenjem napada kako bi se obezbedilo poštovanje pravila MHP-a. Vrsta i stepen ljudske kontrole i nadzora potreban da bi se obezbedila uskladenost autonomnog oružanog sistema sa pravilima MHP-a zavisiće od nekoliko faktora, uključujući vrstu sistema, zadatke koje treba da izvršava, okruženje u kome treba da se koristi, i tipove ciljeva koje je programiran da napada.

Nevezano za MHP, osnovno pitanje u srži rasprave u vezi sa autonomnim oružanim sistemima jeste da li bi principi ljudskosti i javne savesti dozvolili mašinama da donose odluke o životu i smrti oružanim sukobima bez ljudske intervencije. Rasprave između država, eksperata, civilnog društva i javnosti tokom poslednjih godina su pokazale da postoji osećaj duboke nelagode u vezi sa idejom korišćenja sile koje ne bi bilo pod kontrolom čoveka.

Dronovi

Mora se praviti razlika između autonomnog oružja i dronova - takođe poznatih kao bespilotne letilice (UAV) ili daljinski upravljane bespilotne letilice (RPA) – koji predstavljaju oružje s daljinskim upravljanjem. Dronovima tipično upravlja i kontroliše ih posada koja se nalazi van zone sukoba. Za dronove koji se trenutno koriste potrebnii su ljudski operateri koji vrše odabir ciljeva te aktiviraju dronove, usmeravaju ih i pokreću paljbu iz te vrste oružja.

Upotreba dronova otvorila je čitav niz pitanja i rasprava. Zagovornici njihove upotrebe tvrde da su napadi dronovima precizniji, te da to rezultira manjim brojem žrtava i uzrokuje manje štete. Međutim, takođe se ističe da su u mnogim napadima dronovima greškom ginuli ili ranjavani civili. To je pitanje predmet debate koja se trenutno vodi usled, između ostalog, nedostatka informacija o posledicama mnogih napada dronovima. Nadalje, potencijalni psihološki efekat dronova predstavlja razlog za zabrinutost iz perspektive mnogih humanitarnih organizacija, uključujući i MKCK. Koji je nivo stresa koji dronovi izazivaju? Koje su posledice njihovog stalnog prisustva na nebu po mentalno zdravlje ljudi koji žive pod tim vazdušnim prostorom? Nažalost, informacije iz prve ruke nisu uvek dostupne, naročito kada se dronovi koriste u područjima gde je usled bezbednosnih razloga veoma teško izvršiti nezavisnu i detaljniju procenu njihovog uticaja.

Prema pravilima MHP-a, ne postoji izričita zabrana daljinskih upravljenih bespilotnih letilica. Kao u slučaju borbenih aviona sa ljudskom posadom, i njihovu upotrebu regulišu pravila ratovanja, te nema ništa svojstveno samo dronovima što bi onemogućilo primenu tih pravila na upotrebu dronova u oružanom sukobu. Odgovornost za usaglašavanje sa pravilima MHP-a počiva na onima koji upravljuju

dronom, njihovim komandantima i strani u sukobu kojoj dron pripada. Nasuprot tome, čini se da je upotreba dronova od strane organa reda dozvoljena samo u izuzetnim okolnostima, s obzirom na striktna ograničenja u pogledu upotrebe sile koja nameće okvir za sprovođenje policijskih aktivnosti.

Koja je uloga članova parlamenta?

Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije ne definiše kako treba sprovoditi procenu novih oružja i metoda ratovanja. Prema tome, svaka strana ugovornica je odgovorna za usvajanje neophodnih upravnih, regulatornih i drugih mera. Za koji god mehanizam procene da se odluče, države treba da usvoje multidisciplinarni pristup koji u obzir uzima, u skladu sa situacijom, savete vojnih, pravnih, medicinskih, naučnih stručnjaka, kao i stručnjaka u oblasti zaštite životne sredine. Procenu je potrebno svestri u najranijoj mogućoj fazi, na primer kada se novo oružje ili metod ratovanja izučava i razvija. U svakom slučaju procenu treba svestri pre nego što se oružje ili metod ratovanja upotrebi.

U državama koje imaju Komisiju za MHP, članovi parlamenta bi mogli da tu komisiju podstaknu da podrži usvajanje državnih procedura za procenu (videti „Kakva je uloga članova parlamenta u podsticanju nacionalne primene MHP-a?“ u Delu 2).

Važna proceduralna pitanja koja treba razmotriti prilikom uspostavljanja mehanizma za procenu odnose se na nacionalno telo koje treba da bude odgovorno za procenu, učesnike u procesu procene, fazu u razvojnom procesu u okviru koje je potrebno otpočeti procenu, kao i procedure odlučivanja i vođenja evidencije. Usvajanje formalne procedure podrazumeva uspostavljanje stalnog mehanizma koji je moguće upotrebiti za procenu novog oružja kad god je u toku izučavanje, razvoj, nabavka ili preuzimanje takvog oružja.

Vladino telo nadležno za izučavanje, razvoj, nabavku ili preuzimanje novih oružja, obično Ministarstvo odbrane ili njegov ekvivalent, može uspostaviti organ za procenu, koji bi potom i odgovarao za svoj rad istom tom telu. Druga opcija je da mehanizam za procenu uspostavi sama vlada, a da ga sprovodi neko međuresorno telo. Ko god da uspostavlja ovaj mehanizam, treba da povede računa da organ za procenu ima dovoljno kapaciteta da sprovodi svoja zaduženja na nezavisan način, u skladu sa propisima i na osnovu relevantne ekspertize. Članovi parlamenta mogu da upućuju predloge i zahteve kako bi se obezbedilo da procena bude valjana u smislu kvaliteta i kredibiliteta. Oni takođe mogu da igraju važnu ulogu kada je u pitanju puno usaglašavanje oružja koje se procenjuje sa pravilima MHP-a, tako što će insistirati na multidisciplinarnom pristupu proceni. To podrazumeva uključivanje mišljenja vojnih, pravnih, medicinskih eksperata, kao i eksperata za robotiku, informatičke tehnologije i zaštitu životne sredine.

Članovi parlamenta takođe treba da se pobrinu da organi izvršne vlasti pokreću procenu u najranijoj mogućoj fazi, kao na primer kada se novo oružje i metode ratovanja proučavaju ili razvijaju ili kada se nabavljaju ili preuzimaju (u svakom slučaju, pre njihove upotrebe).

Odgovornost za sprovođenje procene može biti poverena specijalnom telu ili komisiji sastavljenoj od stalnih predstavnika relevantnih sektora i odeljenja. Članovi parlamenta

treba da učestvuju u radu komisija i tela zaduženih za postupak procene novih oružja. Bez obzira na to da li je procenjivač pojedinac ili komisija, mora da ima odgovarajuće kapacitete, pre svega detaljno poznavanje materije i potpuno razumevanje MHP-a.

Od svake instance zadužene za izučavanje, razvijanje, nabavku ili preuzimanje oružja treba zahtevati da predmet svog rada podnesu na procenu nadležnom organu u svim prethodno naznačenim fazama. To može biti učinjeno, na primer, putem notifikacije ili zahteva za savetodavnim mišljenjem ili procenom. Pored toga, samo telo za procenu treba da ima ovlašćenje da samoinicijativno vrši procene.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Upoznajte se sa tim u kojoj meri je nacionalna infrastruktura prilagođena usaglašavanju sa normama MHP-a tako što ćete se postarat da se:
  - usvoji procedura koja će osigurati da svako novo oružje koje je u upotrebi bude u saglasnosti sa normama MHP-a;
  - procedura za procenu novog oružja oslanja na savete kvalifikovanih pravnih savetnika u oblasti MHP-a, kao i multidisciplinarnog tima eksperata.
- Postarajte se da institucije i tela zadužena za razvoj i nabavku novih oružja, šalju nova oružja na procenu u skladu sa ustanovljenim procerurama.
- Postarajte se da kvalifikovano osoblje i pravni savetnici u oružanim snagama budu obučeni za primenu MHP-a, naročito u vezi sa pravilima koja se odnose na razvoj i upotrebu novih oružja i metoda ratovanja.
- Ukoliko ne postoji telo za procenu ili ako ono ne radi posao kako bi trebalo ili ako nema adekvatno savetovanje, ne oklevajte da:
  - postavite parlamentarno pitanje vladu;
  - stupite u kontakt sa organima izvršne vlasti kako biste ubrzali promene u tom smislu;
  - preduzmete bilo koju drugu odgovarajuću meru.
- Ako je potrebno, pokrenite postupak za izglasavanje okvirnog zakona koji daje smernice za regulatorne aktivnosti izvršne vlasti.
- Postarajte se da se odobre odgovarajuća sredstva za sve mere koje uključuju određene troškove.
- U slučaju sukoba, postarajte se da mere usvojene u cilju adekvatnog sprovođenja MHP-a, nastave da se strogo primenjuju.

Više informacija o MHP-u i novim tehnologijama dostupne su na <https://www.icrc.org/en/war-and-law/weapons/ihl-and-new-technologies>.

Možete pogledati i:

izdanje pod nazivom „Nove tehnologije i ratovanje“ (*The New technologies and warfare*) MKCK-ovog časopisa International Review of the Red Cross (izdanje 94, br. 886, leto 2012.), dostupno na <https://www.icrc.org/eng/resources/international-review/review-886-new-technologies-warfare/index.jsp>

informativni list MKCK-a „Novo oružje“ (*New weapons*), dostupno na <https://www.icrc.org/en/document/new-weapons-factsheet>

IPU, „Sajber ratovanje: ozbiljna pretnja miru i globalnoj bezbednosti“ (*Cyber warfare: A serious threat to peace and global security*), rezolucija koju je usvojila Skupština IPU na 132. zasedanju u aprilu 2015, dostupno na <http://www.ipu.org/conf-e/132/res-1.htm>

Humanitarne aktivnosti i zaštita ličnih podataka

Upotreba ličnih podataka u humanitarnom kontekstu

Tokom sprovođenja humanitarnih aktivnosti, oni koji ih sprovode treba da sakupljaju i obrađuju informacije koje uključuju i lične podatke. Takve informacije i podaci mogu da sadrže neke izuzetno osetljive navode o zlostavljanju i nasilju čije bi obelodanjivanje moglo predstavljati rizik po žrtve, svedoke, njihove porodice i ljudi koji takve informacije sakupljaju. Takav scenario bi značio povredu njihovog prava na privatnost i zaštitu ličnih podataka. Zato je veoma važno da humanitarni radnici štite lične podatke.

Zaštita ličnih podataka žrtava oružanih sukoba i drugih situacija nasilja je neodvojivi deo postupka njihove zaštite i zbrinjavanja.

Aktivnosti u kojima MKCK i nacionalna društva Crvenog krsta i Crvenog polumeseca dolaze u posed ličnih podataka uključuju:

- ponovno uspostavljanje porodičnih veza;
- zaštita osoba u pritvoru;
- izgradnja poštovanja MHP-a;
- pružanje medicinske pomoći i ortopedskih usluga
- forenzičke aktivnosti;
- dekontaminacija nakon korišćenja određenih tipova oružja;
- obezbeđivanje ekonomski sigurnosti;
- obezbeđivanje vode i životnih uslova;
- arhiviranje.

Koja je uloga članova parlamenta?

Pravna osnova za obradu/prenošenje podataka

Prema pravnim propisima u oblasti zaštite podataka, lični podaci mogu se obrađivati samo ako je to bazirano na konkretnim pravnim osnovama. Najpoznatija pravna osnova je pristanak, ali postoje i druge pravne osnove. Pravni propisi u oblasti zaštite podataka ističu i ograničenja kada je u pitanju prenošenje ličnih podataka drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Pristup ličnim podacima mogućih žrtava oružanih sukoba i drugih nasilnih situacija je ključan kako bi se obezbedilo vršenje mandata MKCK-a i drugih komponenti Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca u skladu sa MHP-om i statutima Pokreta.

Žrtve oružanih sukoba i drugih nasilnih situacija čiji podaci su potrebni iz humanitarnih razloga mogu biti sprečeni da daju pristanak. Možda su na primer razdvojeni od ostatka porodice i za njima se traga ili se vode kao nestali, u nesvesnom su stanju ili su previše ranjivi da bi mogli potpuno slobodno i informisano da odlučuju u vezi sa obradom njihovih ličnih podataka.

Članovi parlamenta zato treba da omoguće i druge pravne osnove za pristup podacima, ne samo pristanak, te da obezbede da zakon dovoljno jasno precizira da te alternativne pravne osnove pokrivaju humanitarne aktivnosti, uključujući i one koje se sprovode u skladu sa MHP-om i Statutima pokreta.

Članovi parlamenta takođe treba da obezbede da u takvim slučajevima bude dozvoljeno prenošenje podataka drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Pravo pristupa nosioca podataka

Pravni propisi u domenu zaštite podataka nosiocu podataka – tj. osobi o kojoj je reč – daju pravo pristupa svim ličnim podacima koje u vezi sa njom poseduje kontrolor podataka. Uopšteno govoreći, ograničenja tog prava su dozvoljena u slučaju zaštite istaknutog javnog interesa i/ili vitalnog interesa nosioca podataka i/ili druge osobe.

Čuvanje tajnosti je ključno u dobijanju pristupa i zaštiti osoba koje su u opasnosti ili su pogodene nasiljem i/ili oružanim sukobom. Na primer, da bi obezbedio pristup zatvorenicima, MKCK mora biti u stanju da se oslanja na svoje standardne metode rada, što podrazumeva čuvanje tajnosti i pravo neotkrivanja poverljivih informacija prema međunarodnom pravu. To od MKCK-a može zahtevati da ograniči pravo nosilaca podataka da pristupe određenim poverljivim izveštajima koji sadrže njihove lične podatke ukoliko su ti izveštaji obuhvaćeni pravom na neotkrivanje informacija. Svrha toga jeste da se zaštiti život nosilaca podataka te njihov integritet i dostojanstvo, kao i život, integritet i dostojanstvo drugih osoba. Kada MKCK takve izveštaje šalje organima vlasti, i njima mora biti omogućeno da, u skladu s međunarodnim pravom, ograniče pravo nosilaca podataka na pristup informacijama.

Članovi parlamenta zato treba da osiguraju da, u takvim slučajevima, postoji mehanizam za ograničavanje prava pristupa nosilaca podataka.

Ograničenost svrhom

Lični podaci moraju se obrađivati potpuno transparentno i to u jasno naznačene svrhe. Nakon što se svrha obrade jasno naznači, lični podaci ne mogu se obrađivati u bilo koje druge svrhe koje nisu kompatibilne s naznačenom svrhom, osim ukoliko se ne ponudi neki novi pravni osnov.

Humanitarne organizacije obrađuju podatke iz isključivo humanitarnih razloga, kao i administrativnih razloga koji su povezani sa tim humanitarnim razlozima. Ipak, humanitarne organizacije koje nemaju privilegije, imunitet i status međunarodne organizacije mogu biti pod pritiskom organa vlasti da dostave određene lične podatke u bezbednosne svrhe ili, na primer, za potrebe upravljanja migracionim tokovima. Takva upotreba podataka nije u saglasnosti sa razlogom zbog koga su ti podaci sakupljeni i direktna je pretnja humanitarnom radu.

Članovi parlamenta treba da obezbede da se uspostave nedvosmislene mere koje bi sprečile ovakve situacije.

Zaštita MKCK-a

Članovi parlamenta moraju da se postaraju da nacionalno zakonodavstvo njihove zemlje efikasno štiti pravo MKCK-a na čuvanje tajnosti i olakšava njegove humanitarne akcije, kao što je to predviđeno međunarodnopravnim aktima u kojima je definisan njegov mandat. Ako su postojeće zakonodavstvo i zakonska rešenja neadekvatni, članovi parlamenta mogu u vezi sa tim uputiti vlasti parlamentarna pitanja ili mogu iskoristiti pravo na pokretanje parlamentarne inicijative kako bi se situacija promenila. Kroz parlamentarnu debatu, članovi parlamenta mogu, na primer, da istaknu apsolutno pravo MKCK-a na neotkrivanje informacija i podataka koje ta organizacija prikuplja, te specifičnost njegovog mandata, kao i način na koji bi to trebalo preslikati u domaće zakonodavstvo koje uređuje zaštitu podataka.

Kontrolna lista za članove parlamenta

- Ako u vašoj zemlji postoje zakoni o zaštiti podataka, postarajte se da oni:
  - sadrže odredbe kojima se dozvoljava obrada i prenos ličnih podataka MKCK-u i drugim komponentama Pokreta Međunarodnog Crvenog krsta i Crvenog polumeseca;
  - dovoljno jasno naznačavaju da se pravo pristupa nosilaca podataka može ograničiti na bazi zaštite javnog interesa kada je to neophodno da bi se zaštitile informacije obuhvaćene pravom MKCK-a na neotkrivanje informacija;
  - štite ograničenost na svrhu prikupljanja i obrade informacija tokom humanitarnih aktivnosti te sprečavaju korišćenje podataka, koji se prikupljaju i obrađuju u humanitarne svrhe, u druge, nekompatibilne svrhe.
- Ako je postojeće zakonodavstvo nezadovoljavajuće, ne oklevajte da:
  - u vezi sa tim vlasti uputite parlamentarna pitanja;

- pokrenete parlamentarnu debatu o potrebi da se MKCK-u obezbedi specijalan tretman kako bi se olakšale njegove aktivnosti;
- stupite u kontakt sa predstavnicima izvršne vlasti i relevantnih ministarstava u cilju uvođenja potrebnih promena u domaće zakonodavstvo u oblasti zaštite podataka;
- inicirate raspravu u vezi sa odredbama koje bi ono trebalo da uključi;
- preduzmete bilo koju drugu odgovarajuću meru.

Deca

Pravni standardi za zaštitu dece

U međunarodnom i nemeđunarodnom oružanom sukobu, deca koja nisu pripadnici vladinih oružanih snaga ili organizovanih nedržavnih oružanih grupa su generalno pokrivena opštim pravilima zaštite civila od posledica neprijateljstava, sem ako direktno ne učestvuju u neprijateljstvima. Imajući u vidu izrazitu ranjivost dece, III i IV Ženevska konvencija i Dopunski protokoli iz 1977. propisuju niz pravila koja predviđaju specijalnu zaštitu dece; deca koja direktno učestvuju u neprijateljstvima ne gube tu specijalnu zaštitu. Dopunski protokoli, Konvencija o pravima deteta iz 1989. i njen Opcioni protokol iz 2000. o učešću dece u oružanom sukobu takođe ograničava učešće dece u neprijateljstvima.

IV Ženevska konvencija sadrži posebne odredbe koje se odnose na decu, dok njen Dopunski protokol I ustanavljava princip specijalne zaštite: „Prema deci će se postupati s posebnim obzirima i biće zaštićena protiv svakog oblika nedoličnog napada. Strane u sukobu će se o njima brinuti i pružiti im pomoć koja im je potrebna, bilo zbog njihovog doba, bilo iz drugih razloga“ (član 77).

Pod učešćem dece u neprijateljstvima smatra se nekoliko ponašanja, počev od pružanja podrške borcima (dostavljanje oružja i municije i izviđačke akcije) do njihove regrutacije i korišćenja kao boraca u domaćim oružanim snagama ili oružanim grupama. Dopunski protokoli iz 1977. bili su prvi međunarodni ugovori koji su regulisali takve situacije. Dopunski protokol I zahteva da države preduzmu sve moguće mere kako bi sprečile učešće u neprijateljstvima dece mlađe od 15 godina. On eksplicitno zabranjuje njihovo regrutovanje u oružane snage i podstiče strane potpisnice da, prilikom regrutovanja lica koja su navršila 15 godina, ali nisu navršila 18 godina života, daju prioritet onima koji su najstariji (Član 77). Dopunski protokol II nastavlja dalje, te zabranjuje i regrutovanje i učešće u neprijateljstvima – direktno ili indirektno –deci mlađoj od 15 godina.

U slučaju oružanog sukoba, položaj dece koja ne učestvuju u neprijateljstvima pokriven je odredbama IV Ženevske konvencije koja se odnosi na zaštitu civila, kao i njenim Dopunskim protokolom I. Deca su zaštićena osnovnim garancijama ovih sporazuma, naročito pravom na humano postupanje i zaštitu od ubijanja, prisile, telesnog kažnjavanja, mučenja, kolektivnog kažnjavanja i odmazde. Ona su takođe

zaštićena pravilima Dopunskog protokola I koja se tiču izvođenja neprijateljstava, uključujući i princip distinkcije i zabranu napada na civile.

U slučaju nemedunarodnog oružanog sukoba, na decu se takođe odnose osnovne garancije u vezi sa osobama koje direktno ne učestvuju u neprijateljstvima. Ona su nadalje zaštićena pravilom da „civilno stanovništvo i pojedinci civili neće biti predmet napada“ (član 13, stav 2 Dopunskog protokola II).

Takođe, Konvencija o pravima deteta iz 1989, koju su ratifikovale gotovo sve države sveta, uređuje sva osnovna prava deteta. Među brojnim povezanim članovima, član 38 Konvencije obavezuje strane ugovornice da preduzmu sve raspoložive mere kako bi obezbedile da deca mlađa od 15 godina direktno ne učestvuju u neprijateljstvima. Član 38 Konvencije takođe zahteva od strana ugovornica da u regrutovanju onih lica koja su navršila 15 godina, ali koja nisu navršila 18 godina, daju prednost najstarijima.

Opcioni protokol o učešću dece u oružanim sukobima, usvojen 25. maja 2000, osnažuje zaštitu dece u oružanim sukobima. U njemu se ističe da:

- strane ugovornice moraju preduzeti sve raspoložive mere kako članovi njihovih oružanih snaga koji imaju manje od 18 godina ne bi učestvovali direktno u neprijateljstvima;
- je zabranjeno obavezno regrutovanje u oružane snage osoba mlađih od 18 godina;
- će strane ugovornice podići starosnu granicu dobrovoljnog regrutovanja sa 15 godina (to pravilo se ne odnosi na škole kojima rukovode ili su pod kontrolom oružanih snaga države ugovornice);
- oružane grupe koje nisu oružane snage države, ne bi trebalo pod bilo kojim okolnostima da regrutuju osobe mlađe od 18 godina (bilo na dobrovoljnoj, bilo na obavezujućoj osnovi) ili ih iskorišćavaju u neprijateljstvima; i
- strane ugovornice moraju takve postupke da zatrane i kvalifikuju kao krivično delo u domaćem zakonodavstvu (član 4).

Sprovođenje zaštitnih mera na nacionalnom nivou

Pored ratifikacije sporazuma koji štite decu u oružanim sukobima, države imaju aktivnu ulogu kada je reč o njihovom sprovođenju na nacionalnom nivou. One treba da preduzmu i sprovedu nacionalne mere, bilo zakonodavne ili neke druge prirode, u skladu sa njihovim pravnim i pravosudnim sistemom. Prednost u sprovođenju treba da imaju sledeća pravila:

- Strane potpisnice Opcionog protokola o učešću dece u oružanim sukobima moraju preduzeti zakonodavne mere koje zabranjuju i kriminalizuju bilo obavezno, bilo dobrovoljno regrutovanje u državne oružane snage osoba mlađih od 18 godina ili dobrovoljno ili obavezno regrutovanje ili iskorišćavanje osoba mlađih od 18 godina od strane oružanih grupa koje nisu oružane snage države.
- Strane potpisnice Konvencije o pravima deteta ili Dopunskog protokola I treba da preduzmu zakonodavne mere kojima zabranjuju regrutovanje i direktno

učešće u neprijateljstvima dece mlađe od 15 godina i obezbeđuju da se pri regrutovanju onih lica koja su navršile 15 godina, ali koja nisu navršila 18 godina, daje prednost onima koja su najstariji.

- Princip komplementarnosti, u skladu s kojim Međunarodni krivični sud ima nadležnost u situacijama kada država nije u mogućnosti ili nije spremna da sproveđe krivično gonjenje, nalaže da države članice Statuta Međunarodnog krivičnog suda moraju obezbediti da njihovo domaće krivično zakonodavstvo omogućava krivično gonjenje osoba za regrutovanje ili angažovanje dece mlađe od 15 godina odnosno za iskorišćavanje dece kao aktivnih učesnika u neprijateljstvima. Takođe bi trebalo da nacionalna zakonska regulativa definije individualnu krivičnu odgovornost za počinioce navedenih krivičnih dela, ali i za komandnu odgovornost u slučaju komandanata koji takva dela ne kažnjavaju. Države bi trebalo da obezbede da navedena krivična dela ne budu predmet niti jednog zakona o amnestiji.

Takođe strane potpisnice Dopunskih protokola I i II treba da preduzmu zakonodavne ili druge mere kako bi obezbedile da svako dete mlađe od 15 godina, koje je lišeno slobode, pritvoreno ili zadržano iz razloga koji se odnose na oružani sukob, uživa specijalnu zaštitu koju mu garantuje MHP. Na decu, koja su nezakonito regrutovana i koja su okrivljena za izvršenje krivičnog dela prema nacionalnom ili međunarodnom pravu tokom trajanja oružanog sukoba, treba pre svega gledati kao na žrtve, a ne počinioce krivičnog dela, te tako treba da budu i tretirana.

Informisanje i dalja razrada nacionalnog zakonodavstva

Potrebno je uložiti vanredne napore u cilju širenja znanja i poštovanja MHP-a kako bi se obezbedila zaštita dečjih prava. U vezi sa MHP-om, države su pravno obavezane da podižu svest o dečjim pravima putem različitih aktivnosti u cilju bolje informisanosti. To bi moglo da podrazumeva uključivanje koncepta posebne zaštite dece u programe obuka i vežbi u doba mira namenjenih oružanim snagama ili snagama nacionalne bezbednosti, kao i u kurikulumu univerziteta i specijalizovanih instituta. Sa istim ciljem, trebalo bi sprovoditi kampanje podizanja svesti kod šire javnosti i dece ova pola u vezi sa oblicima i posledicama direktnog ili indirektnog učešća dece u neprijateljstvima, kao i konkretnim posledicama oružanog sukoba (uključujući i pristupanje oružanim snagama ili oružanim grupama) po decu i njhove porodice i zajednice.

Savetodavna služba MKCK-a podržava države u njihovim naporima da razviju zakonodavne, administrativne i praktične mere koje imaju za cilj da na nacionalnom nivou primene međunarodna pravila o zaštiti dece pogodene oružanim sukobom. U tom cilju, Savetodavna služba MKCK-a usvojila je dva referentna dokumenta:

- „Primer zakonodavnih odredbi o regrutovanju ili korišćenju dece u oružanom sukobu“, koje države treba da koriste kao smernice prilikom usvajanja ili dopunjavanja nacionalnih zakonskih rešenja kojima se sprečava regrutovanje ili iskorišćavanje dece u oružanom sukobu, dostupno na: <https://www.icrc.org/en/document/model-legislative-provisions-recruitment-or-use-children-armed-conflict-model-law>;

- „Vodeći principi za primenu sveobuhvatnog sistema zaštite dece povezane s oružanim snagama ili oružanim grupama na nacionalnom nivou“, čiji je cilj da pojasni postojeće obaveze države, olakša ispunjavanje postojećih obaveza, te podigne informisanost, razumevanje i primenu relevantnih odredbi, dostupno na <https://www.icrc.org/en/document/domestic-implementation-comprehensive-system-protection-children-associated-armed-forces-or>.

Za više informacija o deci u oružanim sukobima, videti:

IPU/UNICEF, „Zaštita dece: Priručnik za članove parlamenta“ (*Child protection: A handbook for parliamentarians*) (videti odeljak o deci i ratu), 2004, dostupan na www.ipu.org/pdf/publications/childprotection_en.pdf

MKCK-ov informativni list, „Pravna zaštita dece u oružanom sukobu“ (*Legal protection of children in armed conflict*), dostupan na <https://www.icrc.org/en/document/legal-protection-children-armed-conflict-factsheet>

MKCK, „Deca priključena oružanim snagama ili oružanim grupama“ (*Children associated with armed forces or armed groups*), dostupno na <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0824.htm>.

Izbeglice

Izbeglice su ljudi koji su u opasnosti od, ili su kao žrtve, progona u zemlji porekla prešle međunarodnu granicu. Interno raseljena lica (videti odeljak koji sledi) su takođe morala da napuste svoje domove, ali nisu prelazila međunarodnu granicu.

Izbeglice štiti izbegličko pravo – u najvećoj meri Konvencija o statusu izbeglica (1951) i njen Protokol iz 1967. (Protokol koji se odnosi na status izbeglica), Konvencija o specifičnim aspektima izbegličkih problema u Africi (1969), Deklaracija iz Kartagene (1984) – i pravo ljudskih prava, naročito princip zabrane proterivanja.

Član 1 Konvencije o statusu izbeglica, izmenjen Protokolom iz 1967, definiše izbeglicu kao lice koje se „bojeći se opravdano da će biti proganjeno zbog svoje rase, svoje vere, svoje nacionalnosti, svoje pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili svojih političkih mišljenja, nađe izvan zemlje čije državljanstvo ono ima i koje ne želi ili, zbog toga straha, neće da traži zaštitu te zemlje; ili koje, ako nema državljanstva a nalazi se izvan zemlje u kojoj je imalo svoje stalno mesto boravka usled takvih događaja, ne može ili, zbog straha, ne želi da se u nju vrati“.

Konvencija o specifičnim aspektima izbegličkih problema u Africi (1969) i Deklaracija iz Kartagene su ustanovile širu definiciju koja se odnosi na lica koja napuštaju dešavanja koja ozbiljno narušavaju javni red, kao što su oružani sukob i druge situacije nasilja.

Izbeglice su takođe zaštićene MHP-om kada su u državi koja je uključena u oružani sukob. Osim opštih pravila koja proizlaze iz MHP-a i odnose se na civilno stanovništvo, izbeglice uživaju specijalnu zaštitu prema IV Ženevskoj konvenciji i Dopunskom protokolu I uz Ženevske konvencije. Na primer, član 44 IV Ženevske konvencije ističe

da sila koja drži zaštićena lica neće sa izbeglicama koje stvarno ne uživaju zaštitu nijedne vlade postupati kao sa strancima neprijateljskim državljanima. U članu 43 Dopunskog protokola se dodaje da se izbeglice moraju tretirati kao lica pod zaštitom u svim okolnostima i bez ikakve nepovoljne razlike.

Za više informacija o izbeglicama i ulozi članova parlamenta, videti:

IPU/UNHCR, „Zaštita izbeglica: Vodič kroz međunarodno izbegličko pravo“ (*Refugee protection: A guide to international refugee law*), 2001, dostupno na <http://www.unhcr.org/3d4aba564.html>

MKCK, Međunarodno humanitarno pravo: Odgovori na vaša pitanja (*International Humanitarian Law: Answers to your questions*), 2015, dostupno na <https://shop.icrc.org/international-humanitarian-law-answers-to-your-questions-261.html>

Konvencija o statusu izbeglica (1951) i njen Protokol iz 1967. (Protokol koji se odnosi na status izbeglica) (*Convention Relating to the Status of Refugees (1951) and its 1967 Protocol (Protocol Relating to the Status of Refugees)*), dostupno na <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>

Konvencija o specifičnim aspektima izbegličkih problema u Africi (1969) (*Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa (1969)*), dostupno na <http://www.unhcr.org/45dc1a682.html>

Deklaracija iz Kartagene (*Cartagena Declaration on Refugees (1984)*), dostupno na <http://www.unhcr.org/45dc19084.html>

Interni raseljeni lici

Vodeći principi Ujedinjenih nacija o internom raseljenju (1998) definišu „interni raseljeni lici“ kao „pojedince ili grupe pojedinaca koji su prisiljeni da beže ili napuste svoje domove ili prebivališta, usled (ili da bi sprečili posledice) oružanog sukoba, situacije opštег nasilja, povrede ljudskih prava, katastrofe bilo prirodne ili uzrokovane ljudskom rukom, a koji nisu prešli međunarodno priznatu državnu granicu“.

Ipak ne postoji opšti sporazum koji se odnosi konkretno na zaštitu potreba interni raseljenih lica. Konvencija o zaštiti i pomoći interni raseljenim licima u Africi (Konvencija iz Kampale), koja je stupila na snagu u decembru 2012. godine, prvi je međunarodni sporazum koji se bavi pitanjem zaštite i pomoći interni raseljenim licima. Interni raseljeni lici zaštićeni su različitim pravnim okvirima, uključujući nacionalno pravo, pravo ljudskih prava i, ukoliko se nalaze u zemlji pogodženoj oružanim sukobom, MHP-om.

MHP sadrži brojne odredbe koje se tiču sprečavanja raseljenja i zaštite interni raseljenih lica – uglavnom utemeljene u IV Ženevskej konvenciji i Dopunskim protokolima I i II, ali i običajnom pravu. MHP izričito zabranjuje prisiljavanje civila da napuštaju svoje domove izuzev u situacijama u kojim to iziskuju bezbednosni ili vojni razlozi. Pravila MHP-a koja imaju za cilj zaštitu civila, ukoliko se poštiju, mogu

da spreče raseljenje i posledične patnje, kao i da obezbede zaštitu licima prisiljenim da napuste svoje domove. U raseljenju, zajednice raseljenih lica izložene su borbi za zadovoljenje osnovnih potreba i ozbiljnim poteškoćama; često se suočavaju sa tenzijama u odnosima sa lokalnim zajednicama, nebezbednim i nezdravim uslovima života i strahom da će biti prinuđeni da se vrate u nebezbedno okruženje.

Treba posebno istaći pravila koja zabranjuju:

- direktnе napade na civile i civilne objekte, kao i nasumične napade;
- izglađnjivanje civilnog stanovništva i uništavanje objekata od kojih zavisi njihov opstanak;
- kolektivno kažnjavanje, kao što je uništavanje naselja.

Sva ova pravila priznata su običajnim međunarodnim humanitarnim pravom i primenjuju se kako na međunarodne, tako i na nemedunarodne oružane sukobe.

Države treba da primene pravila MHP-a, koja se odnose na zaštitu civila, u svojim nacionalnim pravnim sistemima.

Za više informacija o interno raseljenim licima i ulozi članova parlamenta, videti:

IPU/UNHCR, "Interni raseljenje: Odgovornost i mere" (*Internal displacement: Responsibility and action*), 2013, dostupno na: <http://www.unhcr.org/525bee0c9.html>

MKCK-ov informativni list "Interni raseljeni lici i međunarodno humanitarno pravo" (*Internally displaced persons and international humanitarian law*) dostupno na <https://www.icrc.org/en/document/internally-displaced-persons-and-international-humanitarian-law-factsheet>

MKCK, "Međunarodno humanitarno pravo: Odgovori na tvoja pitanja" (*International humanitarian law: Answers to your questions*), 2015, dostupno na <https://shop.icrc.org/international-humanitarian-law-answers-to-your-questions-261.html>

Nestala lica

I međunarodno humanitarno pravo – pre svega Ženevske konvencije, Dopunski protokoli iz 1977. i običajno MHP – i MPLJP teže da spreče nestanak ljudi i da, ako se to već dogodi, razjasne šta se sa njima desilo i gde se nalaze.

Tokom međunarodnog oružanog sukoba, strane u sukobu moraju preuzeti sve raspoložive mere da razjasne šta se dogodilo sa nestalim licima i gde se ona nalaze. To podrazumeva, na primer, uspostavljanje kancelarije za informisanje i službe za registraciju lokacija grobnica; razmenu informacija i pošte između pripadnika oružanih snaga ili grupa i njihovih porodica i između lica lišenih slobode iz razloga povezanih sa oružanim sukobom i njihovih porodica; beleženje svih dostupnih informacija u vezi sa umrlima i ličnim podacima lica lišenih slobode; kao i odgovarajuće zbrinjavanje posmrtnih ostataka.

U situacijama nemedunarodnog oružanog sukoba, zajednički član 3 za četiri Ženevske konvencije ne sadrži konkretne odredbe koje se tiču nestalih lica. Ipak na njih se

odnose opšta pravila zaštite koja se garantuju licima koja direktno ne učestvuju ili koja više direktno ne učestvuju u neprijateljstvima. Tako će se prema njima „u svakoj prilici postupati čovečno“ i biće zaštićena od postupaka zabranjenih zajedničkim članom 3 (a), (b), (c) i (d). Član 8 Dopunskog protokola II zahteva da „kad god prilike dozvoljavaju, a naročito posle sukoba, preduzeće se sve moguće mere (...) u cilju traganja za mrtvima, sprečavanja da mrtvi budu opljačkani, kao i da budu prikladno uklonjeni“.

Prema pravilima 112, 116 i 117 studije MKCK-a „Običajno međunarodno humanitarno pravo“¹¹, sve strane učesnice u međunarodnom i nemеđunarodnom oružanom sukobu moraju preduzeti sve raspoložive mere da se pronađu, prikupe i evakuju mrtvi, bez obzira na to kojoj strani pripadaju.

Različiti instrumenti međunarodnog prava ljudskih prava su važni sa stanovišta sprečavanja i zaštite protiv od prisilnih nestanaka (npr. Međuamerička konvencija o prisilnim nestancima). Ipak, Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka je prvi međunarodni sporazum koji je stranama ugovornicama nametnuo konkretne obaveze. Naime, Konvencija zahteva od strana ugovornica da preduzmu sve neophodne mere u traganju za, pronalaženju i oslobađanju nestalih lica i, u slučaju smrti, pronalaženju, zbrinjavanju i vraćanju njihovih posmrtnih ostataka, kao i u istraživanju prisilnih nestanaka i privođenju pravdi odgovornih lica.

Uopšteno govoreći, pitanje nestanaka i državnih obaveza u tom smislu, naširoko je analizirano i razvijano u okviru jurisprudencije regionalnih tela, kao što je Međuamerički sud za ludska prava i Evropski sud za ludska prava.

I iz međunarodnog humanitarnog prava i iz međunarodnog prava ljudskih prava iznikle su dve opšte obaveze po države i strane u oružanom sukobu: obaveza da se razjasni šta se desilo i gde se nalaze nestala lica i obaveza da se spriči nestanak ljudi. Prva obaveza takođe podrazumeva i poštovanje prava porodica da znaju šta se desilo i gde se nalaze njihovi bližnji. Pored toga, države moraju da obezbede usvajanje mera na nacionalnom nivou koje štite lične podatke, odgovaraju na potrebe porodica u vezi sa nestalim licima i doprinose identifikaciji i zbrinjavanju posmrtnih ostataka.

I prema međunarodnom humanitarnom pravu i prema međunarodnom pravu ljudskih prava obaveza da se razjasni šta se desilo i gde se nalaze nestala lica takođe podrazumeva i pravo porodica da saznaju šta se dogodilo i gde se nalaze njihovi bližnji koji se vode kao nestali ili pod kojim okolnostima i čime je uzrokovana njihova smrt.¹² To pravo treba da bude eksplicitno priznato pojedinačnim članovima porodice. Prilikom regulisanja ovog prava, države moraju da preduzmu neophodne mere da istraže slučajevne nestanake i obezbede adekvatno informisanje članova porodice tokom trajanja ovog procesa.

Osim toga, bez obzira na pravni okvir koji se primenjuje, obaveze koje podrazumevaju otkrivanje grobnica i ekshumaciju posmrtnih ostataka su ključni deo utvrđivanja šta se dogodilo i gde se nalaze nestala lica. Otkrivanje i identifikacija tela nestalih lica bi, na

11 Vidi studiju MKCK-a o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu: Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, „Običajno međunarodno humanitarno pravo, Tom I: Pravila“ (*Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*), MKCK, Ženeva/Cambridge University Press, Kembridž, 2005, dostupno na <http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home>.

12 Član 32, AP I; Član 24, Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka

primer, omogućila porodicama da ih dostoјно sahrane, u skladu sa odgovarajućom verskom i kulturnom praksom, te na taj način okončaju potragu.

Za više informacija o problemu nestalih lica, videti:

IPU/MKCK, "Nestala lica: Priručnik za članove parlamenta" (*Missing persons: A handbook for parliamentarians*), 2009, dostupno na https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_1117.pdf

MKCK-ov informativni list "Nestala lica i njihove porodice" (*Missing persons and their families*) dostupno na <https://www.icrc.org/en/document/missing-persons-and-their-families-factsheet>

Lica sa posebnim potrebama

Lica sa posebnim potrebama podrazumevaju osobe s fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili čulnim oštećenjem koje ih, u interakciji s različitim preprekama, može onemogućavati da efikasno i u potpunosti učestvuju u društvenom životu na jednakoj osnovi s drugima.

Prema Svetskom izveštaju o invaliditetu¹³, preko milijardu ljudi – otprilike 15% svetske populacije – živi s nekim oblikom invaliditeta. Udeo lica sa posebnim potrebama u društvu raste usled trenda starenja svetske populacije i povećanja broja hroničnih oboljenja. Deca s posebnim potrebama, od kojih su neka socijalno isključena od samog rođenja, predstavljaju jednu od najugroženijih grupa i nesrazmerno im se uskraćuje pravo na obrazovanje, a neretko su izmeštena u specijalizovane ustanove, izložena nasilju, zlostavljanju, eksploataciji i zanemarivanju.

Na trendove u vezi sa invaliditetom u svakoj zemlji utiče situacija u oblasti javnog zdravlja, životne sredine, kao i drugi faktori kao što su saobraćajne nesreće, prirodne nepogode, oružani sukobi, oružano nasilje, ishrana i zloupotreba narkotika, ali i stanje sistema zdravstva i socijalne zaštite.

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima lica sa posebnim potrebama predstavlja prvu konvenciju o ljudskim pravima u 21. veku. U decembru 2006. je usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, njeno potpisivanje je počelo je u martu 2007., a na snagu je stupila u maju 2008. godine. Do sada ju je potpisalo 160 država, dok su je 162 države ratifikovale ili su joj pristupile. Konvencija predstavlja okvir za ljudska prava koji pokriva jedan širok spektar građanskih, političkih, ekonomskih i kulturnih prava, a ima veoma snažnu socijalnu i ekonomsku razvojnu dimenziju te se poziva i na MHP. Konvencijom se nastoji ostvariti inkluzivno društvo za lica sa posebnim potrebama tako što će se otkloniti mnoge prepreke (fizičke, informacione, komunikacione, političke, pravne, institucionalne, normativne i ekonomiske).

Konvencija ima za cilj da se pozabavi problemom diskriminacije, promeni svest ljudi i sruši stereotipe i predrasude. Član 11 Konvencije UN o pravima lica sa posebnim potrebama je od naročitog značaja u pogledu MHP-a s obzirom na to da se odnosi na rizične situacije i humanitarne katastrofe. Ona se poziva na obaveze država koje

13 Svetski izveštaj o invaliditetu Svetske zdravstvene organizacije i Svetske banke, 2011.

proizlaze iz međunarodnog humanitarnog prava i međunarodnog prava ljudskih prava da preduzmu sve potrebne mere kako bi se obezbedila zaštita i sigurnost lica sa posebnim potrebama u rizičnim situacijama, uključujući situacije oružanog sukoba, humanitarne katastrofe i elementarne nepogode. Nadalje, Ženevske konvencije štite one koji steknu invaliditet kao posledicu oružanog sukoba. Osim toga, nekoliko sporazuma koji se bave pitanjima naoružanja¹⁴ sadrže odredbe o pomoći žrtvama.

MKCK i Nacionalna društva Crvenog krsta i Crvenog polumeseca u 189 država obezbeđuju podršku organima javne vlasti, te im svojim iskustvom i ekspertizom pomažu u pružanju usluga najranijijem delu stanovništva. Na nacionalnom nivou, oni takođe mogu da igraju veoma važnu ulogu u pružanju podrške vlastima prilikom izveštavanja i sproveđenja Konvencije UN o pravima lica sa posebnim potrebama, naročito u vezi sa članom 11-te Konvencije.

Konvencija UN o pravima lica sa posebnim potrebama takođe ističe značaj poštovanja ljudskih prava u procesu pružanja pomoći osobama koje su preživele posledice zaostalog naoružanja i njihovim porodicama. U skladu sa tim, sve pogodjene države i države koje su u mogućnosti da pomognu trebalo bi da se vode Konvencijom UN o pravima lica sa posebnim potrebama u ispunjavanju svojih obaveza prema Konvenciji o zabrani antipersonalnih mina, Protokolu V uz Konvenciju o zabrani ili smanjenju upotrebe nekih vrsta konvencionalnog naoružanja i Konvenciji o kasetnoj municiji.

Za više informacija o pravima lica sa posebnim potrebama videti:

IPU/OHCHR, „Od isključivanja do jednakosti: ostvarivanje prava lica sa posebnim potrebama“, 2007, dostupno na www.ipu.org/PDF/publications/disabilities-e.pdf

Privatne vojne i bezbednosne kompanije

Privatne vojne i bezbednosne kompanije (PVBK) su privatni poslovni subjekti koji pružaju vojne i/ili bezbednosne usluge, ma kako one same sebe definisale. Vojne i bezbednosne usluge podrazumevaju, pre svega, usluge naoružanog obezbeđenja i zaštitu ljudi i objekata; održavanje i upravljanje sistemima naoružanja; čuvanje zatvorenika; i savetovanje i obučavanje lokalnih snaga i službenika obezbeđenja.

Status zaposlenih u PVBK u oružanom sukobu određuje se prema pravilima MHP-a od slučaja do slučaja. Priroda i specifičnosti funkcije koju obavljaju su od naročitog značaja u tom postupku. Osim ukoliko su uključeni u oružane snage države ili učestvuju u neprijateljstvima na strani organizovane oružane grupe koja je strana u sukobu, zaposleni u PVBK smatraju se civilima. U skladu sa time, ne smeju biti meta napada i zaštićeni su od napada osim tokom perioda u kojem direktno učestvuju u neprijateljstvima.

Ukoliko pak zaposleni u PVBK sprovode aktivnosti koje vode do njihovog učešća u neprijateljstvima (videti „Koga štiti MHP i kako?“ u Delu 1) oni gube pravo na zaštitu od napada tokom učešća u neprijateljstvima. Ako ih zarobe, može im se suditi samo zbog učešća u neprijateljstvima pa makar i ne počinili nijedan prekršaj MHP-a. U primere direktnog učešća u neprijateljstvima spada čuvanje vojnih baza protiv napada

14 Videti na primer Konvenciju o kasetnoj municiji i Konvenciju o zabrani antipersonalnih mina.

suprotstavljene strane, sakupljanje taktičkih vojnih kontraobaveštajnih podataka i upravljanje sistemima naoružanja tokom borbenih operacija.

Prema tome, ukoliko učestvuju u situacijama oružanog sukoba, zaposleni u PVBK moraju poštovati MHP i mogu biti krivično odgovorni za sve prekršaje koje su počinili. To je primenjivo na lica koja angažuju države, međunarodne organizacije ili privatne kompanije.

Rezultat zajedničke inicijative Švajcarske i MKCK-a, Dokument iz Montroa iz 2008. godine o relevantnim međunarodnopravnim obavezama država i primerima dobre prakse u vezi sa delovanjem PVBK tokom trajanja oružanog sukoba (Montreux Document) prihvatio je 17 država sveta.¹⁵ Taj dokument potvrđuje postojeće međunarodnopravne obaveze država u vezi sa PVBK i pruža primere dobre prakse za sprovođenje postojećih međunarodnopravnih obaveza. Zemlje učesnice u usvajanju Dokumenta iz Montroa su 16. decembra 2014. pokrenule Forum Dokumenta iz Montroa. Forum je osmišljen u cilju pružanja podrške i razmene primera dobre prakse kada je reč o regulisanju delovanja privatnih vojnih i bezbednosnih kompanija, ali i nastavka rada na sprovođenju i promovisanju Dokumenta iz Montroa.

Odgovornost država koje angažuju PVBK

Države se ne mogu oslobođiti obaveza koje prostišu iz MHP-a angažovanjem PVBK. Države moraju da osiguraju da zaposleni u PVBK poštuju MHP. Važne mere koje u tom cilju treba preduzeti uključuju:

- insistiranje da zaposleni u PVBK prođu potrebne obuke iz domena MHP-a; i
- insistiranje na tome da pravila o angažovanju, kao i standardne procedure poslovanja PVBK, budu usklađena sa pravilima MHP-a.

Ako zaposleni u PVBK krše MHP, država koja ih je angažovala može da bude odgovorna ukoliko joj se ti prekršaji mogu pripisati kao međunarodnopravno pitanje. Države moraju obezrediti postojanje mehanizama za pozivanje na odgovornost zbog kršenja MHP-a zaposlenih u PVBK.

Odgovornost država na čijoj teritoriji posluju ili su registrovane PVBK

Države na čijoj teritoriji posluju ili su registrovane PVBK su u naročito povoljnoj poziciji da utiču na rad ovih kompanija kroz nacionalno zakonodavstvo.

Jedan od načina na koji države mogu da vrše nadzor i kontrolu nad poslovanjem ovih kompanija jeste uspostavljanje jasnog regulatornog sistema ili sistema licenciranja. Ključni elementi nacionalnog regulatornog okvira bi mogli biti utvrđivanje usluga koje PVBK ili njihovi zaposleni mogu ili ne mogu da pružaju. Tako države mogu da obavežu privatne vojne i bezbednosne kompanije da ispune određene kriterijume pre nego što im izdaju licencu za obavljanje delatnosti. Ti kriterijumi bi trebalo da obuhvate obavezu:

¹⁵ MKCK, Dokument iz Montroa o privatnim vojnim i bezbednosnim kompanijama, 2009, dostupan na <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0996.htm>. Od aprila 2016. godine 53 države i međunarodne organizacije podržale su Dokument iz Montroa.

- obučavanja službenika kompanije u vezi sa pravilima MHP-a;
- usvajanja pravila o angažovanju i standardnih procedura poslovanja koje su usklađene sa pravilima MHP-a, kao i propisivanje odgovarajućih disciplinskih mera.

Država takođe može usloviti potpisivanje svakog ugovora o angažovanju zavisno od prirode predloženih aktivnosti i situacije u zemlji u kojoj će PVBK delovati. Država može propisati kazne za delovanje bez neophodnih odobrenja ili za delovanje u suprotnosti s odobrenjima. Sankcije bi mogле uključivati na primer ukidanje licence za rad, gubitak bankarske garancije ili krivične sankcije.

Takav jedan regulatorni sistem trebalo bi da bude dopunjeno efikasnim sistemom za krivično gonjenje osoba optuženih za povredu MHP-a.

Za više informacija o PVBK i ulozi članova parlamenta videti:

IPU Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF), „Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbednosti“ (*Parliamentary oversight of the security sector*), 2003, dostupno na [http://www.dcaf.ch/Project/DCAF-IPU-Handbook-on-Parliamentary-Oversight-of-the-Security-Sector/\(show\)/publications](http://www.dcaf.ch/Project/DCAF-IPU-Handbook-on-Parliamentary-Oversight-of-the-Security-Sector/(show)/publications)

MKCK, „Međunarodno humanitarno pravo i privatne vojne i bezbednosne kompanije“ (*International humanitarian law and private military/security companies*), dostupno na <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/faq/pmsc-faq-150908.htm>

Nuklearno naoružanje

Ne postoji sveobuhvatna i univerzalna zabrana upotrebe nuklearnog oružja. Sporazum o neširenju nuklearnog oružja iz 1968. godine pre svega ima za cilj da spreči širenje nuklearnog oružja i napravi važan korak ka postizanju cilja – nuklearnog razoružanja.

Ipak, Međunarodni krivični sud je u svom savetodavnom mišljenju iz 1996. godine potvrđio da se MHP primenjuje na nuklearno oružje, a pre svega princip distinkcije i zabrana nanošenja suvišnih povreda i nepotrebnih patnji. Primenjujući ova i druga pravila MHP-a na nuklearno oružje, Sud je zaključio da „bi pretnja upotrebotom ili upotreba nuklearnog oružja u principu bila suprotna pravilima međunarodnog prava koja se primenjuju tokom oružanog sukoba, a naročito principima i pravilima humanitarnog prava“. Sud, ipak, nije bio u mogućnosti da odluči da li bi upotreba nuklearnog oružja bila zakonita ili nezakonita u ekstremnim okolnostima samoodbrane, u kojima bi bio doveden u pitanje opstanak države.

Opstanak nuklearnog oružja nastavlja da bude ozbiljna pretnja, naročito imajući u vidu njegove potencijalne humitarne posledice. U tom smislu, Savet delegata Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (koji se sastoji od svih nacionalnih društava Crvenog krtsa i Crvenog polumeseca, Međunarodne federacije društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca i Međunarodnog komiteta Crvenog krsta) je 2011. godine usvojio rezoluciju „Napor na uklanjanju nuklearnog oružja“ u kome je istaknut stav Pokreta u vezi sa nuklearnim oružjem. U toj rezoluciji, Savet je naglasio da je teško predvideti da bi bilo koja upotreba nuklearnog oružja mogla biti u saglasnosti sa pravilima MHP-a, naročito pravilima distinkcije, predostrožnosti

i proporcionalnosti. On je takođe zahtevao od svih država da osiguraju da se nuklearno oružje nikada više ne upotrebi i da hitno i odlučno nastave sa pregovorima o zabrani i eliminisanju nuklearnog oružja do usvajanja obavezujućeg međunarodnog sporazuma, u skladu sa njihovim postojećim obavezama i zaduženjima. Savet Delegata je 2013. godine usvojio drugu rezoluciju u kojoj je predstavljen četvorodišnji plan rada Pokreta u vezi sa ovim problemom.¹⁶

Poslednjih godina, države su sa većom pažnjom analizirale ozbiljan humanitarni uticaj nuklearnog oružja. Novija istraživanja su pomogla u rasvetljavanju efekata upotrebe nuklearnog oružja na duži i kraći rok, uključujući i moguće posledice eventualne slučajne detonacije. Decenijama se rasprava o nuklearnom oružju svodi na vojne i bezbednosne aspekte i rizike njegove upotrebe i širenja. Ipak, države proširuju tu debatu pitanjima katastrofalnih humanitarnih posledica i implikacija po MIHP. Istovremeno, mnoge države i organizacije intenziviraju ili ponavljaju pozivanje na pregovore o sporazumu o zabrani i ukidanju nuklearnog oružja jednom za sva vremena.

Konferencija u Oslu o humanitarnim posledicama nuklearnog oružja iz 2013. godine je bila veoma važan događaj. To je bilo prvi put da se vlade različitih država okupe na globalnom forumu kako bi raspravljale o posledicama nukleranog naoružanja u humanitarnom smislu. Nastavak ovog događaja su bile Konferencije u Najaritu, Meksiko (februar 2014), i Beču, Austrija (decembar 2014). Ti sastanci su omogućili međunarodnoj zajednici da bolje razume moguće posledice nukleranog oružja po civilne, životnu sredinu i celokupnu planetu. Između ostalog, te konferencije su poslužile da se pokaže da, iako su mogućnosti za razvoj sve moćnijeg nuklearnog oružja porasle od 1945. godine, sposobnost većine država i međunarodne zajednice da adekvatno odgovori na nuklearnu eksploziju je u ozbiljnom zaostatku. Konferencije su nas takođe podsetile da, osim tragedije koja je zadesila stanovnike Hirošime i Nagasakija 1945, testiranje nuklearnog oružja nastavlja da pogoda i mnoge druge. Sve intenzivnije rasprave na tu temu potvrđuju da nuklearno razoružanje ostaje jedan od humanitarnih imperativa.

Za više informacija o nuklearnom oružju i razoružanju, videti:

IPU/Udruženje parlamentaraca za nuklearno neširenje i razoružanje, „Podrška nuklearnom neširenju i razoružanju“ (*Supporting nuclear non-proliferation and disarmament*), 2012, dostupno na <http://www.pnnd.org/resources/ipu-pnnd-handbook>

MKCK, „Nuklearno oružje“ (*Nuclear weapons*), <https://www.icrc.org/en/war-and-law/weapons/nuclear-weapons>

¹⁶ MKCK, „Rad na uklanjanju nuklearnog oružja: Četvorogodišnji akcioni plan“, 2013, dostupno na: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p1140.htm>.

Deo 4: Modeli instrumenata i za njih vezani materijali

Managua, Nikaragva. Konferencija Centralno-američkih oružanih snaga. Oružane snage Honduras, Gvatemale, Salvadore, Nikaragve i Dominikanske Republike učestvuju u radionici o pravilima koja regulišu vojne operacije. ©ICRC/Miguel Ramirez

Više primjera instrumenata dostupno je u priručniku MKCK-a „Primena međunarodnog humanitarnog prava u nacionalnim sistemima“ <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/pdvd40.htm>.

Aneks 1: Model instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju međunarodnim konvencijama

Države potpisnice:

Primer instrumenta o ratifikaciji <Prihvatanje ili odobravanje>

BUDUĆI da je Konvencija ..... usvojena u ..... dana i
otvorena za potpisivanje u ..... dana .....,
BUDUĆI da je navedena Konvencija potpisana u ime Vlade. .... dana .....

ZATO ja, [ime i funkcija šefa države, šefa vlade ili ministra spoljnih poslova],
izjavljujem da Vlada ....., nakon
što je razmotrila pomenutu Konvenciju, ratificira [prihvata, odobrava] navedenu
Konvenciju i obavezuje se da će sprovoditi i primenjivati odredbe sadržane u istoj.

U PRILOG TOME potpisujem ovaj instrument [ratifikacije, prihvatanja, odobravanja]
u ..... dana .....

[potpis] + [pečat]

Primer instrumenta za pridruživanje

BUDUĆI da je Konvencija ..... usvojena u .....
..... dana .....,
ZATO ja, [ime i funkcija šefa države, šefa vlade ili ministra spoljnih poslova],
izjavljujem da Vlada ....., nakon što je razmotrila
pomenutu Konvenciju, pristupa navedenoj Konvenciji i obavezuje se da će
sprovoditi i primenjivati odredbe sadržane u istoj.

U PRILOG TOME potpisujem ovaj instrument za pridruživanje u .....
..... dana .....

[potpis] + [pečat]

Aneks 2: Model instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju ugovorima MHP-a

Konvencija o zabrani ili ograničenju upotrebe izvesnih vrsta klasičnog oružja za koja se može smatrati da imaju prekomerne traumatske efekte ili da deluju bez razlike u pogledu ciljeva i Protokoli uz Konvenciju

Napomena: da bi postala članica, država mora deponovati instrument za ratifikaciju, prihvatanje, odobravanje odnosno pridruživanje kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, depozitara sporazuma, na sledećoj adresi:

*United Nations
Treaty Section, Office of Legal Affairs
New York, NY 10017
United States of America*

Nadalje, kako bi postala članica Konvencije o nekim vrstama konvencionalnog naoružanja, država mora izjaviti svoj pristanak da bude obavezana sa najmanje dva od pet protokola.

Model A – za države strane ugovornice Konvencije iz 1980. godine

BUDUĆI da je Konvencija o zabrani ili ograničenju upotrebe izvesnih vrsta klasičnog oružja za koja se može smatrati da imaju prekomerne traumatske efekte ili da deluju bez razlike u pogledu ciljeva (zajedno sa Protokolima I, II i III) usvojena u Ženevi dana 10. oktobra 1980,

BUDUĆI da je država ..... deponovala svoj instrument za ratifikaciju/prihvatanje/odobrenje/pristupanje navedenoj Konvenciji i izrazila svoj pristanak da se obaveže Protokolima I, II i III uz pomenutu Konvenciju dana [datum],

BUDUĆI da su na konferencijama za reviziju odnosno sastancima država strana ugovornica Konvencije usvojeni Protokol IV 13. oktobra 1995, Protokol II s izmenama i dopunama od 3. maja 1996, izmene i dopune člana 1. Konvencije 21. decembra 2001, te Protokol V 28. novembra 2003. godine,

ZATO ja, [ime i funkcija šefa države, šefa vlade ili ministra spoljnih poslova], izjavljujem da Vlada [naziv države], nakon što je razmotrila navedene instrumente, pristaje da za nju budu obavezujući [Protokol I, Protokol II s izmenama i dopunama od 3. maja 1996, Protokol III, Protokol IV, Protokol V]¹⁷ i ratificuje/prihvata/odobrava/pristupa izmenama i dopunama Konvencije te se obavezuje da će sprovoditi i primenjivati odredbe sadržane u istoj.

U PRILOG TOME stavljam potpis i pečat na ovaj instrument.

U ... [mesto], dana ... [datum] ...
[potpis]

.....
šef države, premijer ili ministar spoljnih poslova
[pečat]

¹⁷ Biće potrebno da države strane ugovornice Konvencije koje su već pristale da budu obavezane sa najmanje dva Protokola izmene ovaj instrument u skladu sa tim.

Model B – za države koje nisu članice

BUDUĆI da je Konvencija o zabrani ili ograničenju upotrebe izvesnih vrsta klasičnog oružja za koja se može smatrati da imaju prekomerne traumatske efekte ili da deluju bez razlike u pogledu ciljeva (zajedno sa Protokolima I, II i III) usvojena u Ženevi dana 10. oktobra 1980,

BUDUĆI da su na konferencijama za reviziju odnosno sastancima država strana ugovornica Konvencije usvojeni Protokol IV 13. oktobra 1995, Protokol II s izmenama i dopunama od 3. maja 1996, izmene i dopune člana 1. Konvencije 21. decembra 2001, te Protokol V 28. novembra 2003. godine,

ZATO ja, [ime i funkcija šefa države, šefa vlade ili ministra spoljnih poslova], izjavljujem da Vlada ..... nakon što je razmotrila navedenu Konvenciju, njene protokole te izmene i dopune, pristupa Konvenciji te izmenama i dopunama Konvencije, pristaje da za nju budu obavezujući [Protokol I, II s izmenama i dopunama od 3. maja 1996., III, IV, V] te se obavezuje da će sprovoditi i primenjivati odredbe sadržane u istoj.

U PRILOG TOME stavljam potpis i pečat na ovaj instrument.

U ... [mesto], dana ... [datum] ...

[potpis]

.....
šef države, premijer ili ministar spoljnih poslova

[pečat]

Statut Međunarodnog krivičnog suda

Napomena: država može postati članica Statuta MKS-a tako što deponuje instrument za ratifikaciju/prihvatanje odnosno odobravanje kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Instrument je potrebno dostaviti na sledeću adresu:

*Secretary-General
United Nations Headquarters
Secretariat Building
New York, NY 10017
United States of America*

Budući da je Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda usvojen u Rimu 17. jula 1998. godine,

Zato ja, [ime i funkcija šefa države, šefa vlade ili ministra spoljnih poslova], izjavljujem da Vlada [naziv države], nakon što je razmotrila navedeni Statut, prihvata/odobrava/pristupa istom te se obavezuje da će sprovoditi i primenjivati odredbe sadržane u istom.

U PRILOG TOME stavljam potpis i pečat na ovaj instrument.

U ... [mesto], dana ... [datum] ...

[potpis]

.....
šef države, premijer ili ministar spoljnih poslova

[pečat]

Aneks 3: Predlozi deklaracija

Deklaracija o priznavanju nadležnosti Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja

Međunarodna komisija za utvrđivanje činjeničnog stanja (Protokol I, član 90)

Fakultativna klauzula

Vlada [naziv zemlje] izjavljuje da priznaje, ipso facto i bez posebnog sporazuma, u odnosu na bilo koju drugu Visoku ugovornicu koja priznaje istu obavezu, nadležnost Međunarodne komisije za utvrđivanje činjenica za ispitivanje navoda od strane takve druge Visoke ugovornice, u skladu s ovlašćenjima iz člana 90 Protokola I uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949.

U PRILOG TOME stavljam potpis i pečat na ovaj instrument.

U ... [mesto], dana ... [datum] ...

[potpis]

.....
šef države, premijer ili ministar spoljnih poslova

[pečat]

Deklaracija kojom države izjavljuju pristanak da za njih bude obavezujući Protokol IV Konvencije o zabrani ili organičenju upotrebe nekih vrsta klasičnog oružja iz 1980.

Mogućnost br. 1 (predložena), model deklaracije o saradnji

„Vlada .....
..... je saglasna da su odredbe Protokola IV primenjive u svim okolnostima.“

Mogućnost br. 2, model deklaracije

„Vlada .....
..... će primeniti odredbe Protokola IV u svim okolnostima.“

Mogućnost br. 3, model deklaracije

„Vlada ..... primjenjuje odredbe Protokola IV i u međunarodnom i u nemeđunarodnom oružanom sukobu kako je definisano članom 3. zajedničkim za sve Ženevske konvencije iz 1949.“

Aneks 4: Modeli zakona

A. Model zakonskih odredbi o regrutovanju ili angažovanju dece u oružanom sukobu

Za verziju ovog modela zakona s komentarima pogledati Aneks XVII MKCK-ovog priručnika „Primena međunarodnog humanitarnog prava u nacionalnim sistemima“ (*The Domestic Implementation of International Humanitarian Law*).

Mogućnost 1 (pristup „striktno 18“)

1. Regrutovanje ili angažovanje dece u oružanom sukobu

Niko ne sme:

- (a) regrutovati, angažovati ili na bilo koji drugi način staviti u vojnu službu osobu mlađu od 18 godina starosti u oružane snage odnosno grupe;
- (b) angažovati osobu mlađu od 18 godina starosti u izvođenju neprijateljstava.

2. Sankcije

Svako ko prekrši stav 1. podleže kazni zatvora ne dužoj od XXX godina ili novčanoj kazni ne višoj od XXX jedinica, ili i jednom i drugom.

Mogućnost 2 (precizniji sporazum i prilagođeni pristup)

1. Prisilno regrutovanje osoba mlađih od 18 godina

Niko ne sme prisilno, niti prinudno u oružane snage regrutovati osobu mlađu od 18 godina starosti.

2. Regrutovanje osoba mlađih od 15 godina i njihovo angažovanje u neprijateljstvima

Niko ne sme:

- (a) regrutovati, angažovati ili na bilo koji drugi način staviti u vojnu službu osobu mlađu od 15 godina starosti u oružane snage;
- (b) angažovati osobu mlađu od 15 godina starosti u izvođenju neprijateljstava.

3. Regrutovanje ili angažovanje u oružane grupe osoba mlađih od 18 godina

Niko ne sme:

- (a) regrutovati osobu mlađu od 18 godina starosti u oružanu grupu;
- (b) angažovati osobu mlađu od 18 godina starosti u izvođenju neprijateljstava.
- (c) Ova odredba ne odnosi se na regrutovanje niti angažovanje osoba mlađih od 18 godina od strane oružanih snaga.

4. Sankcije

4.1 Svako ko prekrši stav 1. podleže kazni zatvora ne dužoj od XXX godina ili novčanoj kazni ne višoj od XXX jedinica, ili i jednom i drugom.

- 4.2 Svako ko prekrši stav 2. podleže kazni zatvora ne dužoj od XXX godina ili novčanoj kazni ne višoj od XXX jedinica, ili i jednom i drugom.
- 4.3 Svako ko prekrši stav 3. podleže kazni zatvora ne dužoj od XXX godina ili novčanoj kazni ne višoj od XXX jedinica, ili i jednom i drugom.

5. Propisi za regrutovanje u oružane snage

- 5.1 Pripadnici oružanih snaga koji još nisu navršili 18 godina starosti ne smeju direktno učestvovati u neprijateljstvima.
- 5.2 Osobe između 15 i 17 godina starosti mogu se dobrovoljno regrutovati u oružane snage države pod uslovom da se ispoštuju sledeće zaštitne komponente:
  - (a) Pripadnici oružanih snaga koji još nisu navršili 18 godina starosti ne smeju direktno učestvovati u neprijateljstvima.
  - (b) Ta vrsta regrutovanja mora biti istinski dobrovoljna.
  - (c) Za tu vrstu regrutovanja neophodan je informisani pristanak roditelja odnosno staratelja osobe.
  - (d) Takve osobe moraju biti informisane o dužnostima koje podrazumeva vojna služba.
  - (e) Takve osobe moraju predložiti valjan dokaz o starosnoj dobi pre nego što budu primljene u vojnu službu.
- 5.3 Kod regrutovanja osoba koje su navršile 15 godina starosti, ali nisu navršile 18 godina starosti, prednost se daje starijim osobama.

B. Model zakona o znaku: nacionalna zakonska regulativa o upotrebi i zaštiti znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala

Za verziju ovog modela zakona s komentarima pogledati Aneks II MKCK-ovog priručnika „Primena međunarodnog humanitarnog prava u nacionalnim sistemima“ (*The Domestic Implementation of International Humanitarian Law*).

I Opšta pravila

Član 1. Opseg zaštite

Pozivajući se na:

- Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine, njihov Dopunski protokol I i II od 8. juna 1977, uključujući i Aneks I Dopunskog protokola I u pogledu propisa koji se tiču identifikacije sanitetskih jedinica i vozila te Dopunski protokol III od 8. decembra 2005. godine;
- propise o upotrebi znaka crvenog krsta odnosno crvenog polumeseca od strane nacionalnih društava, usvojene na Dvadesetoj međunarodnoj konferenciji Crvenog krsta te naknadne izmene i dopune;
- rezoluciju 1 Dvadesetdevete međunarodne konferencije Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (Ženeva, 20-21. jun 2006);
- zakon (uredbu ili drugi pravni akt) od [datum] kojim se priznaje [nacionalno društvo...];

ovim zakonom štiti se sledeće:

- znak crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala na beloj podlozi;
- nazivi „crveni krst“, „crveni polumesec“ i „crveni kristal“;
- znakovи raspoznavanja i identifikacije sanitetskih jedinica i vozila.

Član 2. Upotreba u cilju zaštite i u cilju označavanja

1. Za vreme oružanog sukoba, znak koji se koristi u cilju zaštite predstavlja vidljivu oznaku zaštite koju Ženevske konvencije i njihovi dopunski protokoli obezbeđuju sanitetskom osoblju, jedinicama i vozilima. Dimenzije znaka bi zato trebalo da budu što veće.
2. Znak koji se koristi u cilju označavanja pokazuje da je osoba odnosno objekat povezan s institucijom Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. Znak je manjih dimenzija.

II. Pravila u vezi sa upotrebom znaka

A. Upotreba znaka u cilju zaštite

Član 3 Upotreba od strane sanitetske službe oružanih snaga

1. Pod kontrolom Ministarstva odbrane, sanitetska služba oružanih snaga [ime države] će i u doba mira i u doba oružanog sukoba koristiti znak [ime znaka] da obeleži svoje sanitetsko osoblje, sanitetske jedinice i vozila na kopnu, moru i u vazduhu.

Sanitetsko osoblje će na nadlaktici imati traku i nosiće kartice za identifikaciju na kojima je istaknut znak. Te trake i kartice za identifikaciju će izdavati... [npr. Ministarstvo odbrane].

Verski službenici pridruženi oružanim snagama će imati ista obeležja kao sanitetsko osoblje i biće identifikovani na isti način.

2. Tamo gde to može unaprediti zaštitu, sanitetsko osoblje i verski službenici pridruženi oružanim snagama mogu, bez ugrožavanja njihovog postojećeg znaka, privremeno koristiti bilo koji drugi znak raspoznavanja koji je priznat i koji ima jednak status prema Ženevskim konvencijama i njihovim dopunskim protokolima.

Član 4 Upotreba od strane bolnica i drugih civilnih zdravstvenih jedinica

1. Sa izričitim odobrenjem Ministarstva zdravlja i pod njegovom kontrolom, u doba oružanog sukoba, civilno medicinsko osoblje, bolnice i druge zdravstvene jedinice, kao i civilna medicinska vozila, naročito ona koja su stavljeni u službu prevoza i brige o ranjenicima, bolesnicima i brodolomnicima, biće obeležena znakom u cilju zaštite.
2. Civilno medicinsko osoblje će nositi trake i kartice za identifikaciju sa istaknutim znakom. Te trake i kartice za identifikaciju će izdavati... [Ministarstvo zdravlja].
3. Civilni verski službenici pridruženi bolnicama i drugim medicinskim jedinicama će imati ista obeležja.

Član 5 Upotreba od strane [nacionalnog društva...]

1. [Nacionalnom društvu...] je dozvoljeno da medicinsko osoblje, medicinske jedinice i vozila stavi na raspolaganje oružanim snagama.

Na to medicinsko osoblje, jedinice i vozila će se odnositi vojni zakoni, a Ministarstvo odbrane im može dozvoliti da, u cilju zaštite, istaknu znak crvenog krsta [crvenog

polumeseca ili crvenog kristala] ili, tamo gde bi to unapredilo zaštitu, za privremenu upotrebu bilo koji drugi znak raspoznavanja koji je priznat i koji ima jednak status prema Ženevskim konvencijama i njihovim dopunskim protokolima.

To osoblje će nositi trake i kartice za identifikaciju u skladu sa članom 3, paragrafom 2, ovog zakona.

2. Nacionalnom društvu može biti dozvoljeno da koristi znak u cilju zaštite svog medicinskog osoblja i medicinskih jedinica u skladu sa članom 4 ovog zakona.

B. Upotreba znaka u cilju označavanja

Član 6 Upotreba od strane [nacionalnog društva...]

1. [Nacionalnom društvu...] je dozvoljeno da koristi znak u cilju označavanja kako bi pokazalo da je neko lice ili objekat povezan sa nacionalnim društvom. Dimenziije znaka u tom slučaju su manje kako bi se napravila razlika sa situacijom u kojoj se znak koriste u cilju zaštite.
2. [Nacionalno društvo...] može, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i u izuzetnim okolnostima, radi olakšavanja svog delovanja, da privremeno koristi crveni kristal.
3. [Nacionalno društvo...] će primenjivati "Propise za korišćenje znaka crvenog krsta i crvenog polumeseca od strane nacionalnih društava."
4. Nacionalna društva drugih zemalja prisutna na teritoriji [ime države] će, uz pristanak [nacionalnog društva...], imati pravo da koriste znak pod istim uslovima.

C. Organizacije Međunarodnog Crvenog krsta i Crvenog polumeseca

Član 7 Upotreba od strane međunarodnih organizacija Međunarodnog crvenog krsta i Crvenog polumeseca

1. Međunarodni komitet Crvenog krsta i Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca mogu koristiti znak crvenog krsta odnosno crvenog polumeseca u bilo koje vreme i za sve svoje aktivnosti.
2. Međunarodni komitet Crvenog krsta i Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, te njihovo ovlašćeno osoblje mogu koristiti crveni kristal u izuzetnim okolnostima i to kako bi olakšli svoj rad.

III. Kontrola i kazne

Član 8. Mere kontrole

1. Organi vlasti [naziv države] će u svako doba obezbediti striktno poštovanje pravila koja uređuju korišćenje znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca i crvenog kristala, naziva „crveni krst“, „crveni polumesec“ i „crveni kristal“, te signala raspoznavanja. Oni sprovode strogu kontrolu nad osobama ovlašćenim za korišćenje navedenih znakova, naziva i obeležja.
2. Oni preduzimaju sve odgovarajuće korake kako bi sprečili nepravilno korišćenje, naročito putem:

- što je moguće šire difuzije pomenutih pravila među pripadnicima oružanih snaga, policijskih snaga, organa vlasti i civilnog stanovništva;
- izdavanjem smernica nacionalnim civilnim i vojnim organima vlasti za upotrebu znaka raspoznavanja u skladu sa Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima i propisivanjem adekvatnih krivičnih, administrativnih i disciplinskih sankcija u slučajevima njihove zloupotrebe.

Član 9. Zloupotreba znaka kao sredstva zaštite u vreme oružanog sukoba

1. Svako ko svesno počini delo ili izda naređenje da se počini delo koje rezultira smrću ili uzrokuje teško oštećenje tela ili zdravlja protivnika putem perfidnog korišćenja znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca ili signala raspoznavanja počinio je ratni zločin i biće kažnen zatvorskom kaznom u trajanju od [...] godina. Perfidno korišćenje crvenog kristala pod istim uslovima podleže istoj kazni.
Perfidno korišćenje podrazumeva pozivanje na dobru veru protivnika s namerom da se on prevari i ubedi u to da ima pravo da primi ili je obavezan da pruži zaštitu definisanu pravilima međunarodnog humanitarnog prava.
2. Svako ko u doba oružanog sukoba svesno i neosnovano koristi crveni krst, crveni polumesec, crveni kristal ili signal za raspoznavanje, ili bilo koji drugi znak ili signal koji predstavlja imitaciju navedenog ili koji može dovesti do zabune biće kažnen zatvorskom kaznom u trajanju od [... meseci ili godina].

Član 10. Zloupotreba znaka kao sredstva označavanja u doba mira ili za vreme oružanog sukoba

1. Svako ko svesno i neosnovano koristi crveni krst, crveni polumesec ili crveni kristal, naziv „crveni krst“, „crveni polumesec“ i „crveni kristal“, signal za raspoznavanje ili bilo koji drugi znak, oznaku ili signal koji predstavlja imitaciju navedenog ili koji može dovesti do zabune, bez obzira na svrhu takvog korišćenja;
svako ko, konkretno, pokazuje navedeni znak odnosno reči na znakovima, posterima, reklamama, lecima ili komercijalnim dokumentima ili ih kači na robu odnosno ambalažu, ili prodaje odnosno nudi na prodaju i stavlja na tržište tako označenu robu;
biće kažnen zatvorskom kaznom u trajanju od [dana ili meseci] i/ili novčanom kaznom od [iznos u domaćoj valuti].
2. Ako navedeno delo počini poslovno društvo (komercijalna firma, udruženje, itd.), kazna će biti izrečena licima koje su delo počinile ili naredile njegovo činjenje.

Član 11. Zloupotreba belog krsta na crvenoj podlozi

Zbog zabune koja može nastati između švajcarskog grba i znaka crvenog krsta, korišćenje belog krsta na crvenoj podlozi ili bilo kojeg drugog znaka koji predstavlja imitaciju istog, bilo kao trgovачkog žiga ili komercijalne oznake ili kao komponente tih oznaka, ili u svrhe suprotne poštenoj trgovini, ili u okolnostima koje bi lako mogle povrediti švajcarski nacionalni ponos takođe je zabranjeno u svim okolnostima; počinoci će biti kažnjeni novčanom kaznom od [iznos u domaćoj valuti]..

Član 12. Privremene mere

Vlasti [ime države] će preduzeti sve neophodne privremene mere. One naročito mogu narediti zaplenu objekata i materijala koji su označeni u suprotnosti sa ovim zakonom, zahtevati uklanjanje znaka crvenog krsta, crvenog polumeseca ili crvenog kristala i naziva „crveni krst”, „crveni polumesec” ili „crveni kristal” o trošku počinioca krivičnog dela, kao i narediti uništavanje alata korišćenog za njihovo kopiranje.

Član 13. Registracija udruženja, brenda i zaštitnog znaka

1. Registracija udruženja i brenda, te prijavljivanje zaštitnog znaka, komercijalne oznake, industrijskog modela i dizajna koji koriste znak crvenog krsta, crvenog polumeseca, odnosno crvenog kristala ili naziv „crveni krst“, „crveni polumesec“ i „crveni kristal“ kojima se krši ovaj zakon biće odbijena.
2. Osobe koje su koristile crveni kristal ili naziv „crveni kristal“ ili bilo koji drugi znak koji predstavlja imitaciju istog pre usvajanja Dopunskog protokola III mogu da nastave da ga koriste pod uslovom da navedeno korišćenje nije takvo da se u doba oružanog sukoba čini kao da pruža zaštitu u skladu sa Ženevskim konvencijama i njihovim dopunskim protokolima te pod uslovom da su odgovarajuća prava dobijena pre stupanja na snagu ovog zakona.

Član 14. Uloga [nacionalnog društva ...]

[Nacionalno društvo ...] sarađuje s organima vlasti u nastojanju da spreči i suzbije svaku zloupotrebu. Ono ima pravo da obavesti [nadležni organ] o toj zloupotrebi i da učestvuje u relevantnom krivičnom, građanskom ili upravnom postupku.

IV. Primena i stapanje na snagu

Član 15. Primena ovog zakona

[Ministarstvo odbrane, Ministarstvo zdravlja ...] odgovorno je za primenu ovog zakona.

Član 16. Stupanje na snagu

Ovaj zakon stupa na snagu [datum objavlјivanja, itd.].

C. Zakonski predlog za države anglosaksonskog pravnog sistema u vezi sa Konvencijom o kasetnoj municipiji iz 2008.

Za komentare na ovaj model zakona videti Aneks XII MKCK-ovog priručnika „Primena međunarodnog humanitarnog prava u nacionalnim sistemima“ (*The Domestic Implementation of International Humanitarian Law*).

Deo I – Preliminarne odredbe

1. Kratak naziv i uvod

- (1) Na ovaj zakon se može upućivati kao na Zakon o kasetnoj municipiji [DODATI GODINU].
- (2) Ovaj zakon stupa na snagu [DODATI DATUM/PROCEDURU].

2. Tumačenje

U smislu ovog zakona –

- (1) „Odbačena kasetna municija“ podrazumeva oružje sa podmunicijom ili eksplozivnu podmuniciju koja nije iskorišćena, koja je napuštena ili odbačena i više se ne nalazi pod kontrolom strane koja ju je napustila ili odbacila. Odbačena kasetna municija je mogla ili ne da bude opremljena za upotrebu;
- (2) „Kasetna municija“ podrazumeva konvencionalnu municiju koja je dizajnirana tako da rasipa ili oslobađa eksplozivne podmunicije od kojih svaka teži manje od 20 kilograma i sadrži ovu eksplozivnu podmuniciju. To ne uključuje sledeće:
  - a) municiju ili podmuniciju koja je dizajnirana tako da oslobađa signalne rakete, dim, pirotehnička sredstva ili municiju koja je dizajnirana isključivo za protivvazdušnu odbranu;
  - b) municiju ili podmuniciju koja je dizajnirana tako da proizvodi električne ili elektronske efekte;
  - c) municiju koja, da bi se izbegle diskriminišuće posledice na jednu zonu i opasnost od neeksplodirane podmunicije, poseduje svaku od sledećih karakteristika:
    - i. svaka municija sadrži manje od deset eksplozivnih podmunicija;
    - ii. svaka eksplozivna podmunicija teži više od četiri kilograma;
    - iii. svaka eksplozivna podmunicija dizajnirana je tako da detektuje i angažuje jedan jedini pojedinačni cilj;
    - iv. svaka eksplozivna podmunicija opremljena je elektronskim mehanizmom za samouništenje;
    - v. svaka eksplozivna podmunicija opremljena je elektronskim uređajem za samodeaktiviranje;
- (3) „Oblast zagađena kasetnom municijom“ podrazumeva oblast za koju se zna ili sumnja da je zagađena zaostalom kasetnom municijom.
- (4) „Zaostala kasetna municija“ podrazumeva kasetnu municiju koja je podbacila, odbačenu kasetnu municiju i neeksplodiranu podmuniciju i neeksplodirane bombice.
- (5) „Žrtve kasetne municije“ podrazumevaju lica koja su ubijena ili pretrpela fizičku ili psihološku povredu, ekonomski gubitak, društvenu marginalizaciju ili bitno umanjeno ostvarivanje svojih prava izazvano upotrebom kasetne municije. One podrazumevaju lica koja su pretrpela direktnе posledice od kasetne municije, zajedno sa njihovim ugroženim porodicama i zajednicama.
- (6) „Konvencija“ podrazumeva Konvenciju o kasetnoj municiji iz 2008. godine.
- (7) „Kontejner“ podrazumeva nosač koji je dizajniran tako da rasipa ili oslobođa eksplozivne bombe i koji je u vreme rasipanja ili oslobođanja zakačen za avion.
- (8) „Eksplozivna podmunicija“ je konvencionalna municija koja se, da bi obavila svoj zadatak, rasprskava ili oslobađa iz kasetne municije i napravljena je da deluje tako što detonira eksplozivno punjenje pre, prilikom ili nakon udara.
- (9) „Eksplozivna bombica“ podrazumeva konvencionalnu municiju koja teži manje od 20 kilograma, nije sama pokrenuta već je rasuta ili oslobođena iz kontejnera da bi

mogla da obavi svoju funkciju i koja je dizajnirana da funkcioniše tako što detonira eksplozivno punjenje pre, prilikom ili posle udara.

- (10) „Kasetna municija koja je podbacila“ podrazumeva kasetnu municiju koja je ispaljena, izbačena, lansirana ili na drugi način oslobođena i koja je trebalo da raspe ili oslobodi eksplozivne podmunicije, ali do toga nije došlo.
- (11) „Mina“ je municija koja je napravljena tako da bude stavljena ispod, na ili blizu zemlje ili druge površine i da eksplodira u prisustvu, blizini ili u kontaktu sa osobom ili vozilom.
- (12) „Mehanizam za samouništenje“ podrazumeva mehanizam sa automatskim funkcionisanjem ugrađen u municiju koji se dodaje primarnom upaljaču i koji obezbeđuje uništavanje municije kojoj je dodat.
- (13) „Transfer“ podrazumeva, pored fizičkog premeštanja kasetne municije na ili sa državne teritorije, prenos vlasništva ili kontrole nad kasetnom municijom, ali ne podrazumeva prenos teritorije koja je zagađena zaostalom kasetnom municijom.
- (14) „Neeksplodirana bombica“ podrazumeva eksplozivnu bombicu koja je rasuta, oslobođena ili na drugi način odvojena od kontejnera i koja nije eksplodirala kao što je bilo predviđeno.
- (15) „Neeksplodirana podmunicija“ podrazumeva eksplozivnu podmuniciju koju je rasulo ili oslobođilo oružje sa podmunicijom, ili koja se od njega odvojila na neki drugi način i nije eksplodirala a trebalo je;

Deo II – Zabrane i krivična dela

3. Zabranjeno ponašanje

- (1) U skladu sa članom 6, niko ne sme koristiti kasetnu municiju
- (2) U skladu sa članom 6, niko ne sme, direktno ili indirektno –
  - (a) razvijati ili proizvoditi kasetnu municiju;
  - (b) nabavljati kasetnu municiju;
  - (c) posedovati, zadržavati ili skladištitи kasetnu municiju;
  - (d) prenosiiti kasetnu municiju bilo kome.
- (3) U skladu sa članom 6, niko ne sme pomagati, ohrabrivati ili podsticati bilo koga na aktivnosti koje se pominju u paragrafima (1) i (2) gore.
- (4) Paragrafi (1) i (2) ovog člana se primenjuju, mutatis mutandis, na eksplozivne bombice koje su dizajnirane tako da se rasprše ili oslobose iz kontejnera pričvršćenog za avion.
- (5) Ovaj zakon se ne odnosi na mine.

4. Krivična dela i sankcije

- (1) Svako ko prekrši član 3. smatra se krivim za krivično delo i podleže:
  - (a) u slučaju pojedinca, kazni zatvora ne dužoj od [ ] godina ili novčanoj kazni ne višoj od [ ] ili i jednom i drugom;
  - (b) u slučaju privrednog društva, novčanoj kazni ne višoj od [ ].
- (2) Ukoliko se pokaže da je krivično delo iz stava (1) ovog člana koje je počinilo privredno društvo počinjeno uz saglasnost ili pristanak, odnosno koje se može

pripisati nemaru bilo kojeg direktora, rukovodioca ili sličnog službenika privrednog društva odnosno bilo kojoj osobi koja tvrdi da nastupa u takvom svojstvu, takva osoba, kao i privredno društvo, smatraće se krivom za navedeno krivično delo, biće krivično gonjena i sankcionisana u skladu sa stavom (1)(a) ovog člana.

- (3) Bilo koji sud koji osudi osobu u skladu sa paragrafom 1(a) ili (b), može da traži da kasetna municija upotrebljena ili na neki drugi način uključena u izvršenje krivičnog dela bude zaplenjena u korist države.

5. Ekstrateritorijalna primena

Član 3 primenjiv je i izvan teritorije [DODATI IME DRŽAVE] na delovanje građana [DODATI IME DRŽAVE] i privrednih društava osnovanih prema zakonima [DODATI IME DRŽAVE].

6. Izuzeci: dozvoljeno ponašanje

Član 3 se ne primenjuje na:

- (1) nabavku, posedovanje, zadržavanje ili prenos kasetne municije, eksplozivne podmunicije i eksplozivnih bombica u skladu sa dozvolom predviđenom članom 11.
- (2) posedovanje, zadržavanje ili prenos kasetne municije, eksplozivne podmunicije i eksplozivnih bombica od strane člana [DODATI IME ORUŽANIH SNAGA], policijskog, sudskog ili carinskog službenika ili bilo kog drugog lica koje pisanim aktom postavi ministar, a u toku vršenja dužnosti tog lica u svrhu:
- (a) sprovećenja krivičnog postupka;
  - (b) deaktiviranja kasetne municije;
  - (c) čuvanja kasetne municije za buduće aktivnosti na njenom deaktiviranju;
  - (d) dostavljanja kasetne municije [DODATI NAZIV ORGANA VLASTI/IME OSOBE KOJU JE ODREDIO MINISTAR] radi njenog uništavanja.

Deo III – Prikupljanje i uništavanje kasetne municije

7. Obaveštavanje o kasetnoj municiji

Svako ko svesno poseduje kasetnu municiju i/ili eksplozivne bombice, eksplozivnu podmuniciju ili zaostalu kasetnu municiju, osim onako kako je propisano članom 6, dužan je bez odlaganja obavestiti [DODATI NAZIV ORGANA VLASTI/IME OSOBE KOJU JE ODREDIO MINISTAR] kako bi se omogućile pripreme za prikupljanje i uništavanje iste.

8. Uništavanje kasetne municije

U skladu sa članom 10, ministar će obezrediti da se:

- (1) unište sve zalihe kasetne municije, eksplozivnih bombica i eksplozivne podmunicije koje poseduje ili drži [DODATI IME DRŽAVE], ili koje su pod njenom nadležnošću, odnosno kontrolom.
- (2) sakupljanje i uništavanje kasetne municije dešava u skladu sa procedurom opisanom u članu 7.

9. Oblasti zagađene kasetnom municijom

Ukoliko se neka oblast smatra oblašću zagađenom kasetnom municijom ili se sumnja da je u pitanju oblast zagađena kasetnom municijom, ministar će, na teritoriji koja je

pod nadležnošću ili kontrolom države, što je pre moguće, obezbediti sledeće:

- (1) istraživanje, procenu i beleženje stepena opasnosti od zaostale kasetne municije, ulažeći sve napore da se identifikuju sve oblasti zagađene kasetnom municijom;
- (2) procenu i određivanje prioriteta u pogledu potreba obeležavanja, zaštite civila, čišćenja i uništavanja, kao i preduzimanje mera da se mobiliju resursi i razvije nacionalni plan u cilju sprovođenja tih aktivnosti;
- (3) preduzimanje svih izvodljivih mera da bi se obezbedilo da sve oblasti zagađene kasetnom municijom budu obeležene, nadgledane i zaštićene ogradama ili drugim sredstvima da bi se onemogućio pristup civilima;
- (4) čišćenje i uništavanje sve zaostale kasetne municije; i
- (5) sprovođenje edukacije za smanjenje rizika da bi se među civilima koji žive u ili oko oblasti u kojima se nalazi zaostala kasetna municija podigla svest o opasnostima koje ta municija predstavlja.

10. Pomoć žrtvama

U dogovoru sa svim relevantnim ministarstvima, ministar će obezbediti ispunjavanje obaveza koje proističu iz Konvencije u vezi sa edukacijom za smanjenje rizika i pomoći žrtvama, pri čemu će naročito:

- (1) ispitati potrebe žrtava kasetne municije;
- (2) razviti, primeniti i sprovesti sve potrebne domaće zakone i politike;
- (3) razviti nacionalni plan i budžet, uključujući okvire za sprovođenje tih aktivnosti sa ciljem da se one ugrade u nacionalne okvire i mehanizme koji se bave invaliditetom, razvojem i ljudskim pravima, poštujući specifičnu ulogu i doprinos relevantnih učesnika;
- (4) preduzeti korake u cilju mobilisanja domaćih i međunarodnih resursa;
- (5) isključiti diskriminaciju protiv ili među žrtvama kasetne municije, kao i između žrtava kasetne municije i onih koji su pretrpeli povrede ili invalidnost iz drugih razloga; razlike u lečenju biće zasnovane isključivo na medicinskim, rehabilitacionim, psihološkim ili društveno-ekonomskim potrebama;
- (6) tesno sarađivati i aktivno uključivati žrtve kasetne municije kao i organizacije koje ih predstavljaju;
- (7) odrediti referentnu službu u okviru vlade u cilju koordinacije pitanja koja se odnose na sprovođenje ovog člana;
- (8) težiti da se relevantna uputstva i pozitivna praksa ugrade u oblasti medicinske pomoći, rehabilitacije i psihološke podrške, kao i socijalnog i ekonomskog uključivanja.

11. Dozvola za nabavku, zadržavanje ili prenos

- (1) Ministar može pisanim aktom da odobri da se određena količina kasetne municije, eksplozivnih bombica i eksplozivne podmunicije zadrži ili nabavi za potrebe razvoja ili obuka u vezi sa tehnikama za detekciju, čišćenje ili uništavanje kasetne municije, eksplozivnih bombica i eksplozivne podmunicije ili za potrebe razvoja mera usmerenih protiv kasetne municije, ali ta količina ne sme da prevaziđe minimum potreban za pomenute potrebe.

- (2) Dozvoljen je prenos kasetne municije u drugu državu stranu ugovornicu u cilju njenog uništenja, kao i druge svrhe opisane u paragrafu 2 ovog člana.

Deo IV – Pravo na prikupljanje informacija

12. Zahtev za pojašnjenjem

Ministar će, ukoliko primi zahtev za pojašnjenjem od bilo koje države strane ugovornice, u vezi sa pitanjem usaglašenosti sa odredbama Konvencije, u roku od 28 dana, preko Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, dostaviti sve informacije koje bi mogle da igraju ulogu u razjašnjenju navedenog pitanja.

13. Pribavljanje informacija i dokumenata

Ministar može, pisanim aktom upućenim bilo kojoj osobi, od iste zahtevati informaciju ili dokumenta koja su navedena u pisnom aktu, ukoliko ministar ima razloga da veruje da on ili ona imaju informaciju ili dokument u vezi sa:

- (1) primenom ili izvršenjem ovog zakona;
- (2) obavezom [NAZIV DRŽAVE] da izveštava u skladu sa članom 7 Konvencije;
- (3) obavezom [NAZIV DRŽAVE] da dostavlja informacije u skladu sa članom 8 Konvencije;

14. Neispunjavanje obaveza i davanje lažnih informacija

Bilo koja osoba koja:

- (1) bez razumnog opravdanja ne odgovori na pisani akt koji mu/joj je uputio ministar;
- (2) svesno dostavi lažnu ili pogrešnu izjavu kao odgovor na zahtev koji mu/joj je uputio ministar biće kriva za krivično delo i, po presudi, podleže kazni zatvora ne dužoj od [ ] godina ili novčanoj kazni u visini od [ ] ili i jednom i drugom.

Deo V – Sprovođenje zakona

15. Propisi

[DODATI NAZIV ORGANA KOJI DONOSI PROPISE] može doneti propise kojima se uređuju neophodna odnosno dozvoljena pitanja ili pitanja koja je neophodno odnosno poželjno urediti u cilju sprovođenja ili ostvarivanja efekata ovog zakona.

16. Zakon obavezujući za državu

Ovaj zakon je obavezujući za državu.

Prilog

Konvencija o kasetnoj municiji

D. Model (konsolidovanog) zakona o Ženevskim konvencijama

Zakon kojim se omogućava stupanje na snagu određenih konvencija donetih u Ženevi 12. avgusta 1949, Dopunskih protokola I i II uz navedene konvencije usvojenih u Ženevi 8. juna 1977, te Dopunskog protokola III uz navedene konvencije usvojenog 8. decembra 2005. u svrhe povezane s njima

Ovim [parlament DRŽAVE] DONOSI sledeće –

Deo I – Preliminarne odredbe

1. Skraćeni naziv i stupanje na snagu

- (1) Ovaj zakon može se voditi kao Zakon o Ženevskim konvencijama [DODATI GODINU].
- (2) Ovaj zakon stupa na snagu [DODATI DATUM].

2. Tumačenje

- (1) U smislu ovog Zakona, osim ukoliko se ne pojavi suprotno značenje – “**sud**” ne podrazumeva preki sud, niti drugi vojni sud;

“**Prva konvencija**” podrazumeva Ženevsku konvenciju za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, usvojenu u Ženevi 12. avgusta 1949, čiji se primerak (bez aneksa uz Konvenciju) nalazi u prilogu 1;

“**Druga konvencija**” za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru, usvojenu u Ženevi 12. avgusta 1949, čiji se primerak (bez aneksa uz Konvenciju) nalazi u prilogu 2;

“**Treća konvencija**” podrazumeva Ženevsku konvenciju o postupanju sa ratnim zarobljenicima, usvojenu u Ženevi 12. avgusta 1949, čiji se primerak (bez aneksa uz Konvenciju) nalazi u prilogu 3;

“**Četvrta konvencija**” podrazumeva Ženevsku konvenciju o zaštiti građanskih lica za vreme rata, usvojenu u Ženevi 12. avgusta 1949, čiji se primerak (bez aneksa uz Konvenciju) nalazi u prilogu 4;

“**Konvencije**” podrazumevaju Prvu konvenciju, Drugu konvenciju, Treću konvenciju i Četvrtu konvenciju;

„**poverenik zarobljenika**“, u vezi s određenim zaštićenim ratnim zarobljenikom u određeno vreme, podrazumeva osobu putem koje se vrši funkcija predstavljanja ratnih zarobljenika prema članu 79 Treće konvencije, a u vezi s navedenim zarobljenikom u logoru ili mestu gde je zarobljenik zarobljen kao ratni zarobljenik u datom momentu ili neposredno pre;

„zaštićeno pritvoreno lice“ podrazumeva osobu koju štiti Četvrta konvencija ili Protokol I, a pritvorena je u [DODATI NAZIV ZEMLJE];

„zaštićeni ratni zarobljenik“ podrazumeva osobu koju štiti Treća konvencija odnosno osobu koja je Protokolom I zaštićena kao ratni zarobljenik;

„sila zaštitnica“, u vezi sa zaštićenim ratnim zarobljenikom ili zaštićenom pritvorenom osobom, podrazumeva silu ili organizaciju koja izvršava, u interesu sile čiji je osoba državljakin ili čijim snagama pripada ili je bila pripadnik u bilo kojem relevantnom periodu, dužnosti dodeljene silama zaštitnicama prema Trećoj konvenciji, Četvrtoj konvenciji odnosno Protokolu I;

“Protokol I” podrazumeva Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949, o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), usvojen u Ženevi 8. juna 1977, čiji se primerak (uključujući i Aneks I uz Protokol I) nalazi u prilogu 5;

“Protokol II” podrazumeva Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949, o zaštiti žrtava nemedunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), usvojen u Ženevi 8. juna 1977, čiji se primerak nalazi u prilogu 6;

“Protokol III” podrazumeva Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949, o usvajanju dodatnog znaka raspoznavanja (Protokol III), usvojen u Ženevi 8. decembra 2005, čiji se primerak nalazi u prilogu 7;

“Protokoli” podrazumevaju Protokol I, Protokol II i Protokol III.

- (2) Ukoliko ratifikacija u ime [DODATI NAZIV DRŽAVE] bilo koje od konvencija ili protokola podrazumeva zadržavanje određenih prava ili ukoliko uz nju ide deklaracija, ta konvencija odnosno taj protokol će se, u smislu ovog Zakona, sprovoditi ili tumačiti u skladu sa navedenim zadržavanjem određenih prava, odnosno navedenom deklaracijom.

Deo II – Kažnjavanje osoba koje krše Konvencije i Protokol II

3. Kažnjavanje teških povreda Konvencija i Protokola I

- (1) Svako lice, bez obzira na njeno državljanstvo, koje u [DODATI NAZIV DRŽAVE] ili drugde izvrši ili pomogne, podstakne ili navede bilo koje drugo lice da izvrši tešku povredu bilo koje Konvencije, Protokola I ili Protokola III, smatra se krimenom za teže krivično delo.
- (2) U smislu ovog člana:
- teška povreda Prve konvencije predstavlja povredu te Konvencije koja uključuje delo iz člana 50. navedene Konvencije počinjeno protiv lica ili imovine zaštićene tom Konvencijom;
  - teška povreda Druge konvencije predstavlja povredu te Konvencije koja uključuje delo iz člana 51. navedene Konvencije počinjeno protiv lica ili imovine zaštićene tom Konvencijom;

- (c) teška povreda Treće konvencije predstavlja povredu te Konvencije koja uključuje delo iz člana 130. navedene Konvencije počinjeno protiv lica ili imovine zaštićene tom Konvencijom;
  - (d) teška povreda Četvrte konvencije predstavlja povredu te Konvencije koja uključuje delo iz člana 147. navedene Konvencije počinjeno protiv lica ili imovine zaštićene tom Konvencijom;
  - (e) teška povreda Protokola I predstavlja sve ono što se navodi kao teška povreda Protokola u paragrafu 4 člana 11, ili paragrafima 2, 3 ili 4 člana 85 Protokola;
  - (f) teška povreda Protokola III predstavlja svaku zloupotrebu zaštićenog znaka iz Protokola III koja ima za ishod perfidnu upotrebu u smislu člana 85 paragrafa 3 f) Protokola I;
- (3) U slučaju povrede ovog člana počinjene izvan [DODATI NAZIV DRŽAVE], osoba se može krivično goniti, optužiti, suditi i kazniti za navedeno delo u [DODATI NAZIV DRŽAVE] kao da je delo počinjeno na njenoj teritoriji, i na to delo će se, za sve svrhe koje su posledica navedenog suđenja ili kazne, gledati kao da je počinjeno na njenoj teritoriji.

4. Kažnjavanje teških povreda Konvencija i Protokola I

- (1) Svako lice, bez obzira na njenо državljanstvo, koje u [DODATI NAZIV DRŽAVE] izvrši ili pomogne, podstakne ili navede bilo koje drugo lice da izvrši povredu bilo koje Konvencije ili Protokola koja nije obuhvaćena članom 3, smatra se krivim za teže krivično delo.
- (2) Svaki državljanin [DODATI NAZIV DRŽAVE] koji izvan [DODATI NAZIV DRŽAVE], izvrši ili pomogne, podstakne ili navede bilo koje drugo lice da izvrši povredu bilo koje Konvencije ili Protokola koja nije obuhvaćena članom 3, smatra se krivim za teže krivično delo.

5. Kazne i postupci

- (1) Kazna za krivično delo iz člana 3. ili člana 4. je sledeća:
  - (a) kada krivično delo uključuje namerno ubistvo osobe zaštićene relevantnom konvencijom ili Protokolom I – kazna doživotnog zatvora ili kraće, i
  - (b) u svim ostalim slučajevima – kazna zatvora ne duža od 14 godina.
- (2) Krivično delo iz člana 3. ili člana 4. neće biti predmet krivičnog gonjenja pred sudom osim ukoliko optužnicu ne podigne [državni tužilac/šef javnog tužilaštva].

6. Dokaz primenjivanja Konvencija i Protokola

Ukoliko se, u toku postupka u skladu sa ovim Delom zakona, a zbog povrede bilo koje konvencije ili protokola, pojavi pitanje u vezi sa:

- (a) članom 2. ili članom 3. relevantne konvencije (koji se odnose na okolnosti u kojima se konvencija primenjuje);
- (b) članom 1. ili članom 3. Protokola I (koji se odnose na okolnosti u kojima se Protokol primjenjuje); ili
- (c) članom 1 Protokola II (koji se odnosi na okolnosti u kojima se Protokol primjenjuje);

- (d) članom 1 Protokola III (koji se odnosi na okolnosti u kojima se Protokol primjenjuje);

uverenje koje potpisuje [ministar spoljnih poslova] koje sadrži svedočanstvo u vezi sa bilo kojim aspektom spornog pitanja smatra se prima facie dokazom aspekta o kome svedoči.

7. Nadležnost sudova

- (1) Za krivično delo iz člana 3. ili člana 4. ne može suditi nijedan drugi sud osim [DODATI NAZIV SUDA].
- (2) Zakonske odredbe koje se odnose na suđenje pred vojnim sudom licima koja počine građanski delikt će ostati na snazi u smislu nadležnosti vojnih sudova sa sedištem u [DODATI NAZIV ZEMLJE] kao da odredbe u ovom delu Zakona nisu usvojene.

Deo III – Pravni postupak u pogledu zaštićenih lica

8. Obaveštenje o suđenju zaštićenim osobama koje se uručuje sili zaštitnici, itd.

- (1) Sud pred koji je:
  - (a) izведен zaštićeni ratni zarobljenik zbog suđenja za krivično delo; ili
  - (b) izvedeno zaštićeno pritvoreno lice zbog suđenja za krivično delo za koje navedeni sud ima nadležnost da ga osudi na kaznu zatvora u trajanju od dve godine ili više;neće otpočeti suđenje dok ne dobije valjan dokaz da je obaveštenje u kome su navedene pojedinosti iz stava (2), u onoj meri u kojoj je s njima upoznat tužilac, sili zaštitnici uručeno najmanje 3 sedmice unapred (ukoliko postoji sila zaštitnica) i, ako je optuženi zaštićeni ratni zarobljenik, uručeno optuženom i povereniku zarobljenika.
- (2) Pojedinosti iz stava (1) su sledeće:
  - (a) ime i prezime, datum rođenja i opis optuženog, uključujući i njegovu profesiju odnosno zanimanje i, u slučaju da je optuženi ratni zarobljenik, njegov čin, te njegov/njen vojni, pukovski, lični i registarski broj;
  - (b) mesto zarobljavanja, pritvaranja ili prebivališta optuženog;
  - (c) krivično delo za koje se optuženi tereti; i
  - (d) sud pred kojim će mu se suditi, te vreme i mesto suđenja.
- (3) U smislu ovog člana, dokazni dokument:
  - (a) treba da bude potpisani u ime sile zaštitnice ili od strane poverenika zatvorenika ili od strane optuženog, u zavisnosti od situacije; i
  - (b) potvrđuje da je navedena sila, poverenik, odnosno optuženi naznačenog dana primio obaveštenje koje se u dokumentu naznačava kao obaveštenje iz ovog člana;osim ako se ne dokaže suprotno, biće dovoljan dokaz da je obaveštenje zahtevano u stavu (1) navedenog dana uručeno navedenoj sili, povereniku odnosno optuženom.
- (4) Sud koji odloži suđenje kako bi omogućio da se ispoštiju odredbe ovog člana može, bez obzira na odredbe bilo kog drugog zakona, zadržati optuženog u pritvoru tokom perioda odlaganja.

9. Pravno zastupanje određenih lica

(1) Sud:

(a) pred koji se bilo koja osoba izvede zbog suđenja za krivično delo iz člana 3. ili člana 4. ovog Zakona; ili

(b) pred koji se izvede zaštićeni ratni zarobljenik zbog suđenja za bilo koje krivično delo;

neće otpočeti suđenje ukoliko –

(i) optuženi nema svog pravnog zastupnika; i

(ii) dok se sud ne uveri da je prošlo najmanje 14 dana od dana kada je pravni zastupnik optuženog prvi put dobio uputstva za zastupanje optuženog na suđenju;

i, ukoliko sud odloži suđenje kako bi omogućio da se ispoštuju odredbe ovog člana, onda sud može, bez obzira na odredbe bilo kog drugog zakona, zadržati optuženog u pritvoru tokom perioda odlaganja.

(2) Kada je optuženi zaštićeni ratni zarobljenik, u odsustvu pravnog zastupnika čije bi zastupanje optuženi/a prihvatio/la, pravni zastupnik koga u tu svrhu odredi sila zaštitnica, bez uticaja na zahteve iz stava 1(ii), će se u smislu tog stava smatrati pravnim zastupnikom optuženog.

(3) Ukoliko sud odloži suđenje u skladu sa stavom (1) zato što optuženi nema pravnog zastupnika, sud će naložiti dodeljivanje pravnog zastupnika koji će štititi interes optuženog u svim daljim postupcima u vezi s predmetnim krivičnim delom pa će se, u svim daljim postupcima te vrste, u odsustvu pravnog zastupnika čije bi zastupanje optuženi/a prihvatio/la ili koji je određen u skladu sa stavom (2), pravni zastupnik dodeljen u skladu s ovim stavom, bez uticaja na zahteve iz stava 1(ii), smatrati pravnim zastupnikom optuženog u smislu stava 1.

(4) Pravni zastupnik dodeljuje se u skladu sa stavom (3) na način koji je propisan relevantnim propisima ili, u njihovom nedostatku, po odluci suda, i tako dodeljen zastupnik ima pravo na naknadu od strane [ministra] na ime honorara i troškova kako je propisano relevantnim propisima.

10. Žalbe zaštićenih zarobljenika i pritvorenih lica

(1) Ukoliko je ratni zarobljenik odnosno pritvoreno lice osuđeno na kaznu zatvora u trajanju od dve ili više godina, period u kom pomenuto lice mora uložiti žalbu odnosno podneti molbu da joj se odobri ulaganje žalbe [DODATI NAZIV SUDA], bez obzira na sve propise koji se odnose na takve žalbe, počinje teći od dana donošenja presude ili, u slučaju žalbe protiv izrečene kazne, od dana izricanja kazne, i traje do isteka 10 dana nakon što tom licu –

(a) u slučaju zaštićenog ratnog zarobljenika, pripadnik [oružanih snaga]; ili

(b) u slučaju zaštićenog pritvorenog lica, upravnik odnosno neko u njegovo ime ili drugo lice koje upravlja zatvorom odnosno mestom pritvora;

uruči dopis da je sila zaštitnica obaveštena o navedenoj presudi i kazni.

(2) Ukoliko, nakon rešavanja po žalbi na sudsку presudu odnosno kaznu koju je uložio zaštićeni ratni zarobljenik, odnosno zaštićeno pritvoreno lice, kazna ostaje

- odnosno postaje kazna zatvora u trajanju od dve ili više godina, period u kome to lice mora podneti molbu [državnom tužiocu] za odobrenje da uloži žalbu [DODATI NAZIV SUDA] jeste period od dana prethodnog rešenja po žalbi do sedam dana nakon što to lice primi dopis od osobe iz tačke (a) ili (b) stava (1), u zavisnosti od slučaja, o tome da je sila zaštitnica obaveštena o odluci suda po prethodnoj žalbi.
- (3) Ukoliko se stav (1) ili (2) primjenjuje na osuđeno lice onda, ukoliko sud drugačije ne odredi, sudski nalog o vraćanju imovine ili plaćanju naknade oštećenom licu neće stupiti na snagu, a odredba zakona o vraćanju prava na imovinu po presudi se neće primjenjivati u vezi s presudom, sve dok osuđeno lice može uložiti žalbu na presudu odnosno izrečenu kaznu.
- (4) Stav (1) i (2) ne primjenjuju se u vezi sa žalbom protiv presude odnosno kazne niti protiv odluke suda o prethodnoj žalbi ukoliko, u vreme presude odnosno kazne ili odluke suda o prethodnoj žalbi, u zavisnosti od slučaja, ne postoji sila zaštitnica.

11. Smanjenje kazne i pritvora zaštićenih ratnih zarobljenika i pritvorenih lica

- (1) Ukoliko se zaštićeni ratni zarobljenik ili zaštićeno pritvoreno lice proglaši krivim za krivično delo i osudi na kaznu zatvora, zakonito je da [državni tužilac] predloži da se od kazne zatvora oduzme period koji ne prelazi period koji je to lice provelo u pritvoru u vezi sa navedenim krivičnim delom, bilo da je držano u pritvoru ili je privедeno zbog suđenja (što uključuje i period trajanja suđenja), pre početka izdržavanja kazne, odnosno momenta od koga se računa izdržavanje kazne.
- (2) Ukoliko se [državni tužilac] slaže da je zaštićeni ratni zarobljenik koji je okrivljen za krivično delo bio pritvoren u vezi s tim krivičnim delom, bilo da je držan u pritvoru ili je priveden zbog suđenja (što uključuje i period trajanja suđenja), u periodu koji kumulativno nije kraći od tri meseca, zakonito je da [državni tužilac] predloži da se iz tog pritvora zatvorenik stavi pod nadzor [oficir oružanih snaga] i na taj način ostane u vojnom pritvoru u logoru ili mestu gde se nalaze zaštićeni ratni zarobljenici te da se izvede pred sud u vreme navedeno u nalogu o pritvaranju odnosno zadržavanju u pritvoru.

Deo IV – Zloupotreba crvenog krsta i drugih amblema, znakova, signala, identifikacionih kartica, obeležja i uniformi

12. Upotreba crvenog krsta, crvenog polumeseca i drugih znakova, itd.

- (1) U skladu s odredbama ovog člana, smatraće se nezakonitim da bilo ko, bez pismenog odobrenja [ministra odbrane ili lica koje ima pismo ovlašćenje ministra da izdaje odobrenje u skladu sa ovim članom], u bilo koje svrhe koristi ili ističe bilo šta od sledećeg:
- (a) znak crvenog krsta s vertikalnim i horizontalnim kracima iste dužine na beloj podlozi i u potpunosti okružen njome, odnosno naziv „crveni krst“ ili „ženevski krst“;
- (b) znak crvenog polumeseca na beloj podlozi i u potpunosti okružen njome, odnosno naziv „crveni polumesec“;
- (c) znak u crvenoj boji na beloj podlozi i u potpunosti okružen njome, koji predstavlja lava koji se kreće s desna na levo, lica okrenutog prema posmatraču, koji u svojoj uzdignutoj prednjoj desnoj šapi uspravno drži

- zakrivljenju sablju, dok se iza njegovih leđa pojavljuje gornja polovina isijavajućeg sunca, odnosno naziv „crveni lav sa suncem“;
- (d) znak u crvenoj boji na beloj podlozi i u potpunosti okružen njome, koji predstavlja crveni okvir u obliku kvadrata oslonjen na jedan vrh (bez obzira ima li u centru prikazan neki drugi amblem, znak ili njihovu kombinaciju u skladu s članom 3. stavom 1. Dopunskog protokola III), odnosno naziv „crveni kristal“ ili „znak iz Protokola III“;
  - (e) znak belog ili srebrnog krsta s vertikalnim i horizontalnim kracima iste dužine na crvenoj podlozi i u potpunosti okružene njome, što predstavlja heraldički simbol Švajcarske Konfederacije;
  - (f) znak jednakostraničnog plavog trougla na narandžastoj podlozi i u potpunosti okružen njome, što predstavlja međunarodni znak raspoznavanja civilne zaštite;
  - (g) bilo koji od znakova raspoznavanja navedenih u Glavi III Aneksa I Protokola I, a koji predstavljaju znake za obeležavanje sanitetskih jedinica i vozila;
  - (h) znak koji se sastoji od tri svetlonarandžasta kruga jednakve veličine postavljena na istoj osi, na udaljenosti dužine jednog poluprečnika, što predstavlja specijalni međunarodni znak za građevine i instalacije koje sadrže opasne sile;
  - (i) dizajn, reči ili signale koji su toliko slični bilo kom od amblema, obeležja, znakova ili signala iz stava (a), (b), (c), (d), (e), (f) (g) ili (h) da bi se greškom mogli pomešati sa nekim od navedenih amblema, obeležja, znakova ili signala;
  - (j) sve druge zastave, ambleme, odrednice, znakove, signale, nacrte, nazive, identifikacione kartice, informacione kartice, obeležja ili uniforme koji se koriste u sprovođenju Konvencija i Protokola.
- (2) Ministar odbrane ili lice koje ima pismeno ovlašćenje ministra da izdaje odobrenje u skladu sa ovim članom] neće izdati takvo odobrenje osim u svrhu sprovođenja odredbi Konvencija i Protokola te može odbiti da izda ili ukinuti takvo odobrenje ukoliko je neophodno.
- (3) Primena ovog člana proširuje se i na korišćenje unutar ili izvan granica [DODATI NAZIV ZEMLJE] amblema, odrednice, znaka, signala, nacrta, naziva, identifikacione kartice, informacione kartice, obeležja ili uniforme iz stava (1) na svakom brodu ili avionu registrovanom u [DODATI NAZIV ZEMLJE].

13. Krivična dela i sankcije

- (1) Svako ko prekrši član 12 (1) smatra se krivim za krivično delo i po presudi podleže novčanoj kazni ne višoj od [NAVESTI NAJVIŠU KAZNU] ili kazni zatvora ne dužoj od [NAVESTI NAJDUŽE TRAJANJE KAZNE ZATVORA] ili i jednom i drugom.
- (2) Ukoliko sud osudi osobu zbog povrede člana 12 (1), sud može naložiti zaplenu u korist države:
  - (a) svih roba i drugih predmeta na kojima je navedeno lice koristilo amblem, odrednicu, znak, signal, nacrt ili naziv;
  - (b) svih identifikacionih kartica, informacionih kartica, obeležja ili uniformi korišćenih pri izvršenju navedenog krivičnog dela.
- (3) Ukoliko se utvrdi da je povredu člana 12 (1) izvršilo privredno društvo uz

saglasnost ili pristanak direktora, rukovodioca, sekretara ili sličnog službenika privrednog društva, odnosno bilo kog lica koje nastupa u takvom svojstvu, to lice, kao i privredno društvo, smatraće se krivim za navedeno krivično delo, biće krivično gonjeno i adekvatno sankcionisano.

- (4) Postupak prema članu 12(1) neće biti pokrenut bez pismenog odobrenja [državnog tužioca].

14. Izuzeci

Kada je žig nekog brenda registrovan pre usvajanja ovog Zakona, članovi 12 i 13 ne primenjuju se samo zato što se taj žig sastoji od ili sadrži znak iz stava 12(1) (b), (c) ili (d) ili dizajn koji podseća na takav znak, ali ukoliko se lice tereti za upotrebu tog znaka, obeležja ili dizajna u bilo koje svrhe i ukoliko se utvrdi da ga je to lice koristilo i u druge svrhe osim kao žig tog brenda ili njegov deo, navedeno lice treba da dokaže:

- (a) da je na zakonit način koristilo amblem, znak ili dizajn u navedenu svrhu i pre usvajanja ovog Zakona; ili
- (b) u slučaju da se tereti za upotrebu tog amblema, znaka ili dizajna na robi ili bilo kom drugom predmetu, da je amblem, znak ili dizajn korišćen na robi odnosno predmetu i pre nego što ih je to lice nabavilo, a od strane neke druge osobe koja ih je proizvela ili njima trgovala i koja je na zakonit način koristila amblem, znak ili dizajn na sličnoj robi ili predmetima i pre usvajanja ovog Zakona.

Deo V – Propisi

15. Propisi

[DODATI NAZIV ORGANA KOJI DONOSI PROPISE] može doneti propise kojima se:

- (a) propisuje oblik zastava, amblema, odrednica, znakova, signala, nacrta, naziva, identifikacionih kartica, informacionih kartica, obeležja ili uniformi u svrhu primene Konvencija i Protokola, i reguliše njihova upotreba;
- (b) propisuje kazna koja se može izreći u pogledu kršenja ili nepoštovanja propisa iz stava (a) ovog člana, a koja može biti novčana kazna koja ne prelazi [NAVESTI NAJVIŠU KAZNU] ili kazna zatvora ne duža od [NAVESTI NAJDUŽE TRAJANJE KAZNE ZATVORA] ili i jedno i drugo; i
- (c) uređuju druga pitanja koja je neophodno ili dozvoljeno regulisati, odnosno pitanja koja je neophodno ili poželjno regulisati radi sprovođenja ovog Zakona.

Prilozi

1. Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, usvojena u Ženevi 12. avgusta 1949;
2. Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru, usvojena u Ženevi 12. avgusta 1949;
3. Ženevska konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima, usvojena u Ženevi 12. avgusta 1949;
4. Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica za vreme rata, usvojena u Ženevi 12. avgusta 1949;
5. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949, o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), usvojen u Ženevi 8. juna 1977;
6. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949, o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), usvojen u Ženevi 8. juna 1977;
7. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949, o usvajanju dodatnog znaka raspoznavanja (Protokol III), usvojen u Ženevi 8. decembra 2005.
8. Rezolucija br. 1 29. međunarodne konferencije Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (Ženeva, 20-21. jun 2006).

MKCK i IPU ukratko

MKCK

Mandat i misija MKCK-a

Rad MKCK-a je zasnovan na Ženevskim konvencijama, njihovim Dopunskim protokolima, njegovim Statutima – i Statutima Pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca – kao i rezolucijama Konferencija Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. MKCK je nezavisna, nepristrasna i neutralna organizacija koja obezbeđuje humanitarnu zaštitu i pomoći žrtvama oružanog sukoba i drugih situacija nasilja.

Upravo su na inicijativu MKCK-a države usvojile izvornu Ženevsku konvenciju iz 1864. godine. Od tada MKCK, uz podršku celokupnog Pokreta Međunarodnog Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, kontinuirano podstiče vlade država da prilagodavaju MIHP izmenjenim okolnostima, naročito savremenom razvoju sredstava i metoda ratovanja, kako bi se obezbedila efikasnija zaštita i pomoći žrtvama sukoba. Danas su sve države obavezane Ženevskim konvencijama koje, u vreme oružanog sukoba, štite ranjenike, bolesnike i brodolomnike - pripadnike oružanih snaga – kao i ratne zarobljenike i civile.

Preko tri četvrtine svih država su strane ugovornice dva Protokola iz 1977. uz Ženevske konvencije. Protokol I štiti žrtve međunarodnih oružanih sukoba, a Protokol II žrtve nemeđunarodnih oružanih sukoba. Ovi akti su pre svega kodifikovali pravila koja štite civilno stanovništvo od posledica neprijateljstava. Dopunski protokol III iz 2005. dozvoljava Nacionalnim društvima u sklopu Pokreta upotrebu dodatnog znaka – crvenog kristala.

Pravni osnov svih aktivnosti koje preduzima MKCK je sledeći:

- Četiri Ženevske konvencije i Dopunski protokol I poverava MKCK-u konkretni mandat da deluje u slučajevima oružanog sukoba. Naročito, MKCK ima pravo da poseti ratne zarobljenike i pritvorene civile. Konvencije su MKCK-u takođe poverile i ektenzivno pravo na inicijativu.
- U nemeđunarodnim oružanim sukobima, MKCK ima pravo humanitarne inicijative priznato od strane međunarodne zajednice i utemeljeno u članu 3 zajedničkom za četiri Ženevske konvencije.
- U slučaju unutrašnjih nemira i zategnutosti, i u bilo kojoj drugoj situaciji koja iziskuje humanitarnu akciju, MKCK takođe raspolaže pravom na inicijativu, koje je priznato Statutima Pokreta Međunarodnog Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. U skladu sa tim, gde god MHP nije primenjivo, MKCK može ponuditi svoje usluge vladama država, a da takva ponuda ne predstavlja mešanje u unutrašnja pitanja date države.

Misija MKCK-a

MKCK je nepristrasna, neutralna i nezavisna organizacija čija je isključivo humanitarna misija da zaštići život i dostojanstvo žrtava oružanog sukoba i drugih situacija nasilja i da im obezbedi pomoć. MKCK takođe nastoji da spreči patnju promovisanim i jačanjem humanitarnog prava univerzalnih humanitarnih principa.

Osnovan 1863, MKCK je u srži Ženevskih konvencija i Pokreta Međunarodnog Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. On upravlja i koordinira međunarodne aktivnosti koje sprovodi Pokret tokom oružanih sukoba i drugih situacija nasilja.

Za više informacija:

International Committee of the Red Cross (ICRC) 19, Avenue de la Paix, 1202 Geneva, Switzerland

Tel: +41 22 734 60 01

Fax: +41 22 733 20 57

ICRC: <http://www.icrc.org/>

Twitter: <http://twitter.com/ICRC>

Facebook: <http://www.facebook.com/ICRC/>

Instagram: <http://www.instagram.com/ICRC/>

Linkedin: <http://www.linkedin.com/company/icrc>

YouTube: <http://www.youtube.com/user/icrcfilms>

Savetodavna služba MKCK-a u oblasti Međunarodnog humanitarnog prava

Kao specijalizovani organ MKCK-a, Savetodavna služba pomaže državama u sprovođenju MHP-a na nacionalnom nivou. Sa globalnom mrežom pravnih savetnika, Savetodavna služba pruža smernice nacionalnim organima vlasti u vezi sa domaćom primenom konkretnih mera neophodnih za ispunjavanje obaveza datih država prema MHP-u, te podržava rad nacionalnih tela MHP-a osnovanih kako bi olakšala sprovođenje MHP-a na nacionalnom nivou. Savetodavna služba takođe podržava razmenu informacija u vezi sa nacionalnim implementacionim merama. Osim što pruža pravnu pomoć i tehničku podršku, Savetodavna služba pomaže i u izgradnji kapaciteta na zahtev nacionalnih organa vlasti i drugih relevantnih tela.

Savetodavna služba blisko sarađuje sa nacionalnim vlastima, uzimajući u obzir njihove specifične potrebe, političke sisteme i pravne tradicije. Kroz svoj rad, ona podstiče sve države da usvoje sporazume u oblasti MHP-a i druge relevantne instrumente, te da obezbede sveobuhvatnu domaću legislativu.

Savetodavna služba vladama pruža pravnu pomoć i tehničku podršku putem globalne mreže obučenih i iskusnih pravnih savetnika. Savetodavna služba održava bilateralne odnose sa nacionalnim organima vlasti, organizuje tematske ekspertske radionice i sponzoriše regionalne i međunarodne skupove predstavnika relevantnih državnih vlasti. Njeni pravni savetnici blisko sarađuju sa nacionalnim društvima Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, akademskim institucijama i drugim relevantnim udruženjima i pojedincima. MKCK nudi specijalizovane alate koji olakšavaju razmenu informacija

o pravilima MHP-a, studijama slučaja i drugim relevantnim merama. Ti alati se kontinuirano razvijaju i uključuju MKCK-ovu bazu podataka o implementaciji MHP-a u nacionalnim sistemima koja sadrži kolekciju zakona i odluka koje se tiču normi MHP-a.

Savetodavna služba sarađuje sa relevantnim međunarodnim i regionalnim organizacijama kako bi ojačala razumevanje MHP-a i unapredila rad MKCK-a na sprovođenju MHP-a. U te organizacije spadaju Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija (UNESCO), Sekretarijat Komonvelta, Savet Evrope, Organizacija američkih država, Međunarodni krivični sud i Interparlamentarna unija.

Za više informacija: gva_advisoryservice@icrc.org

Odabrani izvori

- MKCK, „Međunarodno humanitarno pravo: Odgovori na vaša pitanja“ (*International Humanitarian Law: Answers to your questions*), 2015, dostupno na <https://shop.icrc.org/international-humanitarian-law-answers-to-your-questions-261.html>
- MKCK „Primena međunarodnog humanitarnog prava u nacionalnim sistemima“ <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/pdvd40.htm>
- Crveni krst Australije, „Promocija poštovanja međunarodnog humanitarnog prava – priručnik za parlamentarce“ (*Promoting respect for international humanitarian law – a handbook for parliamentarians*), dostupno na <http://www.redcross.org.au/ihl-resources.aspx>
- MKCK, „Upoznajte MKCK“ (*Discover the ICRC*), dostupno na <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0790.htm>.

Korisni vefsajtovi

MKCK: <https://www.icrc.org/en>

Međunarodni krivični sud: https://www.icc-cpi.int/EN_Menus/icc/pages/default.aspx

Časopis International review of the Red Cross: <https://www.icrc.org/en/international-review>

Međunarodna komisija za utvrđivanje činjeničnog stanja: <http://www.ihffc.org/index.asp?Language=EN&page=home>

Spisak država – strana ugovornica sporazuma u oblasti MHP-a: <https://www.icrc.org/ihl>

Baza podataka MKCK-a o primeni MHP-a u nacionalnim sistemima: <https://www.icrc.org/ihl-nat>

Primeri zakona iz domena MHP-a: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/legal-fact-sheet/national-implementation-model-laws.htm>

Zakonska i politička platforma: <https://www.icrc.org/en/war-and-law/law-and-policy>

Za više informacija o sporazumima i običajnom pravu: <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law>

Za više informacija običajnom MHP-u: <https://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home>

Za više informacija o programima obuka za oružane snage: <https://www.icrc.org/en/what-we-do/building-respect-ihl/dialogue-weapon-bearers>

E-learning kurs o MHP-u: <https://www.icrc.org/eng/war-and-law/law-and-policy/online-training-centre.htm>

Za ažuriranu kolekciju slučajeva, dokumenata i nacionalnih zakona o savremenoj praksi MHP-a: <https://www.icrc.org/en/document/how-does-law-protect-war-online-platform>

IPU

Interparlamentarna unija (IPU) je jedinstvena organizacija sačinjena od nacionalnih parlamenta sa raznih strana sveta. Mi štitimo i gradimo demokratiju kroz politički dijalog i konkretne akcije.

IPU trenutno ima **170 parlamenta članova** i 10 pridruženih članova. Saradujemo blisko sa Ujedinjenim nacijama i drugim partnerskim organizacijama sa kojima delimo zajedničke ciljeve.

Posvećeni smo jednom **sve širem polju delovanja** u čijoj se srži nalaze mir, demokratija i razvoj. Bavimo se širokim dijapazonom pitanja od HIV/AIDS-a, preko ljudskih prava, jednakosti polova, klimatskih promena do političke participacije mlađih ljudi. Pomažemo zemljama koje nastaju iz sukoba ili se razvijaju u pravcu demokratija.

Takođe radimo na tome da stavove građana ovog sveta uvedemo u proces donošenja odluka na globalnom nivou, kroz sve važniji rad na uspostavljanju **međunarodne uprave**.

Danas predstavljamo organizaciju koja najvernije reflektuje svetsko javno mišljenje. Više od 6.5 miliona, od ukupne svetske populacije od 7 milijardi ljudi, živi u državama čiji su parlamenti članovi IPU – i njihovi izabrani predstavnici kreiraju i usmeravaju našu politiku.

Približavanjem parlamenta, približavamo ljudе.

Najstarija multilateralna politička organizacija sveta, IPU, **je osnovana 1889.** sa ciljem da kroz interparlamentarni dijalog reši sporove među narodima na miran način. Ta misija je i danas u istoj meri iskrena i relevantna kao i 1889. godine.

Primarno se finansiramo od strane naših članica iz javnih fondova. Naše sedište je u Ženevi (Švajcarska).

Za više informacija:

Inter-Parliamentary Union

5, chemin du Pommier

1218 Le Grand-Saconnex/Geneva, Switzerland

Tel.: +41 22 919 41 50 Fax: +41 22 919 41 60 postbox@ipu.org

www.ipu.org

Twitter: IPUparliment

Akronimi

MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKS	Međunarodni krivični sud
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
IPU	Interparlamentarna unija
MHP	međunarodno humanitarno pravo
MPLJP	međunarodno pravo ljudskih prava
PVBK	privatne vojne i bezbednosne kompanije
KKO	Konvencija o zabrani ili ograničenju upotrebe izvesnih vrsta klasičnog oružja za koja se može smatrati da imaju prekomerne traumatske efekte ili da deluju bez razlike u pogledu ciljeva
MOS	međunarodni oružani sukob
NOS	nemeđunarodni oružani sukob

Inter-Parliamentary Union

For democracy. For everyone.

- +41 22 919 41 50
- +41 22 919 41 60
- postbox@ipu.org

Chemin du Pommier 5
CH - 1218 Le Grand-Saconnex
Geneva
www.ipu.org